

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน
เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Mechanisms for Tourism with Thainess: a Multi-Stakeholder
Participation and Community based Approach

โดย ผศ. ดร.จุฑามาศ วิศวาสสิงห์ และคณะ
บริษัท เพอร์เฟคลิงค์ คอนซัลติ้ง กรุ๊ป จำกัด

พฤศจิกายน 2559

เลขที่สัญญา RDG5850097

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน
เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Mechanisms for Tourism with Thainess: a Multi-Stakeholder
Participation and Community based Approach

คณะผู้วิจัย

ผศ. ดร. จุฑามาศ วิศวาสสิงห์

ดร. อุดม หงส์ชาติกุล

ดร. พรรณี พิมพันธ์ศรี

สังกัด

บริษัท เพอร์เฟคลิงค์ คอนซัลติ้ง กรุ๊ป จำกัด

บริษัท เพอร์เฟคลิงค์ คอนซัลติ้ง กรุ๊ป จำกัด

มหาวิทยาลัยบูรพา

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานฉบับนี้เป็นของผู้วิจัย วช. สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

แผนงานวิจัยนี้จัดทำเพื่อให้เกิดกรอบแนวคิดเรื่องวิถีไทยที่ชัดเจนขึ้น ฐานการคิดเรื่องวัฒนธรรมและวิถีความเป็นไทยได้นำมาใช้ในการท่องเที่ยว การสอดประสานให้เกิดคุณค่าและมูลค่ามีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในห้วงเวลาที่เรื่องความเป็นไทย เสน่ห์ไทย แบบไทย ๆ กลายเป็นกลไกในการขับเคลื่อนความโดดเด่นและนำมาใช้สร้างความแตกต่างให้กับการท่องเที่ยวไทย เพื่อนำสู่การเปลี่ยนผ่านการท่องเที่ยวแบบเดิม ที่มักมุ่งเน้นการแสวงหาผลประโยชน์อย่างผิวเผิน สู่การเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และซาบซึ้ง

คณะนักวิจัยขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมในการสืบค้นความเป็นไทย และให้แรงใจสนับสนุนความกล้าในการทำให้นักท่องเที่ยว ทั้งที่มีส่วนเชิงนโยบาย เชิงพาณิชย์ และภาคประชาสังคม ได้ตระหนักว่า ความเป็นไทยจะไปไกลได้ หากเราร่วมทำงานและร่วมเปิดใจ เปิดกว้างให้เกิดการสร้างสรรค์ อย่างรู้ที่มา เมื่อการพัฒนาเกิดจากรากที่ยังรู้ถึงอดีต (วัฒนธรรม วิถีชีวิตตามประวัติศาสตร์) ทุกความคิด ทุกการสร้างสรรค์ที่มีความร่วมสมัยจะมีคุณค่าและมูลค่าเมื่อเราเหลียวหลังเห็นราก เพราะมีที่มา มีจุดยืนบนความหนักแน่นของความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในความร่วมสมัยของการท่องเที่ยววิถีไทย และที่สำคัญยิ่ง คนรุ่นใหม่จะมองเห็นอนาคตของความเป็นวิถีไทยตามแบบที่เหมาะสมกับโลกที่พวกเขาจำเป็นต้องดำรงอยู่ได้ในอนาคต

คณะนักวิจัย เป็นอีกหนึ่งเสียงที่จะสะท้อนให้เห็นว่า งานวิจัยที่ดีต้องมีนวัตกรรม นำพาให้เกิดความกล้าที่จะคิด พร้อมทั้งจะใช้วิธีวิจัยเป็นเครื่องมือในการสืบค้น ร้อยเรียง และออกแบบขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่จัดสรรทุนสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดงานวิจัยนี้ขึ้น

การท่องเที่ยวก้าวไกล หัวใจอยู่ที่ความร่วมมือ
ความเป็นไทยจะไปไกล ได้แค่ไหน กับ เสน่ห์ กิน ถิ่นไทย
คณะนักวิจัย

2559

บทสรุปผู้บริหาร

การวางแผนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยให้ยั่งยืน ควรอยู่บนฐานที่เข้มแข็งของการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวจากความเป็นของแท้ตามแบบวิถีไทย และควรมุ่งเน้นให้เกิดการกระจายรายได้และประโยชน์อย่างสูงสุดและทั่วถึงทั้งในเชิงพื้นที่และในการสร้างความมั่งคั่งให้กับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาคการเกษตร และอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดย่อม (SMEs) ประเทศไทยนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะคงไว้ในเอกลักษณ์ความเป็นไทย เพื่อให้เกิดผลทางบวกต่อสภาพแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของคนในชาติ

ประเทศไทยส่งเสริมงานการตลาดและงานการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งให้บรรลุเป้าหมายข้างต้นโดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา (Community based Approach) และดำเนินงานร่วมกับภาคีและภาคส่วนต่างๆ อย่างต่อเนื่องในการสานต่อแนวคิด “รายได้ก้าวกระโดด ด้วยวิถีไทย” หรือ Higher Revenue through Thainess ต่อเนื่องจากปี 2556 2557 2558 สู่ปี 2559 โดยใช้แนวคิดการตลาดแบบ Marketing 3.0 เน้นส่งมอบคุณค่า (Value) หรือ ความสุข ในการเดินทางท่องเที่ยวที่เกิดจากการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม (Co-creation) ซึ่งจะประทับใจลงสู่จิตวิญญาณ จนกระทั่งเกิดการแบ่งปันและบอกต่อ (Share) ซึ่งในปีที่ผ่านมา ได้นำแนวคิดนี้ไปใช้แล้วจากการประกาศเป็นปีแห่งการท่องเที่ยววิถีไทย Discover Thainess ได้สร้างความตื่นตัวให้กับคู่ค้าในตลาดต่างประเทศอย่างมาก โดยคู่ค้าได้เห็นถึงศักยภาพ ในการนำวิถีไทยมานำเสนอเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนผ่านการพัฒนาประเทศสู่การเป็นเศรษฐกิจที่สร้างมูลค่าจากฐานราก (Thailand 4.0- value based economy)

แผนงานวิจัยชุดนี้ ริเริ่มจากฐานคิดว่า การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจองค์ประกอบสำคัญของวิถีไทย จากการวิเคราะห์นิยามความหมายของวัฒนธรรมและการนำทรัพยากรมาร้อยเรียงเพื่อการท่องเที่ยว วิถีไทยควรมีการกำหนดขอบเขตไว้ตามมิติเวลา คือ อดีต ปัจจุบันหรือความร่วมมือ และอนาคตที่สามารถเชื่อมต่อกับวิถีชีวิตไทยได้ ทั้งนี้วิถีชีวิต หมายรวมถึงธรรมชาติ (สิ่งแวดล้อม) ชีวิต (สังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่) และศิลปะที่ถ่ายทอดสะท้อนตามวิถีของความเป็นอยู่ การท่องเที่ยววิถีไทยมาเป็นตัวชูสำคัญในการสร้างความโดดเด่นให้แข่งขันได้ในเวทีสากล ร่วมขับเคลื่อนประเทศให้สามารถสร้างมูลค่าจากฐานรากได้ การศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มของการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทยอย่างแท้จริงอยู่บนความเข้าใจการท่องเที่ยวที่เกิดการกระจายประโยชน์ให้ถึงชุมชนอย่างเท่าเทียม การท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชนได้เองอย่างเป็นระบบ ประโยชน์เพื่อชุมชนอย่างครบถ้วน

งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญยิ่งในการที่จะช่วยกำหนดแผนการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวที่มีแนวคิดโดยชุมชน เพื่อชุมชน และจัดการทำได้อย่างเป็นระบบ จำเป็นต้องนำแผนต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ มาสังเคราะห์ให้เกิดทิศทางเดียวกันที่คมชัดขึ้น ดังนั้นโครงการวิจัยชุดนี้จึงมีแนวคิดบนหลักการที่ว่าแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน ต้องรู้จักนำวิถีไทยจากรากความเป็นชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่ม คงไว้ซึ่งความเป็นไทย จากการมีส่วนร่วมของเยาวชนคนรุ่นใหม่และการทำงานร่วมกันของทั้งฝ่ายพัฒนา อนุรักษ์และฝ่ายสร้างสรรค์เพื่อการตลาดที่สร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยได้จากความเป็นของแท้ (Authenticity) ตามพลวัตของเวลา

การนำแนวคิดเรื่องการขับเคลื่อนวิถีไทยมาทดลองทำกับอาหารไทย ตามแนวคิดที่ว่าอาหารเป็นมากกว่าอาหาร และสามารถรวมความโดดเด่นของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของไทยที่สำคัญต่างๆ นำเสนอผ่านอาหารได้ทั้งในความเป็นศาสตร์และศิลป์ สามารถนำเสนอร้อยเรียงความเป็นวิถีไทยที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเน้น ทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ ที่ทำให้ไทยแตกต่างจากประเทศอื่นในประชาคมอาเซียน และมีตำแหน่งในการยืนที่ชัดเจนและควรนำมาซึ่งการเติบโตและการกระจายรายได้ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระยะยาว การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพิ่มคุณค่าและมูลค่าอาหารไทยเพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality Destination) โดยมีการสร้างสรรค์ให้อาหารเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับภาคส่วนครบทั้งห่วงโซ่ (Culinary Supply Chain & Supply Engagement) โครงการนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อให้เห็นต้นแบบกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม การสอดประสานความเป็นไทยและนวัตกรรมที่มาจากเยาวชน เพื่อร่วมจัดการห่วงโซ่อาหารทั้งระบบ อันนำไปสู่การส่งเสริมให้เกิดการจัดการสินค้าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเริ่มต้นจากต้นน้ำที่เป็นภาคการเกษตรด้วยการคัดสรร ของดี ของเด่น ของพื้นที่และการจัดการให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นำมาพัฒนาให้เกิดเป็นกลุ่มสินค้าการท่องเที่ยวตามแนวคิด Gastronomic Tourism ที่จะนำไปสู่การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและจุดหมายปลายทางในภาพรวมจากองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมให้เป็น “Destination of Gastronomy” โดยมีโครงการย่อยที่ตอบคำถามวิจัยอย่างเชื่อมโยงในชุดแผนนี้ดังนี้

ชื่อโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัย

ชุดที่หนึ่ง ใครทำและทำด้วยกันได้อย่างไร (Mechanisms for cross sectors and multi-stakeholders management-community-centred approach)

1. โครงสร้างการจัดการเพื่อกระบวนการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่มในการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Institutional Arrangements for Participatory Approach and Value Creation for Sustainability of Community based Tourism Management)

ชุดที่สอง การเพิ่มมูลค่าวิถีไทย ทำอะไรได้บ้างจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชน (Local Wisdoms and Value Creation: Art of sustainable food tourism and climate friendly approach)

1. แนวทางการสอดประสานวิถีไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ห่วงโซ่อาหารเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าการท่องเที่ยว (Local Wisdoms and Value Creation: Art of sustainable food tourism and climate friendly approach)
2. นวัตกรรมและแนวคิดสร้างสรรค์จากเยาวชนเพื่อการท่องเที่ยววิถีไทย (Innovation and Creativity of Local wisdoms and Thainess: the perspectives from our next generation)

งานวิจัยทั้ง 3 โครงการเป็นประเด็นที่ต้องการความเข้าใจเชิงลึกที่สามารถอธิบายกระบวนการเพื่อตอบคำถามทำอะไร และอย่างไร (What and How?) เกี่ยวกับกลุ่มคน ซึ่งใช้การวิจัยเชิงคุณภาพที่มีความยืดหยุ่นมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมในกรณีนี้คือ การมีส่วนร่วม

ร่วมในการสร้างมูลค่าและคุณค่าผ่านการทดลองทำเรื่องห่วงโซ่อาหารเพื่อความยั่งยืนที่สอดคล้องกับสถานการณ์ไทยจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุก ๆ มิติ โดยมุ่งให้ได้รับข้อมูลด้านความรู้สึกรู้สึกนึกคิด เข้าใจซึ่งพฤติกรรมหรืออุดมการณ์ของกลุ่มตัวอย่างภายใต้รูปแบบการดำเนินชีวิต โดยเน้นการเข้าไปสัมผัสกับข้อมูลหรือปรากฏการณ์โดยตรง ไม่เน้นการใช้สถิติตัวเลขในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เป็นวิธีหลักเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (inductive) (กิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติและคณะ, 2554)

ผลการวิจัยนำเสนอ ข้อค้นพบเป็นรูปแบบ (Model) แนวทางการสอดคล้องกับวิถีไทยเพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่า จากฐานรากสู่สากล โดยการออกแบบวิถีไทยให้ไปไกล ร่วมสมัยและทันสมัย ด้วยแนวทางการสืบค้น ร้อยเรียงและออกแบบ (Content-Concept-Design) ผ่านต้นแบบอาหารท้องถิ่นนำเสนอในรูปแบบ Artisan Kitchen ตามแนวคิด Community Based Design เพื่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าจากต้นทางจนปลายทาง

ร่วมสร้างยุวนักวิจัย ต้นแบบ ในการสืบสานวิถีไทยและสร้างสรรค์นวัตกรรมด้วยศิลปพื้นบ้าน ในการนำเสนอเรื่องราว ตามแนวคิด “เสน่ห์ กิน ถิ่น ไทย” ทดลองทำและนำเสนอต้นแบบการแสดงศิลปะไทย ในการสื่อความหมายอาหารไทยและเรื่องราววัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเสนอแนะต้นแบบตัวอย่างการออกแบบเส้นทางและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศิลปะและอาหาร (Gastronomic trail)

การทำงานร่วมกันของหลากหลายหน่วยงานในชุมชน ได้ข้อสรุป 3 รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมตามบริบทการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามขนาดที่หลากหลาย (Scale) คือ พื้นที่ที่มีความเป็นชุมชนชนบท ยังคงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนที่มีความใกล้ชิด ความเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังไม่เข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการชุมชนมากนัก เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมโดยการสอดคล้องวิถีชีวิตให้เห็นคุณค่าของการผนึกรวมรากที่มาจากวิถี และการผันแปรตามยุคสมัย ในแบบ “เหลียวหลังให้เห็นราก และมองไปข้างหน้าสู่นวัตกรรม”

พื้นที่ที่ชุมชนเริ่มมีโครงสร้างการจัดการเชิงพาณิชย์เข้าไป ผลประโยชน์ที่ได้รับจากระบบทุนนิยมเข้ามา ทำให้เกิดแรงต้านกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ การสร้างการมีส่วนร่วมโดยการค้นหา ผู้ที่เห็นคุณค่าร่วมของวิถีในพื้นที่ สร้างแรงบันดาลใจในการทำงานร่วมกัน ในลักษณะเพื่อนร่วมทาง โดยใช้การสานเสวนาอย่างต่อเนื่องเพื่อด้านกระแสการเปลี่ยนแปลง ในรูปแบบ “ดึงกลับ ด้านกระแส”

พื้นที่ที่มีความเจริญ มีท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรม มีทุนที่มาจากคนนอกพื้นที่ และรวมถึงทุนจากต่างชาติ การสร้างการมีส่วนร่วมเกาะกลุ่มเครือข่ายที่มีความต่าง ระหว่างนวัตกรรมการมองไปข้างหน้า กับกลุ่มแนวคิดอนุรักษ์ โดยให้นวัตกรรมต่าง ๆ มีการสื่อความหมายถึงที่มาของรากวัฒนธรรม มากกว่าการฉุดรั้งไว้ให้อยู่กับอดีต โดยเน้นการเชื่อมต่อในรูปแบบ “ดาวกระจาย”

การท่องเที่ยวเชิงศิลปะอาหาร (Gastronomy tourism) ได้มีการกล่าวถึงมรดกของท้องถิ่น (Local Heritage) ที่สามารถนำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการรวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน

วิถีชีวิตคนไทย และศึกษาคุณค่าและความหมายของสถานที่ (Sense of Place) ของแต่ละพื้นที่ การศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ ชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการต่างๆ ที่เข้ามากระทบการที่วัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ว่าได้เปิดรับสิ่งแปลกใหม่ที่เข้ามากระทบได้มากน้อยเพียงไร หรือจะปิดกั้นไม่ยอมรับเลยแล้วปล่อยให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปเองอย่างช้าๆ ในกรอบที่ขีดกั้นไว้ ซึ่งการจำกัดขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจออกกฎหรือการจำกัดด้วยข้อห้ามก็ได้ วัฒนธรรมยังหมายถึง ผลผลิตและสิ่งของด้วย วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่กว้างลึก ครอบคลุมวิถีชีวิต บรรทัดฐาน คุณค่า จารีตประเพณี ความเชื่อระบบความคิดของสังคมมนุษย์ ดังนั้น การวิเคราะห์เรื่องวัฒนธรรม จึงจำต้องมุ่งไปในรายละเอียดทุกแง่มุม และต้องมองวัฒนธรรมแบบองค์รวม ทั้งนี้โดยไม่ลืมที่จะดูสิ่งแวดล้อมในสถานะและสถานการณ์ของ ช่วงนั้นๆ ว่ามีผลกระทบต่อวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด และทำให้วัฒนธรรมนั้นๆ แปรเปลี่ยนไปในรูปใดทั้งนี้เพราะการจะเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสังคมหนึ่งๆ อย่างถ่องแท้ นั้น วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก ดังที่ Boas แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ผู้วางรากฐานมานุษยวิทยาวัฒนธรรมได้ให้ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมไว้ โดยสามารถสรุปเป็นกรอบคิดเรื่องวิถีไทยจำเป็นต้องครอบคลุม 3 มิติหลักที่กล่าวมา คือ ชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ

การศึกษาต่าง ๆ ค้นพบว่ากระบวนการการขับเคลื่อนการนำอัตลักษณ์ตามแบบวิถีไทยมา สอดประสานในอาหารไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาหารแบบดั้งเดิมโดยชุมชน หรือการสร้างสรรคการ นำเสนออาหารในรูปแบบใหม่ ล้วนแล้วแต่มีแนวทางที่สอดคล้องกัน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสืบค้น (Content)

การศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ตามแบบวิถีไทยที่โดดเด่นของพื้นที่ โดยใช้กรอบความคิดในการศึกษาคุณค่าและความหมายของสถานที่ (Sense of Place) ภายใต้ 3 กลุ่มความคิดหลัก ได้แก่ ธรรมชาติ ชีวิต และศิลปะ จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม พบว่า การสืบค้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1) การสืบค้นโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักของพื้นที่ (Inside-out)

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ที่สามารถเปิดวงพูดคุยหรืออภิปรายเรื่องราวต่าง ๆ ในพื้นที่ ซึ่งผู้เข้าร่วมอาจมีความเชี่ยวชาญหรือความรู้ที่แตกต่างกันออกไป ทำให้ข้อมูลเกิดการตรวจสอบซึ่งกันและกัน และเป็นที่ยอมรับของคนในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่อาจประกอบด้วย คนท้องถิ่น หรือผู้มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่ เป็นต้น

2) การสืบค้นโดยกลุ่มบุคคลภายนอกพื้นที่ (Outside-in)

บุคคลภายนอกของพื้นที่ หมายถึง ผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องใดในพื้นที่ หรือมีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่อย่างจำกัด อาจประกอบด้วย นักวิจัย นักออกแบบ ศิลปิน เชฟ หรือเยาวชน เป็นต้น บุคคลภายนอกของพื้นที่ที่สามารถสืบค้นเรื่องราวต่าง ๆ ในพื้นที่โดยการศึกษาข้อมูลในระดับทุติยภูมิ (Secondary data) การสัมผัสบรรยากาศของพื้นที่ และการสอบถามข้อมูล หรือสัมภาษณ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักของพื้นที่อย่างเปิดกว้าง

3) การสืบค้นแบบผสมผสาน (Mixed)

การสืบค้นแบบผสมผสานเป็นวิธีที่ใช้สำหรับการมีส่วนร่วมอย่างเต็มรูปแบบไม่ว่าจะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่โดยตรงและโดยอ้อม และบุคคลภายนอกพื้นที่ที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์และศิลป์แขนงต่าง ๆ การสืบค้นแบบผสมผสานมีข้อดีคือ การแลกเปลี่ยน เพิ่มพูน และเติมเต็มประสบการณ์ที่คนท้องถิ่นหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่อาจจะยังมีอยู่อย่างจำกัดอยู่ และเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกพื้นที่ได้ศึกษาคุณค่าและความหมายของสถานที่กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่ไปพร้อมกัน

2. การร้อยเรียง (Concept)

หลังจากการสืบค้นเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ตามแบบวิถีไทยของพื้นที่แล้ว การร้อยเรียงถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างกลุ่มของเรื่องราวที่มีความโดดเด่นที่สามารถต่อยอดไปเป็นการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังมีความเชื่อมโยงกับเรื่องราวของพื้นที่อย่างเป็นระบบ จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมพบว่า การร้อยเรียงสามารถทำได้ 2 วิธี ดังนี้

1) การร้อยเรียงเรื่องราวที่ถูกเน้นย้ำ (Repeated)

เรื่องราวที่ถูกเน้นย้ำจากการสืบค้น สามารถเป็นเรื่องราวที่โดดเด่นของพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวที่ถูกเน้นย้ำบ่อยครั้ง อาจเป็นเรื่องราวที่มีความสำคัญต่อพื้นที่นั้น ๆ ได้

2) การร้อยเรียงเพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวต่าง ๆ (Related)

เรื่องราวต่าง ๆ ในพื้นที่ได้จากการสืบค้น อาจมีรายละเอียดจำนวนมาก หรือมีความหลากหลาย ซึ่งสามารถจัดกลุ่มความเชื่อมโยงของเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีจุดร่วมหรือมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

3. การออกแบบ (Design)

การออกแบบถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการถอดประสานวิถีไทยในการท่องเที่ยว โดยการนำแนวคิดที่ได้จากการสืบค้นและร้อยเรียงมาสื่อความหมายให้มีชีวิต (Living interpretation) การออกแบบการนำเสนอถือเป็นกระบวนการในการสร้างสรรค์หรือแสดงออกทางศิลปะ เพื่อเพิ่มมูลค่าเรื่องราวต่าง ๆ ในพื้นที่ให้เป็นประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สามารถจับต้องได้ จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมพบว่า การออกแบบที่มีคุณภาพจำเป็นต้องมีคุณลักษณะอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

- 1) เรื่องราว (Stories) หมายถึง มีเรื่องราวที่น่าสนใจแก่ผู้รับสารโดยการร้อยเรียง
- 2) อรรถรส (Senses) หมายถึง เป็นรูปธรรมจับต้องได้โดยการวิเคราะห์ประสาทสัมผัส (Sensory analysis) ไม่ว่าจะเป็นการมองเห็น (Seeing) การดมกลิ่น (Smelling) การได้ยิน (Hearing) การสัมผัส (Touching) และการลิ้มรส (Tasting)

3) ลีลา (Sophistication) หมายถึง ความมีชั้นเชิงในการสื่อความหมายและนำเสนอ รู้จังหวะ รู้วิธีที่เหมาะสมในการสร้างความน่าสนใจให้กับสิ่งที่นำเสนอ

จากการศึกษาพบว่า เยาวชนสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยววิถีไทย โดยมีความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในชุมชน หรือปราชญ์ เริ่มจากการที่มีเยาวชนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นเยาวชนในชุมชนหรือนอกชุมชน ได้รับการถ่ายทอดภูมิความรู้และวิถีชุมชนในด้าน ศิลปะ ธรรมชาติ และชีวิตจากปราชญ์ในชุมชน ทำให้เยาวชนกลุ่มนี้กลายเป็นเยาวชนที่สามารถพาคนท่องเที่ยวในชุมชนนั้นได้ในงานวิจัยนี้ขอเรียกว่า “เด็กพาเที่ยว” เมื่อมีเยาวชนกลุ่มที่สองที่เรียกว่า “เด็กไปเที่ยว” เข้ามาเที่ยวในชุมชน ด้วยความที่ทั้งสองฝ่ายเป็นเยาวชน จึงทำให้เด็กไปเที่ยวสามารถ “เปิดใจ” ที่จะรู้ได้ง่ายเพราะมีการสื่อสารที่เป็นภาษาเดียวกัน (การสื่อสารในวัยใกล้เคียงกัน) และจะเริ่มมีการ “แบ่งปัน” ความรู้ โดยที่เด็กไปเที่ยวก็จะแบ่งปันความรู้เรื่องนอกชุมชนให้เด็กพาเที่ยวฟัง เด็กพาเที่ยวนั้นจะสามารถเล่าเรื่องราวของชุมชนผ่าน ศิลปะ ธรรมชาติ และชีวิตให้เด็กไปเที่ยวฟังได้ ทำให้เกิดกระบวนการ “เรียนรู้” เมื่อการท่องเที่ยวสิ้นสุดลงพร้อมความสนุกสนานและความประทับใจ เด็กไปเที่ยวก็จะเล่าต่อให้ผู้ที่เขาได้พบ ในที่นี้ขอเรียกว่า “เด็กไม่เคยเที่ยว” ซึ่งหมายถึง เยาวชนที่ยังไม่เคยได้มีประสบการณ์การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ เพื่อฟังถึงความประทับใจในการไปเที่ยวของพวกเขา เด็กไม่เคยเที่ยวก็จะได้รับการเปิดใจที่จะเข้าไปเที่ยวเพื่อเรียนรู้ ทำให้เกิดกระบวนการในการท่องเที่ยว

ในขณะเดียวกันเด็กจากชุมชนอื่นเมื่อเห็นตัวอย่างจากชุมชนที่ตนไปเยือนในฐานะนักท่องเที่ยวและเกิดความประทับใจ ก็จะมีโอกาสที่จะตระหนักได้ถึงคุณค่าของชุมชนตนเอง และมีโอกาสที่พวกเขาเหล่านั้นจะไปพัฒนาชุมชนตนเองต่อไปและเป็นชุมชนที่สามารถเป็นสถานที่ท่องเที่ยววิถีไทยได้อีกด้วย จึงนับเป็นการพัฒนาต่อกันไป และนับเป็นโอกาสที่จะพัฒนาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งยังสามารถกระตุ้นให้พวกเขาเป็นนักท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึก เป็นนักท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ เพราะตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ชุมชนอื่นๆ เช่นกัน ดังนั้นเมื่อต่างคนต่างมีความรับผิดชอบในการท่องเที่ยวชุมชนอื่น ร่วมกันอนุรักษ์ และสืบสานก็จะเกิดการพัฒนการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนอย่างกว้างขวาง

รูปแบบที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างความร่วมมือของเยาวชนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีการมุ่งเน้นการถ่ายทอดจากปราชญ์สู่ผู้ใหญ่และเด็กในชุมชน และถ่ายทอดสู่คนภายนอกชุมชนอื่นๆต่อไปอย่างต่อเนื่อง วิธีการของรูปแบบนี้เกิดจากการเรียนรู้จากภายในชุมชนจากปราชญ์ของท้องถิ่นสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่ เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนและวิถีเรื่องราวของชุมชน โดยการปลูกฝังให้แบบต่อเนื่องทั้งด้วยการสอนและการปฏิบัติที่สัมผัสต่อกันในชุมชน ซึ่งก่อนให้เกิดความภูมิใจและพร้อมถ่ายทอดให้ผู้มาเยือน หรือที่เรียกว่านักท่องเที่ยว จึงเกิดการถ่ายทอด เล่าเรื่อง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชุมชนสู่คนภายนอก และเกิดความประทับใจ และมุ่งไปสู่การถ่ายทอดสู่คนภายนอกอีกต่อไปและต่อไป เกิดการบอกต่อนอกชุมชน คนในชุมชนอื่นเกิดความสนใจและเข้ามาสัมผัส และเป็นผู้บอกต่อได้เช่นกัน ดังนั้นเมื่อมีการสื่อสารต่อกันจากในชุมชนสู่คนนอกชุมชนต่อไปในรูปแบบต่างๆก็จะเกิดความสนใจ ซึ่งจะนำมาสู่การพัฒนาชุมชนของตนเพื่อ

เตรียมต้อนรับผู้มาเยือนอย่างเหมาะสม สม่่าเสมอ จึงเกิดการพัฒนาชุมชนตนเองต่อไป และผู้คนในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็รักษาชุมชนตนเองและสามารถเปิดรับฟังความคิดของผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวให้สามารถพัฒนาชุมชนนั้นๆให้เป็นที่พึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว แต่ก็ยังไม่ทิ้งวิถีชีวิตเดิมของตนอีกด้วย

โดยจุดเน้นของ “จุดเน้นของเด็กพาเด็กเที่ยว” นี้ การสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนและต่อยอดโดยเยาวชนผู้นำท่องเที่ยว ดังนั้นการที่จะสร้างให้เกิดความร่วมมือของเยาวชนในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆอย่างกว้างขวางนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นจะต้องร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติ (Co-creation) ซึ่งทั้งหมดนั้นเริ่มจากคนในชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก ชุมชนต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถเป็นผู้นำทางความคิด และทางการปฏิบัติได้ จึงจะสามารถก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ เมื่อผู้นำเข้มแข็งและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนได้นั้น ทุกคนจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและตระหนักถึงความสำคัญร่วมกัน ทั้งยังยินดีที่จะพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ ซึ่งจะเกิดความยั่งยืน นอกจากนี้การที่ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนกับนักท่องเที่ยวเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนานั้น ดังนั้นการร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ การวิจัยนั้นสามารถสร้างสรรค์ให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนขึ้นได้ และสามารถก่อให้เกิดได้อย่างกว้างขวางจากรูปแบบ “เด็กพาเด็กเที่ยว” อีกด้วย

ผลการวิจัยนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและเกิดการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยควรดำเนินการโดยส่งเสริมการวิจัยทุกที่โดยให้มีการดำเนินงานตามกระบวนการสืบค้น ร้อยเรียงเรื่องและออกแบบสินค้าและบริการ ตัวอย่างเช่น การสร้างเยาวชน ยุวนักวิจัยวิถีไทย ร่วมการวิจัยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในแต่ละท้องถิ่นของตน การสร้างพิพิธภัณฑ์ตำบล การบริโภค เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ในทุกพื้นที่ การยกย่องวีรบุรุษในท้องถิ่นของตน ในรูปแบบ เด็กพาเด็กเที่ยว ไปดู ไปลอง ไปจินตนาการ

1. ร่วมออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว กิจกรรมและสินค้าชุมชน ตามเรื่องราวที่สืบค้นอย่างสร้างสรรค์มีที่มา โดยนำเยาวชนมาเป็นหนึ่งในกำลังขับเคลื่อนออกแบบ ซึ่งอาจนำไปสู่ ธุรกิจ Start-up โดยคนรุ่นใหม่ที่เข้าใจรากตามแนวคิด Community based Design (CBD)
2. ส่งเสริม สัมมาชีพเต็มพื้นที่ ผ่านกระบวนการคิด เยาวชนวิถีไทย สืบค้น ร้อยเรียงออกแบบ ล้างให้เห็นราก
3. จัดตั้งกองทุนที่เกี่ยวกับการวิจัยเรื่อง ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น หรือในชุมชนนั้นๆ
4. ส่งเสริมให้เกิดการขยายผลสู่ ภาคส่วนอื่นๆ เช่น การออกแบบผ้า การออกแบบการแปรรูปอาหาร การออกแบบโรงแรมที่พัก อุทยานธรรมชาติสร้างสรรค์ ที่มีฐานคิด สืบค้น ร้อยเรียงออกแบบ -CBD
5. กิจกรรมหรือธุรกิจขนาดกลาง เล็ก ที่เกิดจากวิถีไทยนี้ จะสามารถหมุนกลับมาเป็น สินค้าและบริการท่องเที่ยววิถีไทยได้ต่อไปอีกมากมาย

6. การพัฒนาเศรษฐกิจต้องสร้างความสำเร็จในเรื่องของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การทำการท่องเที่ยวให้ครบวงจร ตลอดจนดูแลสิ่งแวดล้อม จะไม่เกิดการสูญเสียสินค้าวัฒนธรรม ควรบริหารจัดการให้ดีโดยจุดแข็งของการท่องเที่ยวไทย คือ การสืบทอดทางวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน และการเกษตรร่วมทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย

7. ร่วมส่งเสริมการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ในท้องถิ่นให้มีคุณภาพสูง คือ สามารถที่จะนำคนในชุมชนมาเป็นมัคคุเทศก์ร่วมกันสื่อความหมายให้มีชีวิต ตามแนวทางที่พบจากงานวิจัยนี้

8. พื้นที่ต่างๆ มีบริบทที่ต่างกัน ควรส่งเสริมพัฒนาผู้นำตามแบบที่ค้นพบในงานวิจัยนี้ และควรมีการต่อยอดศึกษาหากพบให้บริบทอื่นๆ อีกสามารถสร้างกรณีศึกษาใหม่เพิ่มเติมต่อไป

วิธีการสื่อสารการท่องเที่ยววิถีไทย ทำได้โดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน การศึกษาี้พบว่า ชุมชนกับวิถีของตนเป็นเรื่องใกล้ตัวจนอาจขาดจินตนาการ การสร้างจินตนาการนี้ควรทำอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ จะสื่อให้ดี ชุมชนควรเรียนรู้ที่จะใช้จินตนาการ ซึ่งจินตนาการจะเกิดได้ ถ้าเรารู้สึกรักในสิ่งที่ทำ หรือ การนำคนนอกชุมชน เช่น นักออกแบบ เยาวชนที่เป็นศิลปิน จะเปิดมุมมองที่จะสร้างการเรียนรู้ที่จะคิดนอกกรอบได้ มองให้เห็นอะไรที่แตกต่าง

Tourism -Community based Design จึงควรใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิดการกระจายประโยชน์ สามด้านดังต่อไปนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

1. การกระจายเวลาในการท่องเที่ยวและการจัดการฤดูกาลท่องเที่ยว (Distribution of time)
2. การเดินทางกระจายไปในเมืองหลัก เมืองรองได้ทั่วถึง (Distribution of Place)
3. การท่องเที่ยวทำให้เกิดประโยชน์กับภาคส่วนและอุตสาหกรรมอื่นๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและไม่เกี่ยวข้องโดยตรง (Distribution to other sectors)

บทคัดย่อ

แผนงานวิจัยชุดนี้ ริเริ่มจากฐานคิดว่า วิถีไทยจะสอดประสานให้เกิดมูลค่าและคุณค่าในการท่องเที่ยวได้อย่างไร การคิดค้นและทดลองนำวิถีไทย ที่มีเรื่องราวอยู่ในอาหารทุกจานในท้องถิ่นอาหารจึงเป็นมากกว่าอาหาร และสามารถรวมความโดดเด่นของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของไทยที่สำคัญต่างๆ นำเสนอผ่านอาหารได้ทั้งในความเป็นศาสตร์และศิลป์ สามารถนำเสนอร้อยเรียงความเป็นวิถีไทยที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเน้น ทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ที่ทำให้ไทยแตกต่างจากประเทศอื่นในประชาคมอาเซียน และมีตำแหน่งในการยืนที่ชัดเจนหลังเปิดประชาคมฯ และควรนำมาซึ่งการเติบโตและการกระจายรายได้ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระยะยาว การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพิ่มคุณค่าและมูลค่าอาหารไทยเพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality Destination) โดยมีการสร้างสรรค์ให้อาหารเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับภาคส่วนครบทั้งห่วงโซ่ (Culinary Supply Chain & Supply Engagement) โครงการนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อให้เห็นต้นแบบกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม การสอดประสานความเป็นไทยและนวัตกรรมที่มาจากเยาวชน เพื่อร่วมจัดการห่วงโซ่อาหารทั้งระบบ อันนำไปสู่การส่งเสริมให้เกิดการจัดการสินค้าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเริ่มต้นจากต้นน้ำที่เป็นภาคการเกษตรด้วยการคัดสรร ของดี ของเด่น ของพื้นที่และการจัดการให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นำมาพัฒนาให้เกิดเป็นกลุ่มสินค้าการท่องเที่ยวตามแนวคิด Gastronomic Tourism ที่จะนำไปสู่การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและจุดหมายปลายทางในภาพรวมจากองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมให้เป็น “Destination of Gastronomy”

ผลการวิจัยนำเสนอ รูปแบบ (Model) แนวทางการสอดประสานวิถีไทยเพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่า จากฐานรากสู่สากล โดยการออกแบบวิถีไทยให้ไปไกล ร่วมสมัยและทันสมัย ผ่านต้นแบบอาหารท้องถิ่นนำเสนอในรูปแบบ Artisan Kitchen ตามแนวคิด Community Based Design ร่วมสร้างยุวนักวิจัย ต้นแบบ ในการสืบสานวิถีไทย ตามแนวคิด “เสน่ห์ กิน ถิ่น ไทย” ทดลองทำและนำเสนอต้นแบบการแสดงศิลปะไทย ในการสื่อความหมายอาหารไทยและเรื่องราววัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เสนอแนะต้นแบบตัวอย่างการออกแบบเส้นทางและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศิลปะและอาหาร (Gastronomic trail) รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมตามบริบทการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามขนาดที่หลากหลาย (Scale)

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวโดยชุมชน, วิถีไทย, การเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการท่องเที่ยว, การสร้างความร่วมมือ, เยาวชนและนวัตกรรม

Abstract

Thainess is elusive. This research explores the components of Thainess through an understanding of local food. Food could be used to open up a dialogue about local heritage. Contributing to the world sustainable consumption mission, this research aims to explore the linkages between agriculture, senses of place and performing arts. Thailand and its destination marketing “Discover Thainess” was selected as a working principle, enabling a case example of how the three elements could be conceptualized. The model offered an integrated institutional arrangement where diverse entities could be formed to design how thainess (local heritage) could be interpreted and embedded into an art of food.

Using case study research approach, three areas (Chiengmai, Samutsongklam and Ban Rai Kong King) representing 3 different scales of tourism development were selected. Based on a theoretical analysis, a working model was formulated. An action research was then designed to experiment how the model could be materialized. Brainstorming elicitation and in-depth interview were employed to reflect on how each element could be integrated.

The result of this study offered an innovation on how food tourism could be profoundly interpreted and how tourism development could enhance value creation for agricultural based community. The outcomes of the research present co-creative multi-stakeholder model and the value creation method through the whole supply chain of Thai gastronomy. The findings have been eventually incorporated into “gastro-diplomacy” strategy for Thai tourism.

Keywords: sustainable tourism development, community-based tourism, creative tourism, gastronomy tourism, gastro-diplomacy

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
บทสรุปผู้บริหาร	ง
บทคัดย่อ	ฉ
Abstract.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย.....	3
กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย.....	3
วิธีการดำเนินการวิจัย	5
ขอบเขตการวิจัย	12
พื้นที่วิจัย.....	12
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	14
นิยามศัพท์	15
แนวคิด ทฤษฎีและเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	16
บทที่ 2 ข้อค้นพบของการวิจัย	34
บทนำ ข้อค้นพบของการวิจัย	34
ผลการวิเคราะห์บริบทกระแสการท่องเที่ยวโลกและทิศทางการท่องเที่ยววิถีไทย อะไรคือ มูลค่าและคุณค่า	35
กลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	36
ความท้าทาย	37
รูปแบบ วิธีการ การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย	39
องค์ประกอบของการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย	45
แนวทางยุทธศาสตร์การสอดประสานวิถีไทยในการท่องเที่ยว	45
ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นนักท่องเที่ยวและข้อเสนอแนะ.....	53
กลุ่มเยาวชนต้นแบบ ยุวนักวิจัย วิถีไทย	56
บทที่ 3 สรุปภาพรวมและข้อเสนอแนะ.....	58
สรุปแนวทางแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยภาพรวมและ ข้อเสนอแนะ	58

ข้อเสนอแนะ แนวทางยุทธศาสตร์.....	59
การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	61
บรรณานุกรม.....	67
ภาคผนวก.....	68

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 วิธีการดำเนินงานวิจัย.....	6
ตารางที่ 2 สรุปการออกแบบระเบียบวิธีวิจัย	7
ตารางที่ 3 แนวทางการกำหนดพื้นที่เพื่อการศึกษา.....	14
ตารางที่ 4 รูปแบบการมีส่วนร่วม	45

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 ความหมายวิถีไทย	2
แผนภาพที่ 2 ความเชื่อมโยงของแผนงานวิจัย	4
แผนภาพที่ 3 ความเชื่อมโยงของการวิจัยและการออกแบบงานวิจัย	5
แผนภาพที่ 4 การออกแบบเครื่องมือการวิจัย	11
แผนภาพที่ 5 แนวคิด 3 C DASTA.....	18
แผนภาพที่ 6 แนวคิดการออกแบบสร้างสรรค์	19
แผนภาพที่ 7 องค์ประกอบวัฒนธรรม	24
แผนภาพที่ 8 กรอบแนวคิดวิถีไทย	25
แผนภาพที่ 9 แนวคิดพลวัตวิถีไทย	26
แผนภาพที่ 10 แนวคิดองค์รวมอาหารสร้างสรรค์	27
แผนภาพที่ 11 การคิดรอบเรื่อง อาหารไทย	28
แผนภาพที่ 12 Gastro-Diplomacy สันถัมภ์แห่งอาหารไทย	29
แผนภาพที่ 13 นวัตกรรมและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	30
แผนภาพที่ 14 Working Model (Wisansing & Hongchatikul, 2012).....	32
แผนภาพที่ 15 ใครทำ ทำด้วยกันได้อย่างไร	33
แผนภาพที่ 16 แนวคิดบริบทพื้นที่	40
แผนภาพที่ 17 การไหลลื่นของความคิดสร้างสรรค์ (Csikszentmihalyi, 1990).....	42
แผนภาพที่ 18 แนวทางการสอดประสานวิถีไทย (Community based Design).....	45
แผนภาพที่ 19 ตัวอย่างการร้อยเรียงเรื่อง (รายละเอียดในโครงการย่อยที่ 2)	47
แผนภาพที่ 20 แสดงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของแม่กลอง	48
แผนภาพที่ 21 แสดงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของเชียงใหม่	48
แผนภาพที่ 22 แนวทางการสอดประสานวิถีไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ห่วงโซ่อาหารเพื่อเพิ่มคุณค่า และมูลค่าการท่องเที่ยว	49
แผนภาพที่ 23 การออกแบบสร้างสรรค์	50
แผนภาพที่ 24 แนวทางการขยายผลสร้างเยาวชน ยุวนักวิจัย วิถีไทย.....	56
แผนภาพที่ 25 แนวยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนวิถีไทย	60
แผนภาพที่ 26 แนวคิดการประยุกต์ใช้กับกลุ่มโรงแรมบูติก	63

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
รูปภาพที่ 1 ตัวอย่างการออกแบบการแสดง	51
รูปภาพที่ 2 ตัวอย่างเส้นทางท่องเที่ยว Gastronomic trail บ้านไร่กองขิง.....	54
รูปภาพที่ 3 ตัวอย่างเส้นทางชีวิตมะพร้าวกับการเดินทางตามรอยของนักท่องเที่ยว	54
รูปภาพที่ 4 ตัวอย่างการออกแบบอาหารโดย Chef Black Artisan Chef.....	55
รูปภาพที่ 5 ตัวอย่างจากวัตถุดิบและเรื่องราวของทั้งสามพื้นที่	55
รูปภาพที่ 6 ภาพยุวนักวิจัย.....	56
รูปภาพที่ 7 แนวทางการร่วมสร้าง ส่งเสริม เยาวชนกับการขับเคลื่อนวิถีไทย	57

บทที่ 1 บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การวางแผนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยให้ยั่งยืน ควรอยู่บนฐานที่เข้มแข็งของการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวจากความเป็นของแท้ตามแบบวิถีไทย และควรมุ่งเน้นให้เกิดการกระจายประโยชน์อย่างสูงสุดและทั่วถึงกับชุมชนทั้งที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและพื้นที่อื่นๆ ประเทศไทยนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะคงไว้ในเอกลักษณ์ความเป็นไทย เพื่อให้เกิดผลทางบวกต่อสภาพแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของคนในชาติ งานวิจัยต่างๆ ได้พยายามค้นหาต้นแบบในการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งระบบอย่างครอบคลุมมาโดยตลอด หนึ่งในปัจจัยสำคัญคือ การกำหนดแผนที่และทิศทางการพัฒนาที่มีกรอบและแนวทางที่ชัดเจนของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การขับเคลื่อนแผนการทำงานจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ที่มีกระบวนการคิด และวางแผนอย่างรอบคอบและรัดกุมให้เห็นเป็นแผนภาพ กำหนดให้รู้ว่า ใคร ทำอะไร และมีความเชื่อมต่อกันอย่างไร เพื่อทุกกลไกทำงานให้ไปถึงที่หมายเดียวกัน จากการประชุม UNWTO World Forum (2015) ได้ข้อสรุปร่วมกันเพื่อกำหนดกรอบการพัฒนาการท่องเที่ยวตามขอบเขตนิยามที่แน่วแน่ชัดเจน คือ มิติเชิงสิ่งแวดล้อมคือการลดการปลดปล่อยคาร์บอน มิติสังคมวัฒนธรรมคือการเป็นความเป็นของแท้ของจุดหมายปลายทาง และมิติเศรษฐกิจให้มุ่งเน้นการกระจายประโยชน์อย่างเท่าเทียม ดังนี้

“The commitment of sustainability: Tourism confirms its presence as a sector that contributes decisively to the GDP of countries and job creation, but responsible growth needs to be taken into account. How to achieve sustainable tourism from the three pillars of sustainability defined by UNWTO: environmental (reducing emissions), socio-cultural (the authenticity of a destination) and economic (equitable distribution) food tourism can be anything but mass tourism and should be ethical within environment which endures it”. (UNWTO, 2015)

ทิศทางการก้าวเดินดังกล่าวสอดคล้องกับ ในปี พ.ศ. 2558 นี้ ประเทศไทยนำเรื่อง การท่องเที่ยววิถีไทยมาเป็นตัวชูสำคัญในการสร้างความโดดเด่นให้แข่งขันได้ในเวทีสากล การศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มของการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทยอย่างแท้จริงอยู่บนความเข้าใจการท่องเที่ยวที่เกิดการกระจายประโยชน์ทั่วถึงต่อชุมชน จัดการโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อชุมชนอย่างครบถ้วน งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญยิ่งในการที่จะช่วยกำหนดแผนการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวที่มีแนวคิดโดยชุมชน เพื่อชุมชน และจัดการทำให้ได้อย่างเป็นระบบ จำเป็นต้องนำแผนต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ มาสังเคราะห์ให้เกิดทิศทางเดียวกันที่คมชัดขึ้น ดังนั้นโครงการวิจัยชุดนี้จึงมีแนวคิดบนหลักการที่ว่าแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน ต้องรู้จักนำวิถีไทยจากรากความเป็นชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่ม คงไว้ซึ่งความเป็นไทย จากการมีส่วนร่วมของเยาวชนคนรุ่นใหม่และการ

ทำงานร่วมกันของทั้งฝ่ายพัฒนา อนุรักษ์และฝ่ายสร้างสรรค์เพื่อการตลาดที่สร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยได้จากความเป็นของแท้ (Authenticity)

งานวิจัยทั้งหมดในแผนงานนี้ได้กำหนดคำจำกัดความ วิถีไทยและชุมชนเพื่อให้ได้ขอบเขตไว้ตามมิติเวลา คือ อดีต ปัจจุบันหรือความร่วมมือ และอนาคตที่สามารถเชื่อมต่อวิถีชีวิตไทยได้ ทั้งนี้วิถีชีวิต หมายถึง ธรรมชาติ (สิ่งแวดล้อม) ชีวิต (สังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่) และศิลปะที่ถ่ายทอดสะท้อนตามวิถีของความเป็นอยู่ ดังภาพที่ 1 นี้

แผนภาพที่ 1 ความหมายวิถีไทย

แผนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย (ธรรมชาติ ชีวิต ศิลปะ) นี้จะเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้าใจการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทยและจะช่วยสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยในภาพรวม แผนจึงเป็นกรอบแนวคิดและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง ก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิดเชื่อมโยง การบริหารจัดการบริการตามวิถีของชุมชนและเหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกแล้วอย่างเหมาะสม เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจอย่างไม่รู้ลืมให้กับนักท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนและดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลอย่างสูงสุดต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยต่อไป

วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย

1. เพื่อจัดทำแผนการขับเคลื่อนการจัดการการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทย โดยชุมชน เพื่อชุมชน ที่สะท้อนมาจากผลการนำไปประยุกต์ใช้
2. เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยว ให้สามารถสอดคล้อง ประสานเรื่องราว ธรรมชาติ ชีวิต และศิลปะ ตามวิถีชุมชนได้
3. เพื่อเป็นกรณีศึกษาและรูปแบบการเพิ่มมูลค่าและสร้างคุณค่าจากการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่
4. เพื่อสร้างแนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยที่สอดคล้องและสามารถตอบสนองแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประชาคมโลก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ และแผนการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย

การจัดการการท่องเที่ยววิถีไทยที่ให้ความสำคัญกับผลที่จะเกิดกับชุมชนเป็นแนวคิดที่จำเป็นต้องหาแนวทางเพิ่มพูนศักยภาพด้านการจัดการอย่างมีส่วนร่วมให้กับหลากหลายภาคส่วน โดยมุ่งเน้นการพัฒนากรอบแนวคิดต้นแบบเชิงทฤษฎีผ่านกระบวนการเรียนรู้การจัดการองค์ความรู้เชิงประจักษ์ (Empirical Study) การจัดทำแผนขับเคลื่อนเป็นแนวคิดการเชื่อมต่อแผนต่าง ๆ ในระดับนโยบายที่มีอยู่แล้วแต่อาจมีความท้าทายในการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การสร้างแนวทางขับเคลื่อนนี้จะได้นับแบบในการคิดแบบบูรณาการ โดยให้ความสำคัญกับการทำงานอย่างเชื่อมโยงระหว่างผู้กำหนดนโยบาย ผู้นำเชิงนโยบายจากภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงานที่ต้องนำไปกำหนดแผนปฏิบัติ นักวิชาการ นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน การประสานการทำงานเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่จากการจัดเก็บกระบวนการจากการทดลองทำงานจริง (Experiment) เพื่อให้เกิดการจัดกรอบแนวคิดนำไปสู่ต้นแบบและในที่สุดนำไปสู่ทฤษฎีที่ก่อเกิดมาจากภาคปฏิบัติ มิใช่เป็นเพียงงานวิจัยทางวิชาการเพียงอย่างเดียว ดังนั้นกรอบการคิดในการบริหารแผนงานวิจัยนี้จึงใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนมาเป็นฐานคิดสำคัญ (ตามโครงการวิจัยย่อยที่หนึ่ง) กรอบงานนี้จึงนำภาคส่วนการทำงานเชิงนโยบายใหญ่เชื่อมไปสู่การท่องเที่ยววิถีไทย โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนกลุ่มคนหลากหลาย ร่วมคิด สร้างสรรค์ ให้เกิดกับวิถีชีวิตและนำไปเพิ่มมูลค่าเพื่อการท่องเที่ยวได้โดยการทดลองทำผ่านการคิดร่วมกันเรื่องห่วงโซ่อาหารไทยและการเพิ่มมูลค่าเพื่อการท่องเที่ยว ในแต่ละโครงการย่อย จึงมีคำถามวิจัยที่เชื่อมโยงกัน ดังภาพที่ 2 คือ

- โครงการย่อยที่ 1 อะไรคือ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการการมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าและสร้างคุณค่า
- โครงการย่อยที่ 2 รูปแบบการสืบค้นและสอดคล้องประสานวิถีไทยจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชนจากกรณีศึกษาตัวอย่างเรื่องอาหารและแนวคิดห่วงโซ่อาหารเชื่อมโยง ควรทำอย่างไร
- โครงการย่อยที่ 3 นวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์ของเยาวชนที่เกิดจากกระบวนการการมีส่วนร่วมจากกรณีศึกษาตัวอย่างเรื่องอาหารและแนวคิดห่วงโซ่อาหารเชื่อมโยง ควรทำอย่างไร

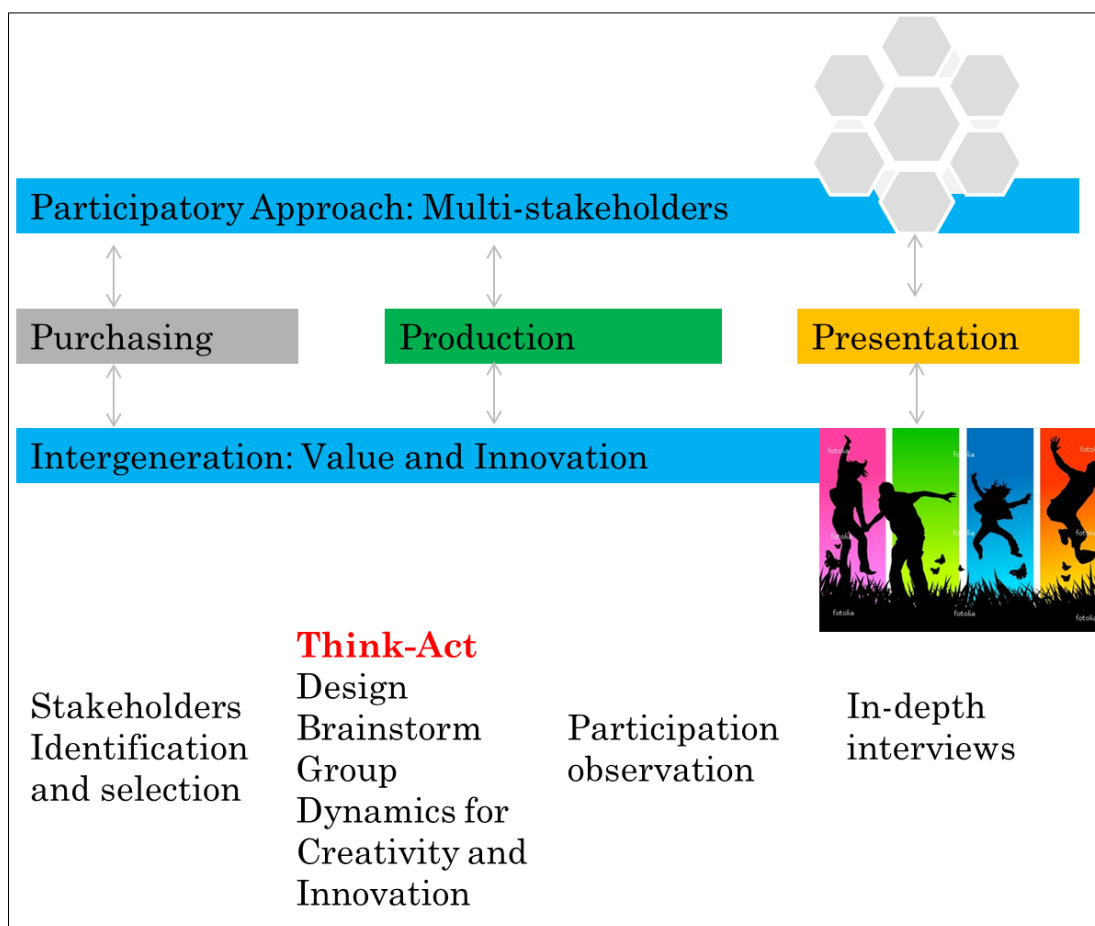
ชุดแผนงานนี้จึงมีความเชื่อมโยงกันดังภาพประกอบนี้

แผนภาพที่ 2 ความเชื่อมโยงของแผนงานวิจัย

แผนการขับเคลื่อนท่องเที่ยววิถีไทย เป็นแผนที่ได้จากการทดลองปฏิบัติและนำมาถอดบทเรียนรู้ให้เป็นแนวทางในการขยายผล และควรทำต่อยอดจากผลงานวิจัยนี้ต่อเนื่องอย่างน้อย 5 ปี โดยมีแนวทางที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ในกลุ่มวิจัยหลักคือ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวต้นแบบแห่งการจัดการอย่างมีส่วนร่วม จากนโยบายสู่การปฏิบัติ การท่องเที่ยวใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนความยั่งยืนของอาหารและการเกษตร การท่องเที่ยวขับเคลื่อนการรู้คุณค่าและสร้างมูลค่าได้จากกลุ่มคนรุ่นใหม่ ตามการคิดเชื่อมโยงของ 3 โครงการย่อยดังนี้คือ ผลการวิจัยการค้นหาแนวทางการจัดการอย่างมีส่วนร่วม (โครงการที่หนึ่ง) ผลการวิจัยการค้นหากล่องในการสอดประสาน ธรรมชาติ ชีวิต ศิลปะ (วิถีไทย) ในการท่องเที่ยวผ่านการทดลองทำเรื่องห่วงโซ่อาหารไทย (โครงการที่สอง) และผลการวิจัยการสร้างการสืบทอด สืบสาน คนรุ่นใหม่ โดยทีมต้นแบบยุวนักวิจัย หัวใจวิถีไทย (โครงการที่สาม)

การเชื่อมต่อของทั้งสามโครงการย่อย ร้อยเรียงผ่านกระบวนการทำงาน ดังภาพที่ 3 คือ การหารูปแบบการมีส่วนร่วมของกลุ่มที่หลากหลาย (Participatory Approach: Multi-stakeholders) ถอดบทเรียนจากกรณีศึกษาเรื่องอาหาร ผ่าน กระบวนการคิดเรื่อง ต้นน้ำคือ การจัดหาวัตถุดิบจากภาคการเกษตร (Purchasing) การคิดเรื่องกลางน้ำ คือ การนำวัตถุดิบมาผลิต แปรรูป (Production) และ การนำสู่การสร้างสรรค์ที่ปลายน้ำ ด้วยการนำเสนอ (Presentation) โดยการทำแผนงานวิจัยใช้กลไกการส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนโดยกลุ่มเยาวชนในโครงการที่สาม คือ นำกลุ่มคนเก่าร่วมทำงานกับเยาวชนคนรุ่นใหม่ ร่วมสร้างสรรค์นำเสนอ ผ่านวิธีวิจัย คิด-ทำ (Think Act) ตามเครื่องมือการเก็บข้อมูลที่ออกแบบให้สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้สามารถให้ข้อมูลได้หรือ ที่เรียกว่า key informants

แผนภาพที่ 3 ความเชื่อมโยงของการวิจัยและการออกแบบงานวิจัย

กรอบการทำงานสำหรับแผนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย มุ่งเน้นให้เกิดผลที่สำคัญ คือ การนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะฐานทรัพยากรสำคัญคือ แหล่งอาหารและการเกษตรของไทย การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการรู้คุณค่าของรากความเป็นไทย และวิถีไทย นำมาเพิ่มมูลค่าให้ทันสมัยโดยคนรุ่นใหม่เพื่อเป็นการสืบสานต่อ โดยกระบวนการที่มี โครงสร้างในการจัดการอย่างมีส่วนร่วม การจัดการการท่องเที่ยวควรเป็นต้นแบบการทำงานให้ภาค ส่วนอื่น ๆ ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการทำงานจากนโยบายสู่ภาคปฏิบัติ แผนงานวิจัย ชุดนี้จึงจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

วิธีการดำเนินการวิจัย

จากการพิจารณาวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษารูปแบบการ ดำรงชีวิตและค้นหากระบวนการ ใครทำ ทำด้วยกันได้อย่างไร โดยมีต้นแบบเฉพาะเป็นตัวอย่งกรณี กระบวนการและแนวทางในการเพิ่มมูลค่าวิถีไทย (ต้นแบบการคิดเรื่องอาหาร) และกระบวนการที่ทำให้ เกิดการมีส่วนร่วมของเยาวชน โดยมีคำถามวิจัยหลักคือ จะสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มมูลค่าและ สร้างคุณค่าและเพื่อก่อให้เกิดนวัตกรรมได้อย่างไร วัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้สะท้อนถึงความจำเป็นใน การออกแบบงานวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมให้เกิดการเชื่อมโยงของทั้ง แผนงาน ดังรายละเอียดตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 วิธีการดำเนินงานวิจัย

การออกแบบงานวิจัย Research design	โครงการย่อย 1 Participatory management model for value creation	โครงการย่อย 2 SCP Thai Model through culinary supply chain	โครงการย่อย 3 Inter-generational model for innovation (valuing diversity and inclusion)
Action research (Process oriented, Conceptual model generation, theoretical foundation)	เพื่อค้นหารูปแบบ วิธีการ กระบวนการมีส่วนร่วม และการสร้างความ ร่วมมือที่ก่อให้เกิด การ เพิ่มมูลค่าและสร้าง คุณค่า	เพื่อศึกษาห่วงโซ่อาหาร (ธรรมชาติ ชีวิต และ ศิลปะ) คิดค้นต้นแบบใน การสอดประสานให้เกิด มูลค่าและคุณค่าสำหรับ การท่องเที่ยววิถีไทยจาก ฐานทรัพยากรและภูมิ ปัญญาชุมชน	เพื่อศึกษาการสร้างการมี ส่วนร่วมของเยาวชน เห็น คุณค่าของความคิดต่างที่ หลากหลาย นำสู่ นวัตกรรมที่มีมูลค่า
Interpretivism/ Ethnographic	กระบวนการ ใครทำ ทำ ด้วยกันได้อย่างไร	กระบวนการเป็นแนวทาง ในการเพิ่มมูลค่าวิถีไทย (ต้นแบบ การคิดเรื่อง อาหาร)	กระบวนการ เยาวชนจะมี ส่วนร่วมได้อย่างไร ก่อให้เกิดนวัตกรรมได้ หรือไม่ อย่างไร
Emic (Phenomenon) Contextualisation (vs Generalisation)	มองจากมุมมองปรากฏการณ์ และผู้ถูกวิจัย	มองจากมุมมองปรากฏการณ์ และผู้ถูกวิจัย	มองจากมุมมองปรากฏการณ์ และผู้ถูกวิจัย
Research methods	qualitative	qualitative	qualitative

งานวิจัยทั้ง 3 โครงการเป็นประเด็นที่ต้องการความเข้าใจเชิงลึกที่สามารถอธิบายกระบวนการเพื่อตอบคำถามทำอะไร และอย่างไร (What and How?) เกี่ยวกับกลุ่มคน ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพมีความยืดหยุ่นมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมในกรณีนี้คือ การมีส่วนร่วมในการสร้างมูลค่าและคุณค่าผ่านการทดลองทำเรื่องห่วงโซ่อาหารเพื่อความยั่งยืนที่สอดประสานวิถีไทยจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุก ๆ มิติ โดยมุ่งให้ได้รับข้อมูลด้านความรู้ลึกนึกคิดเข้าใจซึ่งพฤติกรรมหรืออุดมการณ์ของกลุ่มตัวอย่างภายใต้รูปแบบการดำเนินชีวิต โดยเน้นการเข้าไปสัมผัสกับข้อมูลหรือปรากฏการณ์โดยตรง ไม่เน้นการใช้สถิติตัวเลขในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เป็นวิธีหลักเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (inductive) (กิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติและคณะ, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุกาศ์ จันทวานิช (2554) กล่าวว่า นักวิจัยควรใช้วิธีการเชิงคุณภาพในสถานการณ์ เมื่อต้องการทำวิจัยในเรื่องที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น เรื่องเกี่ยวกับค่านิยม โลกทัศน์ ความเชื่อถือ ความหมายของสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ โดยมีลำดับและระเบียบวิธีวิจัยแบบต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาวิจัยใช้ข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิ (Secondary and Primary Data) โดยมีวิธีการสำรวจเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกเพื่อให้ได้ผลที่มีความน่าเชื่อถือและดีที่สุด การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินไปพร้อม ๆ กันเพื่อให้ทุกประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งมีการยืนยันและบูรณาการได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ (Cross-check/Data triangulation) โดยแผนงานวิจัยนี้ได้ออกแบบโครงการย่อยต่าง ๆ ให้สอดคล้องและให้มีความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรง (Validity and reliability) ไว้และได้ดำเนินการเก็บข้อมูลตามตารางที่ 2 พร้อมสรุปเป็นตารางเวลาการเก็บข้อมูล ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 สรุปการออกแบบระเบียบวิธีวิจัย

การออกแบบงานวิจัย Research design	โครงการย่อย 1 Participatory management model for value creation	โครงการย่อย 2 SCP Thai Model through culinary supply chain	โครงการย่อย 3 Inter-generational model for innovation (valuing diversity and inclusion)
Research Methodologies	Participatory management model for value creation	SCP Thai Model through culinary supply chain	Inter-generational model for innovation (valuing diversity and inclusion)
Action research (Process oriented, Conceptual model generation, theoretical foundation)	เพื่อค้นหารูปแบบ วิธีการ กระบวนการมี ส่วนร่วมและการสร้าง ความร่วมมือที่ก่อให้เกิด การเพิ่มมูลค่าและสร้าง คุณค่า	เพื่อศึกษาห่วงโซ่อาหาร (ธรรมชาติ ชีวิตและ ศิลปะ) คิดค้นต้นแบบในการ สอดประสานให้เกิด มูลค่าและคุณค่าสำหรับ การท่องเที่ยววิถีไทยจาก ฐานทรัพยากรและภูมิ ปัญญาชุมชน	เพื่อศึกษารูปแบบการ สร้างการมีส่วนร่วมของ เยาวชน เห็นคุณค่าของ ความคิดต่างที่ หลากหลาย นำสู่ นวัตกรรมที่มีมูลค่า
Literature review	Working model	Working model	Working model
Key Informants Stakeholder Matrix	สร้าง stakeholder Matrix	ต่อยอดกลุ่มเฉพาะ Stakeholder Specific	ต่อยอดกลุ่มเฉพาะ Stakeholder Specific
Brainstorm Elicitation (Homogenous vs Heterogeneous)	สังเกตการการระดม ความคิดเห็นและจัด ระดมความคิดเห็น	จัดระดมความคิดเห็น	จัดระดมความคิดเห็น
Focus group and depth interviews	ติดตามสัมภาษณ์	สืบค้น ต้นน้ำ ปลายน้ำ ห่วงโซ่	ร่วมเรียนรู้ สืบค้น ราก เพื่อคุณค่า นำเสนอเพื่อ มูลค่า

ระเบียบวิธีวิจัย	พื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม				พื้นที่ชุมชนบ้านไร่กองจิง				พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่			
	โครงการ ย่อยที่ 1	โครงการ ย่อยที่ 2	โครงการ ย่อยที่ 3		โครงการ ย่อยที่ 1	โครงการ ย่อยที่ 2	โครงการ ย่อยที่ 3		โครงการ ย่อยที่ 1	โครงการ ย่อยที่ 2	โครงการ ย่อยที่ 3	
1. การประชุมระดมความคิดเห็น (Brainstorming)												
- ระดมความคิดเห็นครั้งที่ 1 เพื่อสืบค้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักของพื้นที่ต่าง ๆ	10 ก.ย. 58	10 ก.ย. 58	10 ก.ย. 58		5 ส.ค. 58 (24 ท่าน)	5 ส.ค. 58 (24 ท่าน)	5 ส.ค. 58 (24 ท่าน)		3-4 ส.ค. 58 (18 ท่าน)	3-4 ส.ค. 58 (18 ท่าน)	3-4 ส.ค. 58 (18 ท่าน)	
- ระดมความคิดเห็นครั้งที่ 2 และ 3 กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่เพื่อ 1) ค้นหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย 2) ศึกษาคุณค่าและความหมายของสถานที่ (Sense of Place) และท่วงท่าอุปทานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ 3) ค้นหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการสร้างความร่วมมือของเยาวชน 4) ยืนยันความแน่นอนของข้อค้นพบและรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะ	22 ก.ย. 58	22 ก.ย. 58	22 ก.ย. 58		58	58	19-20 ต.ค. 58		7 ต.ค. 58	7 ต.ค. 58	7 ต.ค. 58	
2. การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation)												
- สังเกตการณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการนำอัตลักษณ์ตามแบบวิถีไทยมาสอดคล้องประสานในอาหาร 2) สาธิตการนำเสนออาหารโดยชุมชน 3) ประยุกต์ใช้วัตถุดิบท้องถิ่นและนำเสนออาหารสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่า และ 4) ทดลองการนำเสนอวิถีไทยผ่านอาหารด้วยศิลปะการแสดงโดยเยาวชนเป็นตัวอย่าง	19-20 ก.ย. 58	19-20 ก.ย. 58	19-20 ก.ย. 58		20 ต.ค. 58	20 ต.ค. 58	20 ต.ค. 58		21-22 ต.ค. 58	21-22 ต.ค. 58	21-22 ต.ค. 58	
3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)												
- สัมภาษณ์เพื่อยืนยันความถูกต้องสมบูรณ์ในทุกประเด็นที่ได้จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในระหว่างการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ	พ.ค 59 มิ.ย 59	พ.ค 59 มิ.ย 59	พ.ค 59 มิ.ย 59		พ.ค 59 มิ.ย 59	พ.ค 59 มิ.ย 59	พ.ค 59 มิ.ย 59		พ.ค 59 มิ.ย 59	พ.ค 59 มิ.ย 59	พ.ค 59 มิ.ย 59	

ตารางที่ 2 สรุปเวลาการเก็บข้อมูล

การระดมความคิดเห็น (Brainstorm Elicitation)

การออกแบบวิธีเพื่อค้นหากระบวนการการมีส่วนร่วมโดยนำ Working Model มาทดลองใช้ (Experiment) โดยแบ่งกลุ่มในการระดมความคิดเห็นเป็น 2 กลุ่มหลัก โดยมีการระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อยทั้งสิ้น 6 กลุ่ม ๆ ละไม่เกิน 10 คน เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ได้ดีที่สุด คือ

1. กลุ่มที่มีประชากรตัวอย่างแบบเดียวกัน โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อยดังนี้
 - 1) ภาครัฐอย่างเดียว
 - 2) ภาคเอกชนอย่างเดียว
 - 3) เยาวชน ผู้นำ รอบรู้เรื่องศิลปะ วัฒนธรรม
 - 4) พ่อครัว แม่ครัว
 - 5) กลุ่มผู้จัดซื้อตามสถานประกอบการ
 - 6) กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับ อาหาร ศิลปะ และวิถีชีวิต
2. กลุ่มที่เป็นกลุ่มผสมผสาน เช่น ภาครัฐ เอกชน เยาวชนโดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อระดมความคิดเห็นโดยกำหนดให้มีคุณสมบัติตามความรอบรู้ในเนื้อหาตาม ข้อ กำหนด ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่สามารถเป็น Key informants ได้

การคัดเลือกประชากร (Population) และกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในงานวิจัย

การศึกษาเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการค้นหากระบวนการการมีส่วนร่วมที่จะทำให้เกิดการเพิ่มมูลค่าจากหลากหลายมิติ โดยมีได้ให้ความสำคัญกับจำนวนหรือความเป็นตัวแทนของกลุ่มเป้าหมาย (Representatives of the Population) ที่จะศึกษาแต่อย่างไร โดยธรรมชาติของการศึกษาเชิงคุณภาพมุ่งหวังที่เนื้อหาเป็นสำคัญ ดังนั้นการกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นการกำหนดตามความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาและความเป็นผู้รู้ในเรื่องที่กำหนด วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกตัวอย่างที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือเจตนาในการเลือกตัวอย่างไว้อย่างเฉพาะเจาะจง ในกรณีนี้คือ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเรื่องการท่องเที่ยว โดยมีมติครอบคลุมเพื่อให้เป็นผู้ให้ข้อมูล (Key informants) ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มที่หนึ่ง ภาครัฐ เข้าใจโครงสร้างการจัดการในพื้นที่ มีส่วนในการพัฒนาสินค้าและบริการ
2. กลุ่มที่สอง ภาคเอกชน เข้าใจโครงสร้างงานด้านการตลาด การบริหาร และการจัดการสินค้าและบริการการท่องเที่ยว พ่อครัว แม่ครัว ทั้งไทยและต่างประเทศ
3. กลุ่มที่สาม ภาคประชาชน สังคม และ สิ่งแวดล้อม ผู้นำชุมชนที่เข้าใจวิถีชีวิต ธรรมชาติ และรากศิลปะตามแบบวิถีท้องถิ่นนั้นๆ
4. กลุ่มที่สี่ เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี มีประวัติดี จิตอาสา มีภาวะความเป็นผู้นำและมีความเข้าใจ มีทักษะความสามารถด้านศิลปะไทย
5. กลุ่มที่ห้า ผู้รู้เรื่องอาหารและวัตถุดิบในท้องถิ่น

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation)

การสังเกตระหว่างการระดมความคิดเห็น คือ การสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก (สุภางค์ จันทวานิช, 2554) เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาข้อมูลที่ได้รับจากผู้

ถูกสัมภาษณ์ ใช้ร่วมสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ในกรณีนี้เป็นการสังเกตพลวัตของการระดมความคิดเห็น พฤติกรรมและรูปแบบการระดมความคิดเห็นที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ร่วมคิดร่วมวางแผนได้อย่างครบถ้วน

การสัมภาษณ์และเครื่องมือที่ใช้

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล ผู้วิจัยจึงเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลหลังจากการระดมความคิดเห็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอนแบบเข้มงวดพอสมควร โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ข้อคำถามในกรอบการคิดเรื่องการมีส่วนร่วม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและแนวทางการสวดประสานวิถีไทยไปกับการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว โดยเลือกจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้ร่วมระดมความคิดเห็นจำนวน 15 คนที่จะติดตามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

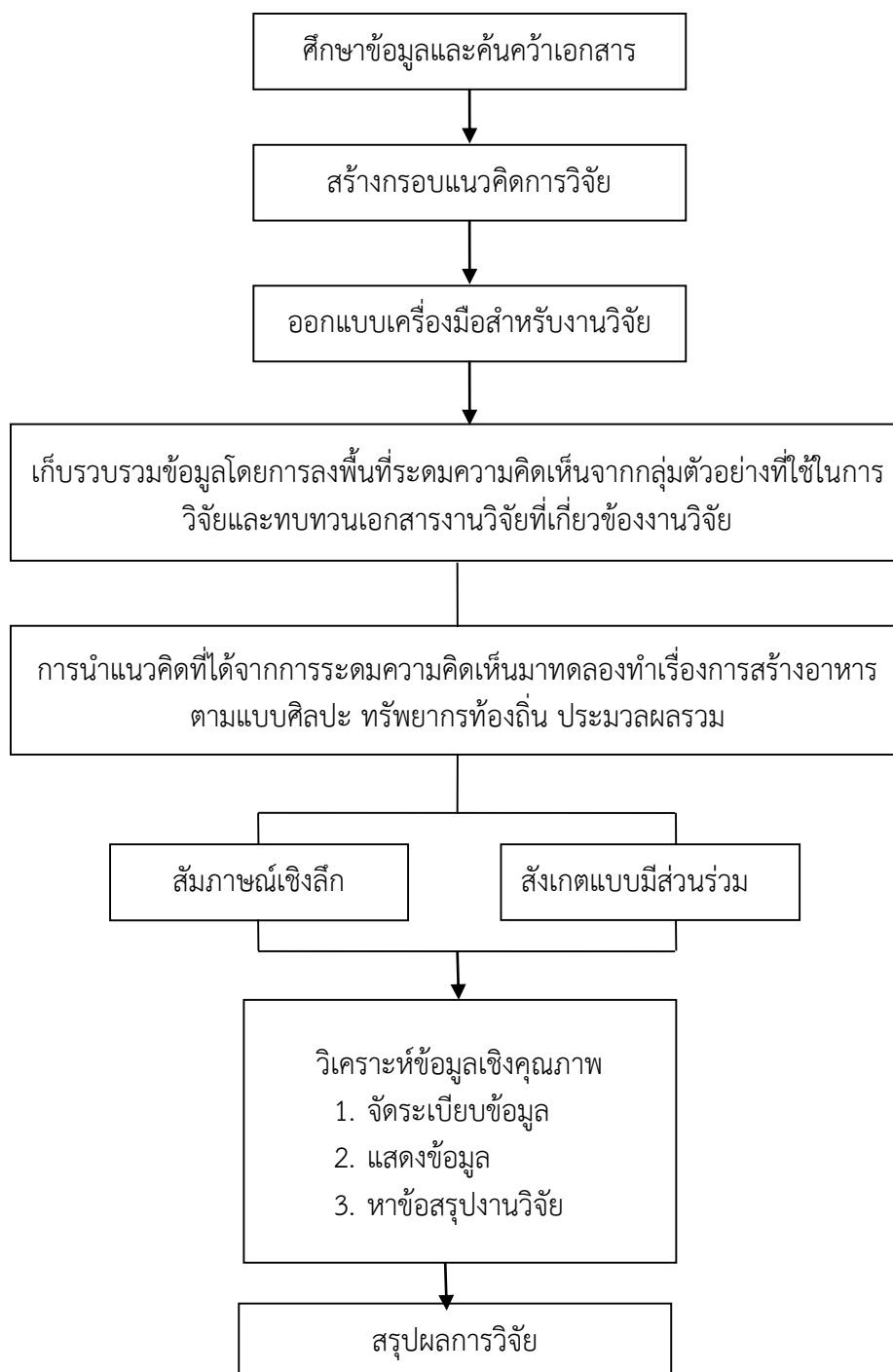
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การประมวลผลข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการระดมความคิดเห็นและการสัมภาษณ์จะใช้การจับประเด็นด้วยการหาประเด็นที่พบ เรียกว่า Content analysis คำ ถือเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสภาพของข้อมูล และการนับคำซ้ำ ๆ ในผลที่ได้โดยการหาแก่นเรื่อง (Themes) ซึ่งการทำ Content Analysis นั้นเป็นการวิจัยที่หาความสำคัญไม่ใช่เฉพาะแต่ Manifest content แต่เพียงเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึง Latent content ด้วย การวิเคราะห์ทั้งสองแบบ

Manifest content คือ ข้อความที่เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจนเป็นไปตามคำที่ปรากฏ และใช้การวิเคราะห์โดยนัยหรือการตีความหมายที่เรียกว่า Latent content คือ ความหมายโดยนัย เช่น คนไทยใจดี (Kind) ใจดีอย่างไร เป็นต้น ดังนั้นการวิเคราะห์นี้จึงต้องมีการกำหนดรหัส (Coding) โดยแผนการกำหนดรหัสของการทำ Content Analysis นั้นแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ๆ คือ การออกแบบตารางลงรหัส (Designing a coding schedule) และการออกแบบวิธีการลงรหัส (Designing a coding manual) โดยนำการทบทวนเอกสารวิจัยที่ผ่านช่วยเป็นแนวทางในการออกแบบการลงรหัสนี้ เพื่อหาคำหลักหรือแก่นเรื่องที่นักท่องเที่ยวและผู้ถูกสัมภาษณ์กล่าวถึงการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของการท่องเที่ยววิถีไทย และการสร้างสรรค์อาหารไทยอย่างมีส่วนร่วม

อะไรที่ควรจะนำมาพิจารณาในการลงรหัสคำหรือแก่นเรื่องสำหรับงานวิจัยนี้

1. Word เป็นองค์ประกอบหรือหน่วยที่เล็กที่สุดในการวิเคราะห์เนื้อหา โดยทั่วไปจะใช้ในการหาความถี่ของคำหรือหัวข้อ
2. Themes เป็นหน่วยในการพิจารณาที่มีประโยชน์มากกว่า มีรูปแบบที่ง่ายที่สุด Themes คือรูปประโยคที่ง่าย ๆ
3. Characters เป็นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์ซึ่งผู้วิจัยต้องนับจำนวนครั้งของสถานที่ กิจกรรมหรือภาพต่าง ๆ ที่ถูกกล่าวถึงมากกว่าที่จะสนใจในจำนวน Word หรือ Themes
4. Concepts จะเกี่ยวข้องกับการจัดกลุ่มของคำที่ประกอบเป็นกลุ่มความคิด ของตัวแปรต่าง ๆ ในสมมุติฐานการวิจัย การออกแบบงานวิจัยดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 การออกแบบเครื่องมือการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยชุดนี้มีกรอบแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นให้เห็นกลไกการจัดการอย่างมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นขนาดพื้นที่และระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นแบบใด (Scale) โดยหมายรวมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นได้ทั้งในขนาดและระดับการพัฒนาที่เล็ก กลาง หรือ ใหญ่

ชุดโครงการวิจัยในแผนงานชุดนี้จึงดำเนินการในกรอบเพื่อศึกษาและกำหนดแผนขับเคลื่อนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และแผนงานการพัฒนาและบริหารบริการอย่างเป็นระบบและให้มีความชัดเจน โดยสามารถเสนอแนะแนวทางต่างๆ ได้ตามขอบเขตเฉพาะเรื่องดังต่อไปนี้

1. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย เน้นให้องค์กรชุมชนหลากหลายเป็นศูนย์กลางเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน
2. นวัตกรรมและการท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์โดยการร่วมคิดของกลุ่มเยาวชน เพื่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ส่งผลให้รักบ้านเกิดและเพื่อเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป
3. การศึกษาหาแนวทางการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืน โดยการนำรูปแบบการคิดเชื่อมโยงของการจัดการ และงานศิลปะ อาหารไทย การเกษตร และการบริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันจะส่งผลให้เกิดการต่อยอดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้งานวิจัยในแผนงานย่อยกำหนดเป้าหมายให้สามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดแผนการขับเคลื่อนที่ส่งผลให้เกิดการคิดตามแบบวิถีไทย ในบริบทที่มีความเฉพาะเหมาะสมกับความหลากหลายในพื้นที่ และมีผลก่อให้เกิดแผนงานต่าง ๆ ในทางปฏิบัติได้ และจะเป็นแหล่งข้อมูลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานของการบริหารจัดการประสิทธิภาพที่นักท่องเที่ยวควรได้รับจากบริการท่องเที่ยวโดยดำเนินการในเชิงรุกบนจุดยืนแนวคิดที่ว่า “สร้างฐาน ต่อยอด เติบโต ต่อเนื่อง”

พื้นที่วิจัย

การคัดเลือกพื้นที่การศึกษาเพื่อให้เห็นผลเชิงเปรียบเทียบจำนวน 3 พื้นที่หลักโดยพิจารณาเลือกพื้นที่ที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการครบมิติ มีคุณลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเพื่อการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ โดยคัดเลือกพื้นที่ 3 พื้นที่ตามคุณลักษณะดังนี้

พื้นที่ที่ 1 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่เจริญแล้วและเป็นที่รู้จักและยอมรับในระดับนานาชาติ เช่น เชียงใหม่ ภูเก็ต สมุย เป็นต้น

พื้นที่ที่ 2 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชนขนาดเล็ก มีโครงสร้างการจัดการและการประสานงานอย่างบูรณาการที่ชัดเจน มีวิถีที่ต้องคงอยู่ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวหลักที่มีขนาดใหญ่ (Mainstream tourism) มีการร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่อยู่ในเชียงใหม่ ภูเก็ต เกาะสมุย เป็นต้น

พื้นที่ที่ 3 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่กำลังเติบโตแต่ยังไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักที่ยอมรับในระดับนานาชาติ เช่น อัมพวา บางแสน เป็นต้น

การกำหนดเกณฑ์เพื่อนำมาพิจารณาเลือกพื้นที่ในการศึกษาได้กำหนดจากแนวทางการเลือกพื้นที่ ตามแบบการใช้กรณีศึกษา (case study) ไม่ได้มุ่งให้เกิดตัวแทน (representation) ของพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย จึงไม่จำเป็นต้องมุ่งเน้นปริมาณจำนวนที่เป็นตัวแทนพื้นที่ แต่เป็นการเลือกให้เกิด representation ของหัวข้อ แนวทาง ทฤษฎีที่กำลังเป็นโจทย์การศึกษาวิจัย (theory)

คำถามวิจัยที่กำลังศึกษานี้ คือ การสร้างการมีส่วนร่วมและการสร้างมูลค่าเพิ่มให้วิถีไทย ตามขนาดของการท่องเที่ยวที่มีในชุมชน จึงนำหัวข้อนี้มาเป็นแนวทางในการกำหนดแบบ การกำหนดพื้นที่ไว้ก่อนสามารถทำได้ โดยไม่จำเป็นต้องไปสำรวจหรือประเมินทุกพื้นที่ที่มีทั้งหมดแล้วจึงเลือก และไม่ได้เลือกพื้นที่จากฐานคิดที่ต้องให้มีความเข้มแข็ง แต่เลือกจากแนวทางการสร้าง generalization and external validity ของงาน ดังนั้นกรณีศึกษาหรือพื้นที่ที่เลือกนี้เป็นการกำหนดขอบเขต (Domain) ของผลการศึกษาว่าจะหมายถึงพื้นที่แบบใดได้บ้าง ในกรณีนี้หากมีพื้นที่อื่นๆ ที่มีบริบทต่างจากพื้นที่ที่ทำการศึกษา สามารถนำผลการศึกษาไปทำการศึกษาซ้ำ ทำเพิ่ม หรือทำเทียบเคียง หากมีการค้นพบใหม่ สามารถเพิ่มข้อค้นพบได้ต่อไป (Adding to the body of knowledge) ตามข้อเสนอแนะของงานวิจัยที่ผ่านมาที่ใช้กรณีศึกษาในลักษณะเดียวกัน กล่าวสรุปไว้ด้านล่างนี้

“These specifications help define the limits and domain to which this study's finding can be generalised (external validity). Within this broad specification, three local sites were selected purposively to meet the predetermined research purposes. It is important to note that these cases were not chosen randomly, as Pettigrew (1988) suggested given the limited number of cases which can usually be studied, it makes sense to choose cases such as extreme situations and polar types in which the process of interest is 'transparently observable'. Yin (1984) and Sofaer (1999) agree with this view, suggesting that it is common to use purposive sampling of sites where the investigators have at least some idea of what they are looking for and where they need to go to find it” (cited in Wisansing, 2004)

แนวทางการกำหนดพื้นที่การศึกษาดังสรุปในตารางที่ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แนวทางการกำหนดพื้นที่เพื่อการศึกษา

พื้นที่ 1	พื้นที่ 2	พื้นที่ 3
การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับนานาชาติ (International tourist destination)	การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่ 1	การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับประเทศ (Domestic tourist destination)
มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติอย่างมีนัยสำคัญ	ได้รับการพัฒนาศักยภาพ (กำหนดเป็นพื้นที่พิเศษ)	มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างมีนัยสำคัญ
การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย	มีฐานทรัพยากรทางการเกษตรที่พร้อม (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)	การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และความพร้อมทางการเกษตร (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)
การเข้าถึง (การเดินทาง)	การเข้าถึง (การเดินทาง)	การเข้าถึง (การเดินทาง)
ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่	ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่	ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่
ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา	ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา	ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา
พื้นที่ที่เหมาะสมและสามารถเข้าถึงกลุ่มจัดการได้สำหรับกลุ่มนี้ คือ อ. เมือง จังหวัดเชียงใหม่	พื้นที่ที่เหมาะสมและสามารถเข้าถึงกลุ่มจัดการได้สำหรับกลุ่มนี้ คือ ชุมชนบ้านไร่กองขิง หมู่บ้านกองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่	พื้นที่ที่เหมาะสมและสามารถเข้าถึงกลุ่มจัดการได้สำหรับกลุ่มนี้ คือ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประเทศไทยได้แผนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยที่มีการบูรณาการอย่างมีส่วนร่วม และก่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงประยุกต์ ตามแนวคิดการจัดการอย่างยั่งยืน โดยก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เชิงวิชาการ นำเสนองานและแลกเปลี่ยนตลอดการทำงานวิจัยใช้รูปแบบการดำเนินงานวิจัยที่สร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญที่เชื่อมต่อกับทีมงานวิจัยระดับสากล
 2. เชิงพาณิชย์ นำผลการศึกษาที่ประยุกต์ใช้จริงจากกรอบทฤษฎีการมีส่วนร่วมและการสร้างสรรค์สู่การเพิ่มมูลค่าที่นำไปใช้ได้ในกลุ่มโรงแรมขนาดเล็กที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวได้ตามแบบวิถีไทย
 3. เชิงสังคม ใช้ผลการสร้างกลุ่มเยาวชนต้นแบบ ส่งเสริมให้เห็นการสืบค้นรากและวิถีไทยเพื่อรณรงค์การมีส่วนร่วมให้กว้างขวางขึ้น
- โดยมีเป้าหมายของผลผลิตดังต่อไปนี้

เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

1. ได้แผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย เป็นรูปแบบ กระบวนการต้นแบบที่นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีไทยได้อย่างยั่งยืน
2. ได้กรอบแนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย ที่ระบุใครทำ ทำด้วยกันอย่างไร และทำอะไรได้บ้าง
3. ได้ต้นแบบการจัดการอย่างมีส่วนร่วมสำหรับการท่องเที่ยววิถีไทย โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่
4. ได้นวัตกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งเสริมให้เกิดการจัดการอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและรักษาวัฒนธรรมตามแบบวิถีไทยที่ประยุกต์ใช้กับเรื่องราวอาหารและนำเสนอให้นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการเพื่อเพิ่มมูลค่าได้
5. ได้กรอบแนวคิด กระบวนการจัดการเพื่อเป็นต้นแบบในการเพิ่มมูลค่าที่ชุมชนอื่น ๆ นำไปประยุกต์ใช้ได้
6. มีนักวิจัยชุมชนเพิ่มขึ้น
7. ได้รูปแบบการทำงานร่วมของภาคีระหว่างนักวิชาการ ผู้นำชุมชน และผู้ปฏิบัติ จากภาคทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ
8. ได้โครงสร้างรูปแบบการขับเคลื่อนการเพิ่มมูลค่าอาหารไทยที่นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยว
9. ได้กลุ่มเยาวชนต้นแบบที่มีความคิดสร้างสรรค์และกรอบการคิดอย่างมีส่วนร่วมกับภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และงานศิลปะ ที่นำมาประยุกต์ใช้กับอาหารในท้องถิ่น พร้อมการถ่ายทอดให้ได้มูลค่าเพิ่มเพื่อการท่องเที่ยว

เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

1. ประเทศไทยได้แนวทางการบูรณาการแผนจากระดับนโยบายให้เกิดแนวทางการขับเคลื่อนแผนจากการทำงานร่วมของหลากหลายภาคส่วน จากตัวอย่างการวิจัยเชิงปฏิบัติการการคิดค้นห่วงโซ่อาหารไทยเพื่อการท่องเที่ยว
2. สร้างต้นแบบการวิจัยที่เน้นภาคปฏิบัติ (Action Research) โดยมีภาคีร่วมครบทุกวัยหลากหลาย มุ่งเป้าทำงานเพื่อให้สามารถสร้างนวัตกรรมและนำผลการวิจัยไปใช้ได้จริง
3. นักวิจัยได้กรอบแนวคิดวิธีวิจัยที่เป็น Grounded Theory ที่นำไปสู่การสร้างกรอบงานวิจัยเพื่อการท่องเที่ยวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมคิดเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าและการต่อยอดภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์

นิยามศัพท์

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชน และเพื่อชุมชน มีรูปแบบและกระบวนการ การจัดการที่มุ่งเน้นการรับฟัง ร่วมคิด ร่วมวางแผนร่วมกำหนดทิศทาง และกำหนดอนาคตที่ชุมชนปรารถนาจะเห็น บนความเข้าใจที่มีในเรื่องนั้น ๆ การมีส่วนร่วมที่แท้จริง จึงมีแนวคิดเรื่องการออกเสียง (Voice heard) การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการนำไปสู่การจัดการคุณภาพชีวิตที่ดี กลุ่มชุมชนหรือกลุ่มคนที่หลากหลายที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน

หรือเป็นชุมชนที่มีลักษณะต่าง ๆ เช่น คนรุ่นเก่า รุ่นใหม่ บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ คุณลักษณะความเป็นผู้นำ ผู้ตาม ผู้ทำ จึงมีสิทธิในการออกเสียง ออกความคิดเห็น กำหนดทิศทางที่ควรจะเป็นให้กับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างเท่าเทียม

วิถีไทย หมายถึง การคิดเรื่องวัฒนธรรมไทยในเชิงลึก มีความเชื่อมโยง มีพลวัต บริบทของกาลเวลา อดีต ร่วมสมัย และการก้าวสู่นาคต และในที่นี่ มีรากความเข้าใจจากวัฒนธรรมที่มีใช้เพียงพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ แต่เป็นระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของคนไทยในวันนี้ ที่มีรากและที่มาจากอดีต และสามารถประยุกต์ สร้างสรรค์สู่การเชื่อมต่อในอนาคตได้

รูปแบบแนวคิดเชิงบวกหรือที่เรียกว่า Appreciative inquiry (AI) เป็นการตั้งคำถามเชิงบวก ค้นหาแนวทางสร้างสรรค์ มากกว่าเป็นการร่วมกันเพียงเพื่อค้นหาปัญหา แต่เป็นการมองปรากฏการณ์จากมุมที่เป็นจุดแข็งและร่วมสร้างสรรค์ต่อยอดจากความเข้มแข็งของแต่ละฝ่าย

แนวคิด ทฤษฎีและเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแผนงานวิจัยนี้ได้แบ่งไว้ 5 กลุ่มหลัก (รายละเอียดเพิ่มเติมมีในแต่ละโครงการย่อย) โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

กรอบแนวคิดเรื่องชุมชน และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชน

ความหมายของชุมชนสำหรับงานวิจัยนี้เปิดนิยามชุมชนในมุมกว้าง โดยขออ้างอิงถึงการนิยามคำว่า “ชุมชน” โดย (Pauld et al., 2012) เพื่อเปิดมุมมองกรอบความคิดและครอบคลุมชุมชนทุกหมู่เหล่าในเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีไทย โดยมีการพูดถึงความหมายของชุมชนซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

ชุมชนตามความหมายเชิงพื้นที่ (Area-based) ทั้งที่เป็นชุมชนในเมือง ชนบท หรือในบริบทต่าง ๆ ซึ่งหมายถึง กลุ่มคนที่มีถิ่นพำนักอาศัยในบริเวณเดียวกันหรือมีลักษณะคล้ายกัน

ชุมชนตามความหมายของการเป็นกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์คล้ายคลึงกัน (Identity-based) เช่น เชื้อชาติ ภาษาที่ใช้ ชาติพันธุ์ เผ่าพันธุ์ ศาสนาและความเชื่อ เพศวิถี อายุ การใช้ชีวิต เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Diversity Inclusion ของประชาคมโลก

ชุมชนตามความหมายของการเป็นกลุ่มคนที่มีความสนใจคล้ายคลึงกัน (Self-interest) หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ในวิชาชีพ องค์กร หรือแวดวงเดียวกัน

ชุมชนตามความหมายของการเป็นกลุ่มคนที่ใช้วิธีการปฏิสัมพันธ์ (Mode of Interaction) เช่น ชุมชนออนไลน์

James et al. (2012) ได้สรุปว่า “ชุมชน” สามารถใช้ได้กับรูปแบบของการรวมกลุ่มกันของมนุษย์ (Form of human grouping) ซึ่งมีความหลากหลายตามบริบทต่าง ๆ ของโลก ในเชิงลึกการระบุลักษณะความสัมพันธ์ของมนุษย์ในชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. Grounded community relations หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มุ่งเน้นสถานที่ (place) หรือบุคคล (people) อย่างเฉพาะเจาะจงในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างบุคคล ซึ่งจัดเป็นประเภทที่มีขอบเขตอย่างชัดเจนทั้งในเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม

2. Lifestyle community relations หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มุ่งเน้นลักษณะเฉพาะเจาะจง (particularities) ของสถานที่หรือบุคคล เช่น ความเชื่อมโยงของความเชื่อและ

กฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ใช้ในการปฏิบัติร่วมกันที่กลุ่มบุคคลตกลงกันในการใช้ชีวิต (Moral-framed) ความเชื่อมโยงของแนวโน้มความสนใจหรือสุนทรีย์ (Interest-based) เป็นต้น

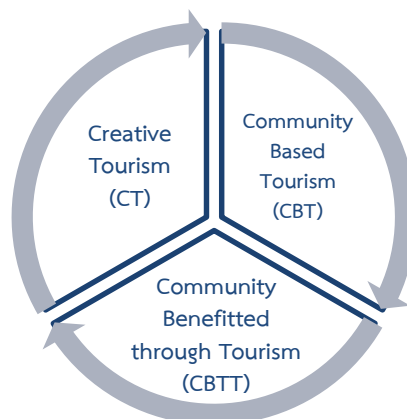
3. Projected community relations หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มุ่งเน้นการตระหนักรู้ในตัวตนซึ่งก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่ถูกสร้างขึ้น (created entity) ซึ่งสามารถเกิดได้จากความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย โดยไม่ผูกติดกับสถานที่และบุคคล ชุมชนที่มีลักษณะความสัมพันธ์นี้ครอบคลุมถึง กลุ่มอนุรักษ์นิยม กลุ่มคนหัวรุนแรง กลุ่มคนยุคใหม่ เป็นต้น

ดังนั้นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชนและเพื่อชุมชน เป็นการค้นหารูปแบบและกระบวนการ การจัดการที่มุ่งเน้นการรับฟัง ร่วมคิด ร่วมวางแผนร่วมกำหนดทิศทาง และกำหนดอนาคตที่ชุมชนปรารถนาจะเห็น บนความเข้าใจที่มีในเรื่องนั้นๆ การมีส่วนร่วมที่แท้จริง จึงมีแนวคิดเรื่องการออกเสียง (Voice heard) ซึ่งให้เห็นการวิเคราะห์โครงสร้างการมีส่วนร่วม เข้าใจบริบทและบทบาทที่แตกต่างเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่เห็นผลสัมฤทธิ์มากขึ้น ชุมชนหรือกลุ่มคนที่หลากหลายที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือเป็นชุมชนที่มีลักษณะต่าง ๆ เช่น คนรุ่นเก่า รุ่นใหม่ บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ คุณลักษณะความเป็นผู้นำ ผู้ตาม ผู้ทำ จึงมีสิทธิในการออกเสียง ออกความคิดเห็น กำหนดทิศทางที่ควรจะเป็นให้กับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ เป็นต้น

ความซับซ้อนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มักเป็นเรื่องกระบวนการทำงานที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมนี้ จากการถอดบทเรียนจากการดำเนินงานชุมชนต้นแบบและการทบทวนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชนพบว่า องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) กำหนดหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน มีหลักการดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

หลักการดังกล่าวนี้ได้นำมาพัฒนาเป็นกรอบการทำงานเป็นแนวคิด 3 C เพื่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าชุมชนไว้ดังแผนภาพประกอบที่ 5 แนวคิด DASTA 3 C MODEL

แผนภาพที่ 5 แนวคิด 3 C DASTA

CBT = Community Based Tourism

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยความหมายของชุมชน หมายถึง ผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวทั้งที่เป็นผู้เกิดที่นั่นหรือผู้ที่มาอาศัยอยู่จนใช้ชีวิตในวิถีที่ก่อเป็นชุมชนตามวิถีการดำรงชีวิตนั้นๆ มักมีการใช้คำว่าชุมชนในบริบทของชนบท พื้นที่นอกเมือง พื้นที่ที่ไม่มีความวุ่นวายของชีวิตเมืองใหญ่ ในที่นี้ คำว่าชุมชน ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะในบริบทความเป็น Rural หรือ Urbanization แต่หมายถึง ชุมชน คนที่อาศัยในที่ที่การท่องเที่ยวส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลางจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการ วางแผน อย่างเป็นระบบ

การท่องเที่ยวที่เกิดจากการที่ชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผน จัดการ ดูแล และกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวเอง โดยอาจจะจะมีหน่วยงานภายนอกที่เป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุน คนในชุมชนถือเป็นเจ้าบ้านที่ส่งมอบผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมการท่องเที่ยว การบริการ และประสบการณ์การท่องเที่ยวให้แก่ผู้มาเยือน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ครอบคลุมถึง สิ่งแวดล้อม สังคม ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญา ซึ่งจำเป็นต้องบริหารจัดการให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน เพื่อรองรับผู้มาเยือนอย่างมีประสิทธิภาพ ตามความต้องการที่มีร่วมกันระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนก่อให้เกิดการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนอย่างแท้จริง โดยสามารถทำนุบำรุงทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชนให้ยั่งยืน นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพและความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง ความรักและหวงแหนในท้องถิ่นให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของซึ่งมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนที่มีในประเทศไทยพบมีรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตแตกต่างกันไปตามลักษณะของภูมิศาสตร์เฉพาะท้องถิ่น จึงมีเสน่ห์ของวิถีการดำเนินชีวิต แสดงออกมาทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม การแต่งกาย อาหารการกิน ความเชื่อ การท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเป็นการไปเยือนเพื่อพบเห็นความแตกต่างเหล่านี้ โดยมีคนในชุมชนเป็นผู้ส่งมอบประสบการณ์การท่องเที่ยวนี้ ดังนั้น การท่องเที่ยว “โดย” ชุมชน มีนัยยะ สำคัญของการที่ชุมชนเป็นประธาน (Subject) หรือผู้กระทำอยู่

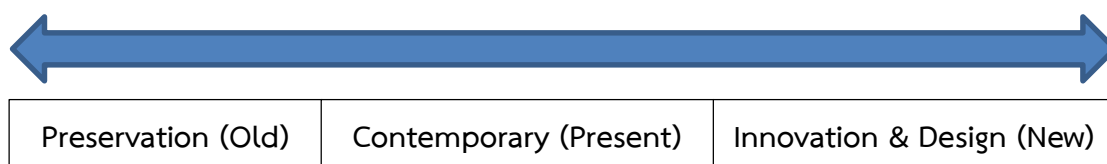
ซึ่งหมายถึงการท่องเที่ยวที่ถูกบริหารจัดการโดยชุมชนเอง ชุมชนจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเขาเอง ซึ่งถ้าจะทำให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนจากฐานทรัพยากรของตนเอง สร้างกระบวนการพัฒนาคนในพื้นที่ เชื่อมโยงความสามัคคีให้รักใคร่กลมเกลียวกัน มีความภาคภูมิใจในชุมชน และสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ CBT ไม่ใช่การท่องเที่ยวที่มาเที่ยวเยอะ ๆ แต่จัดเป็นตลาดเฉพาะกลุ่มขนาดเล็ก (Small-scaled Niche Market) ที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการได้ วางบนฐานขีดความสามารถในการรองรับได้ของแต่ละชุมชน รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวจัดเป็นรายได้เสริม ชุมชนอาจมีการทำการเกษตร การประมงอยู่เป็นอาชีพหลัก เพราะฉะนั้นหากไม่มีการท่องเที่ยว ชุมชนยังต้องสามารถยืนหยัดอยู่ได้ แต่หากชุมชนที่สามารถรักษาทั้งอาชีพหลักและการท่องเที่ยวเอาไว้ได้ทั้งสองอย่าง ก็ถือว่าเป็นชุมชนที่มีศักยภาพที่ทำได้สองทาง ในอนาคตซึ่งมีการผสมผสานความสัมพันธ์และความร่วมมือกันกับประเทศเพื่อนบ้าน ขอบเขตทางภูมิศาสตร์จะมีความสำคัญลดลงไป สิ่งที่หลงเหลืออยู่ คือ ภูมิวัฒนธรรม ภูมิสังคม ชุมชนสามารถที่จะพัฒนาให้แข็งแกร่งผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในภูมิภาคมากขึ้น

CT = Creative Tourism

การท่องเที่ยวที่มีฐานมาจากวัฒนธรรม คุณค่าของรากเหง้า ความเป็นตัวตน ที่สืบค้นเป็น Spirit of the Place บนฐานความเป็นตัวตน ของแท้ การเพิ่มมูลค่าเกิดจากการตระหนักรู้ในคุณค่าของรากนี้ และนำมาสื่อความหมายได้อย่างสร้างสรรค์ มีการออกแบบให้เกิดประสบการณ์ที่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน ได้เรียนรู้ ได้ลงมือทำ ได้ความทรงจำ ครบทุกมิติ รูป รส กลิ่น เสียง มิติการคิดเชิงสร้างสรรค์ และสร้างสรรค์ ให้มีความใหม่ เป็นการประยุกต์วัฒนธรรมมาเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมเรื่องอาหาร การแต่งกาย การกิน อยู่ งานอีเว้นท์ กิจกรรมเหล่านี้ สร้างสรรค์หรือสรรสร้างต้องทำอย่างมีนวัตกรรมที่สามารถสร้างความเหมาะสม ระหว่างความคงอยู่ของ Spirit of the Place และ การออกแบบสร้างสรรค์ประสบการณ์เชิงพาณิชย์ ดังแผนภาพที่ 6 ต่อไปนี้

On the continuum...

Cultural Activities Cultural Tourism Creative Tourism (Advanced from Culture and localities) Spirit of the Place : Authenticity

แผนภาพที่ 6 แนวคิดการออกแบบสร้างสรรค์

กระบวนการระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือนที่กระตุ้นให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการทดลองและลงมือทำ ความคิดสร้างสรรค์ และความสัมพันธ์ ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่ยังคงอัตลักษณ์ความจริงแท้และจิตวิญญาณของสถานที่ท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จัดเป็นสื่อกลางในการนำเสนอทรัพยากรการท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ ที่มีคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ก่อให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ ต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น การสร้างงานและอาชีพ การเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และ

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน ในขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวก็ยังได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ และเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจต่ออัตลักษณ์ที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย ทั้งนี้การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ถือเป็นเครื่องมือในการรักษาสมดุลของทรัพยากรต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในชุมชนอีกด้วย

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ร่วมกับเจ้าของกิจกรรมทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ กับเจ้าของบ้านหรือผู้มาเยือน การท่องเที่ยวความเป็นตัวตนที่แท้จริงของวัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตไม่ใช่ประเพณี เป็นการท่องเที่ยวที่มีการร่วมทำกิจกรรม เช่น การทอผ้า การทำอาหาร เป็นต้น โดยมีคำหลักอยู่ 3 คำ คือ ความจริงแท้ (Authenticity) โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเพียงของเดิม (Conformity) แต่อย่างใด แต่หากมีพลวัตของการเปลี่ยนแปลงตามเวลา เพื่อให้เกิดความร่วมสมัยและจริงแท้ตามกาลสมัยในห้วงเวลานั้น ๆ การมีส่วนร่วม หรือการแลกเปลี่ยน (Participation) จิตวิญญาณของพื้นที่ (Spirit of Place) ที่สำคัญ คือ ไม่ใช่กิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นใหม่โดยไม่มีรากที่มา แต่เป็นของจริงแท้ที่ใหม่ได้ หากสามารถสืบค้นที่มาและรากของเรื่องราว เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการสร้างประสบการณ์ให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวจากการเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ สร้างความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน อันเป็นผลให้เกิดความประทับใจจดจำ พื้นที่ท่องเที่ยวนั้นตลอดไป ในมุมมองของหน่วยงานภาครัฐ การท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาวิถีชีวิตดั้งเดิมของท้องถิ่น รวมไปถึงเป็นการสร้างงานสร้างรายได้แก่ชุมชนและคนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนด้วย

ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถต่อยอดเพิ่มมูลค่าด้วยการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ เจ้าของแหล่งมีความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของแหล่ง ก่อให้เกิดความเข้าใจในสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ของพื้นที่นั้น ๆ การท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้ ลงมือทำ กับกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หรือสถานที่นั้นๆ ที่สะท้อนให้เห็นความเป็นตัวตน รากเหง้า ความเป็นมา ของชุมชนหรือสถานที่นั้นๆ โดยเมื่อลงมือกิจกรรมนั้นๆแล้ว จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แปลกไปจากเดิม ได้ลงมือทำและเข้าใจแก่นแท้ของวิถีชีวิตของชุมชน หรือ ผู้คน ที่ได้สร้างผลงานที่เป็น ศิลปะ วัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชนที่มีการเพิ่มมูลค่าจากการนำภูมิสังคม ภูมิปัญญา ภูมิทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมาต่อยอดเพื่อให้เกิดคุณค่า และมูลค่า และสร้างสรรค์ไม่ขัดแย้งและส่งผลกระทบทางลบต่อชุมชน โดยออกมาในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้มีส่วนร่วมในการลงมือทำผลงานทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตหรืออัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเจ้าบ้าน โดยชุมชนเป็นผู้สอนและให้ความรู้ ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ตระหว่างผู้มาเยือนและชุมชน และก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในชุมชน

CBTT = Community Benefitted through Tourism

การท่องเที่ยวที่มีฐานคิดมาจากการเห็นทั้งระบบ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและไม่เกี่ยวข้องโดยตรง ทั้งระบบควรได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยว แนวคิดจากการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากการที่การท่องเที่ยวใช้ทรัพยากรที่เป็นของส่วนร่วม (Public Goods) การสร้างผลกระทบไม่ว่าบวกหรือลบทำให้หลายหน่วยในโลกนี้ได้รับผลทางใดก็ตามหนึ่ง ดังนั้นจึงควรคำนึงถึง การกระจายผลดีให้ทั่วถึงมากที่สุด การคิดเรื่องห่วงโซ่ความเชื่อมโยงโดยให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกในการพัฒนาอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พัฒนาคน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานได้ อย่างทั่วถึงและกว้างขวาง ความเชื่อมโยงของผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยว หรือบุคคลที่ประกอบอาชีพอื่นในชุมชน เช่น อาหาร ที่พัก กิจกรรมท่องเที่ยว ของที่ระลึก การขนส่ง การนำชมสถานที่ท่องเที่ยว เป็นต้น ทั้งนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนก่อให้เกิดการกระจายรายได้ซึ่งทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ และทำให้คนท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในขณะเดียวกันยังกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ ทำนุบำรุง และสืบทอดทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืน

แนวคิดนี้เป็นกระบวนการเชื่อมโยงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวไปยังชุมชนซึ่งมีส่วนเป็นจิ๊กซอว์ในกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น อาหาร ที่พัก กิจกรรม ของที่ระลึก ฯลฯ ซึ่งแต่ละชุมชนไม่ต้องมีครบทุกอย่าง แต่มีกระบวนการเชื่อมโยงกันเพื่อเติมเต็มการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์ร่วมกันได้

สรุปแนวคิดเชื่อมต่อ 3 C (The Connectivity of the 3C)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ถือเป็นฐานของกลไกการจัดการ (Management Mechanism) เพื่อเป็นพื้นที่ให้ชุมชนสามารถสร้างกลไกของตนเอง และนำเอาหลักการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาเสริมเติมแต่งทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มมูลค่า (Value Creation) ให้เป็นผลิตภัณฑ์หรือประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวนี้นี้ไม่ว่าจะเป็นในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ก็สามารถขยายผลและกระจายไปในวงกว้างได้อีกด้วย (Supply Chain Management) การทำให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้จริง หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องร่วมมือ สื่อสาร และเชื่อมต่อระหว่างกันให้ขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายเดียวกัน (Collaborate – Communicate – Connect)

ความเข้าใจเรื่อง วิถีไทย (The Parameter of Cultural Assets and Our Thainess)

การทำความเข้าใจและหารอบแนวคิดเรื่องวิถีไทยมีความจำเป็นต้องทบทวนกรอบทฤษฎีเรื่อง องค์ประกอบของวัฒนธรรม ซึ่งมีนิยามอยู่อย่างกว้างขวาง จากการทบทวนงานวรรณกรรมในแนวกว้างนี้พบว่า การถกประเด็นเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมักให้คำจำกัดความไว้วางและครอบคลุมหลากหลายมิติ จากผลการศึกษาเรื่องการพัฒนากระบวนการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัยโดย ดร. นาชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุลและคณะ (2557) ได้รวบรวมความซับซ้อนเรื่องวัฒนธรรมไว้อย่างครบถ้วน กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม (Culture) เป็นความคิดที่ถูกสร้างขึ้นในศตวรรษที่ 19 โดยมีรากมาจากคำว่า Cultivate ซึ่งหมายถึง การไถพรวนแผ่นดิน และยังหมายถึงการบ่มเพาะ ประณีต ติงาม อุดมสมบูรณ์ การทำให้เสร็จสมบูรณ์ คำว่าวัฒนธรรมในภาษาอังกฤษใช้ในความหมายการบ่มเพาะจิตใจและกิริยามารยาท เมื่อมองคำว่าวัฒนธรรมในความหมายเชิงมานุษยวิทยาก็จะมีความหมายที่กว้างกว่า คือหมายถึงแบบแผนชีวิตร่วม

ของคนชาติต่างๆ หรือบางทีก็แคบลงมาเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มต่างๆ รวมความถึง ความคิดแบบแผน ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ทุกอย่าง ไม่ใช่เฉพาะที่เป็นทางการหรือเป็นของสูง ของสวยงามอย่างเดียว (อ้างถึง อึ้งถึง อธิยุทธ บุญมี, 2546) โดย William (1977) เคยตั้งข้อสังเกตว่า ในบรรดาคำศัพท์ทางวิชาการทั้งหมด คำว่าวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในคำที่ซับซ้อน หลากหลาย และนิยามได้ยากที่สุดคำหนึ่งในวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์

ในงานวิจัยเดียวกัน ดร. นาชัยยังสรุปไว้ด้วยว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2502/2525) ทรงนิพนธ์ไว้ว่า เมื่อแรกคำว่า Culture นั้นเป็นคำที่ยืมภาษาต่างประเทศมาใช้ แต่ดัดแปลงตัวสะกดให้เข้ากับลักษณะเด่นทางภาษาของไทย แปลตามรูปสันสกฤตคือ “พฤทธิธรรม” แต่ยังไม่เป็นที่พอใจเพราะคำนั้นหนักเกินไป และผู้อื่นที่ใช้ตามก็ยังไม่พอใจ ในเวลาต่อมาจึงได้เปลี่ยนไปใช้คำว่าวัฒนธรรมแทน เพราะความหมายของคำนั้น นอกจากคำนี้ถึงความหมายตามมูลศัพท์แล้ว ยังมีความหมายนิยมใช้อีกด้วย ต่อมา พระยาอนูมานราชชน (2531) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง ธรรมอันเป็นความเจริญ เป็นวิถีหรือทางดำเนินแห่งชีวิตของชุมชนหมู่หนึ่ง ซึ่งอยู่รวมกันในที่หนึ่ง หรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ เราจะทราบได้ว่าชนชาติใดมีความเป็นอยู่ หรือมีวัฒนธรรมอย่างไรก็อยู่ที่สิ่งต่างๆ ที่ชนชาตินั้นปรุงแต่งสร้างหรือทำขึ้น อันมีลักษณะปรากฏออกมาให้เห็นได้ในของชนชาตินั้น ได้แก่ ประเพณี ศิลปะวรรณคดี ศาสนา ความเชื่อถือ จรรยา การศึกษา กฎหมาย การปกครองเหล่านี้ เป็นต้น แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏให้เห็นจากภายนอกมิใช่ตัวแท้ของวัฒนธรรม เพราะแท้ที่จริงแล้วตัววัฒนธรรมนั้นซ่อนอยู่ภายใน ไม่อาจมองเห็นได้โดยง่าย

จากหนังสือ Very Thai โดยนักเขียน Phillip Cornwell-Smith (2013) ได้สะท้อนความคิดเรื่อง ความเป็นไทยๆ ไว้สอดคล้องกันคือ ลักษณะวัฒนธรรมไทยต้องศึกษาให้เข้าใจลงลึกให้ทะลุผ่านเพียงแค่การเห็นจากการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ หรือที่เรียกว่า Bricolage (the science of bricolage “reads” objects as signs) การมองความเป็นไทยหรือวิถีไทยจากความเป็นปัจจุบันที่พบเห็นได้จากการดำเนินชีวิต ต้องวิเคราะห์วัฒนธรรมที่ฝังในสิ่งที่พบเห็นได้ด้วยตา หากจะเข้าใจความเป็นไทยได้อย่างแท้จริงต้องเข้าใจที่มา ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ประเพณี และอื่นๆ ที่เป็นมวลสารอันเป็นที่มาของการแสดงออกต่าง ๆ นั้น ประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญคือ ความร่วมสมัยของวัฒนธรรมเหล่านี้ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของความเป็นอยู่ด้านต่างๆ ทำให้เกิดประเพณีหรือรูปแบบวัฒนธรรมสำหรับคนชั้นสูงหรือที่เรียกว่า high/elite culture ในขณะที่สิ่งที่พบเห็นได้ทั่วไปคนส่วนใหญ่เข้าถึงและใช้ชีวิตอยู่กับมันทุกวัน สิ่งเหล่านี้เรียกว่า popular culture คำว่า popular มาจาก population คือวัฒนธรรมหรือความเป็นอยู่วิถีของประชากร ระหว่างปี ค.ศ 1950 ได้มี pop culture เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายจนมี pop music pop art เป็นต้น วัฒนธรรมที่มีการสร้างสรรค์ให้เหมาะกับคนรุ่นใหม่ มีพลวัตตามกาลเวลา หากเปรียบเทียบกับเชิงการสร้างสรรค์ ต่อยอด popular culture คือความเป็นปัจจุบันร่วมสมัย ในขณะที่ pop culture ข้ามผ่านพ้นความเป็นปัจจุบันมีการสร้างสรรค์ให้เห็นนวัตกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยบ้างแล้ว มีการตั้งข้อสังเกตเรื่องการสร้างสรรค์และเพิ่มมูลค่าวัฒนธรรมจากการสะท้อนจากมุมมองนักเขียนต่างชาติ (อ้างถึงใน Cornwell-Smith 2013) ว่าวัฒนธรรมไทยมีข้อจำกัดในการสร้างสรรค์ เนื่องจากเรามีวัฒนธรรมที่ต้อง ทำตามบรรทัดฐาน (Conformity) ทำให้การสร้างสรรค์วัฒนธรรมของเรามักมาจากการนำเข้ามามากกว่าจะพัฒนาสร้างสรรค์จากความเป็นไทยของเราเอง

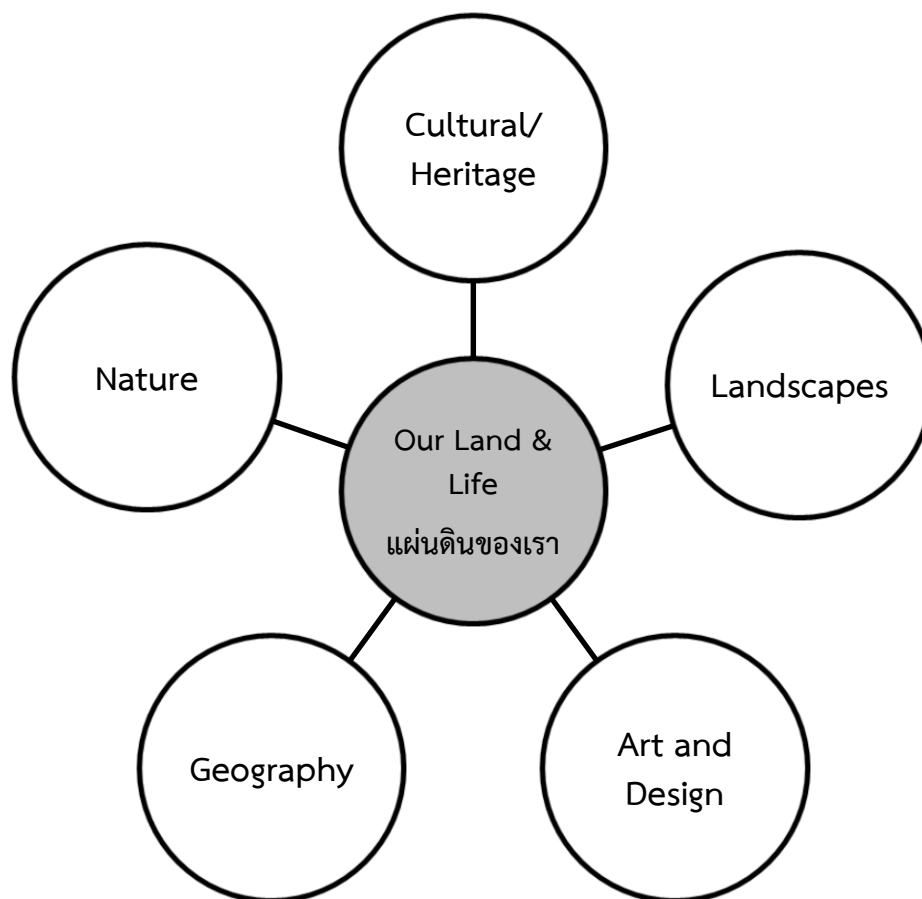
“...because anything ahead of the curve tends to have been imported rather than created from within due to Thai social stricture against innovation and non-conformity” (ibid)

ในวงวิชาการการท่องเที่ยวมักไม่ถกเรื่องวัฒนธรรมนี้ในเชิงลึก แต่มุ่งให้ความสำคัญกับการนำเสนอวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์เพื่อการพัฒนาความแตกต่างที่มีเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ ของการท่องเที่ยว ทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural assets) นี้ จากการทบทวนและวิพากษ์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนี้ พบว่าการเข้าใจ วิถีไทย จำเป็นต้องมีการคิดเรื่องวัฒนธรรมไทยในเชิงลึก และในที่นี่ วิถีไทยที่ใช้ทั่วไป ในทางวิชาการย่อมหมายถึง วัฒนธรรมที่มีใช้เพียงพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ แต่เป็นระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของคนไทย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย วัฒนธรรมเป็นวิถีที่แสดงเอกลักษณ์ความเป็นชาติ เป็นรากฐานความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจชาติที่มี วัฒนธรรมอันดีงามสืบทอดความเป็นชาติอันยาวนาน จึงมีศิลปวัฒนธรรมอันมากมายที่ต้องอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดให้คงความเป็นมรดกคู่ชาติ เสฐียรโกเศศ (2524) กล่าวถึงวัฒนธรรมอย่างน่าฟังว่า

“วัฒนธรรมตามความหมายของวิชามานุษยวิทยา ได้แก่ สิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของสังคม คนใน ส่วนรวมของสังคมจะคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร มีความเชื่ออย่างไร ก็แสดงออกให้ปรากฏเห็น เป็นรูปภาพ ประเพณี กิจกรรมงาน การละเล่นการศาสนา เป็นต้น ตลอดจนเป็นสิ่งต่างๆ ที่คนในส่วนรวมสร้างขึ้น เช่น สิ่งอันจำเป็นแก่วิถีชีวิตและการครองชีพ มีเรื่องปัจจัยสี่ เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อที่สำแดงออกให้ปรากฏเป็นสิ่งต่างๆ แล้วถ่ายทอดสืบทอดกันมาหลายชั่วคน มีการเพิ่มเติมเสริมสร้างสิ่งใหม่ ปรับปรุงสิ่งเก่าให้เข้า กัน นี่คือ ความหมายของวัฒนธรรม”

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า วัฒนธรรม คือ พิมพ์เขียว (รูปแบบที่กำหนดไว้) สำหรับชีวิต ความเป็นอยู่ที่สังคมมนุษย์ต้องมีส่วนร่วม ทั้งนี้รวมถึงเรื่องของสัญลักษณ์ ความรู้ ความเชื่อ และ ค่านิยม ประเภทของวัฒนธรรมในสังคมของมนุษย์อาจแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมที่เป็นสัญลักษณ์จับต้องไม่ได้ เช่น ภาษาพูด ระบบความเชื่อ กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น บ้านเรือน วัด ศิลปกรรม ตลอดจนเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ลักษณะของวัฒนธรรม ในสังคมมนุษย์หนึ่งๆ หากเป็นสังคมเล็กอาจประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ เดียว วัฒนธรรมเดียว มีวิถีชีวิตที่เหมือนกัน แต่ในสังคมใหญ่ย่อมมีความสลับซับซ้อนไปด้วยหลายชาติพันธุ์มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน วิถีชีวิตที่เป็นรูปแบบเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของตน สังคมใดที่มีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่เป็นเจ้าของพื้นที่ วัฒนธรรมของพวกเขาก็จัดว่าเป็นวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีคนจำนวนน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ในถิ่นของกลุ่ม ชาติพันธุ์ใหญ่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ก็จัดว่าเป็นอนุวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมรอง เช่น ประเทศไทยมีชาวไทยเป็นชนกลุ่มใหญ่เป็นเจ้าของประเทศ วัฒนธรรมของชนชาติไทยจึงจัดเป็น วัฒนธรรมหลัก ภาษาที่ใช้ในราชการ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตศิลปวัฒนธรรม จึงถือของชน ชาติไทยเป็นหลัก ส่วนวัฒนธรรมจีน ชาวมุสลิม ชาวลาว เขมร กูย เป็นต้น ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในผืน แผ่นดินไทย ล้วนถูกจัดเป็นวัฒนธรรมรองเนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวเป็นชนกลุ่มน้อยนั่นเอง แต่

เนื่องด้วยชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลายาวนานและร่วมกันช่วยพัฒนาประเทศชาติ จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมบางอย่างที่หลายกลุ่มชนหลายเชื้อชาติได้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน เช่น ภาษาที่ใช้ มารยาทในการเข้าสังคม การจัดงานร่วมกันของทางราชการ การปฏิบัติและข้อห้ามข้อควรทำต่างๆ ล้วนจัดว่าเป็นวัฒนธรรมสากลได้ ดังนั้นในสังคมขนาดใหญ่ วัฒนธรรมที่ประกอบกันอยู่ นั่นคือ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมรอง และวัฒนธรรมสากลสำหรับงานวิจัยนี้ กรอบแนวคิดเรื่องวิถีไทยมีองค์ประกอบที่สำคัญตามฐานคิดดังกล่าวข้างต้นและรวบยอดเป็นองค์ประกอบหลักดังแผนภาพที่ 7 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 7 องค์ประกอบวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการต่างๆ ที่เข้ามากระทบการที่วัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ว่าได้เปิดรับสิ่งแปลกใหม่ที่เข้ามากระทบได้มากน้อยเพียงไร หรือจะปิดกั้นไม่ยอมรับเลยแล้วปล่อยให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปเองอย่างช้าๆ ในกรอบที่ขีดกั้นไว้ ซึ่งการจำกัดขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจออกกฎหรือการจำกัดด้วยข้อห้ามก็ได้ วัฒนธรรมยังหมายถึง ผลผลิตและสิ่งของด้วย วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่กว้างลึกครอบคลุมวิถีชีวิต บรรทัดฐาน คุณค่า จารีตประเพณี ความเชื่อระบบความคิดของสังคมมนุษย์ ดังนั้นการวิเคราะห์เรื่องวัฒนธรรม จึงจำต้องมุ่งไปในรายละเอียดทุกแง่มุม และต้องมองวัฒนธรรมแบบองค์รวม ทั้งนี้โดยไม่ลืมที่จะดูสิ่งแวดล้อมในสถานะและสถานการณ์ของ ช่วงนั้นๆ ว่ามีผลกระทบต่อวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด และทำให้วัฒนธรรมนั้นๆ แปรเปลี่ยนไป

ในรูปใดทั้งนี้เพราะการจะเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสังคมหนึ่งๆ อย่างถ่องแท้ นั้น วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก ดังที่ Boas แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ผู้วางรากฐานมานุษยวิทยาวัฒนธรรมได้ให้ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมไว้ โดยสามารถสรุปเป็นกรอบคิดเรื่องวิถีไทยจำเป็นต้องครอบคลุม 3 มิติหลักคือ ชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ ดังภาพประกอบที่ 8 นี้

แผนภาพที่ 8 กรอบแนวคิดวิถีไทย

การมองวิถีไทยผ่านแกนสามเสาหลักนี้ จะสามารถเห็นการเชื่อมต่อของวัฒนธรรมไทยที่มีความเฉพาะตามวิถีพื้นถิ่น การดำรงชีวิตจะขึ้นอยู่กับธรรมชาติที่คนท้องถิ่นต้องอยู่ร่วมกันได้ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มี ที่เป็น การปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติจึงเป็นเรื่องราวของชีวิตความเป็นอยู่ที่มีและดำรงมา ดังตัวอย่างบ้านเรือนในรูปทรงที่ออกแบบให้เข้ากับลักษณะภูมิอากาศ ภูมิประเทศ การแต่งกายที่สะท้อนถึงสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละท้องถิ่น ศิลปะที่มีในแต่ละท้องถิ่นจึงเป็นการแสดงออกให้เห็นถึง วิถีชีวิต และธรรมชาติที่คนอยู่กับธรรมชาติได้อย่างลงตัว ความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นจากความเข้าใจความหลากหลายที่มีใน ธรรมชาติ วิถีชีวิต และหลากหลายทางศิลปะเป็นการแสดงออกให้เห็นเรื่องราวเหล่านั้น กรอบแนวคิดนี้เป็นแกนหลักในการคิดเรื่อง การขับเคลื่อนวิถีไทย โดยกำหนดให้นิยามคำว่า วิถีไทย คือการสืบค้น เรื่องราว จากแกนหลักสามเสานี้

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม หรือ วิถีไทยนี้ ย่อมเกิดไปตามกาลเวลา ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่ โดยแท้จริงตลอดเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมมนุษย์ เจือนเวลาที่มีผลต่อการสืบทอด สืบสาน และที่สำคัญนวัตกรรมที่นำมาสอดแทรกในวัฒนธรรม งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมกับการเชื่อมต่อของเวลา อดีต ปัจจุบัน และอนาคต เพื่อให้เกิดความร่วมสมัยและการเพิ่มมูลค่าที่คนส่วนใหญ่เข้าถึงได้และใน

ขณะเดียวกัน ตระหนักถึงคุณค่า โดยให้เยาวชนเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมต่อเรื่องราวรากของวิถีไทย นำสู่นวัตกรรม ตามแนวคิด คนเก่าสืบทอด คนใหม่สืบสาน ดังภาพประกอบที่ 9 แนวคิด อดีต ปัจจุบัน อนาคต

แผนภาพที่ 9 แนวคิดพลวัตวิถีไทย

กรอบแนวคิดเรื่องสันทนาการแห่งอาหารไทยและห่วงโซ่อาหารและความสร้างสรรค์

จากแนวคิดวัฒนธรรม ความเป็นไทยๆ และ วิถีไทยและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชนดังกล่าวข้างต้นนี้ การคิดค้นต้นแบบในการสอดแทรกวิถีไทยไปในการท่องเที่ยวมีความซับซ้อน หากไม่มีกรอบแนวคิดตัวอย่างที่ถอดกระบวนการให้เห็นเชิงประจักษ์ กระบวนการนั้น จำเป็นต้องมีการคิดเชื่อมโยงเชิงองค์รวมให้ได้ ในกรณีนี้ อาหารไทยนับเป็น ปรากฏการณ์หนึ่งที่สามารถถ่ายทอดความเป็นไทยไว้ได้อย่างครบถ้วน การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ อาหาร ศิลปะ หรือ ศิลปะแห่งอาหาร จากโครงการย่อยที่สอง ทำให้ได้ความชัดเจน ในการเป็นตัวแบบได้ โดยสรุป คือ แผนงานวิจัยต้นแบบชุดนี้ ริเริ่มจากฐานคิดว่า อาหารไทยเป็นมากกว่าอาหาร และสามารถรวมความโดดเด่นของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของไทยที่สำคัญต่างๆ นำเสนอผ่านอาหารได้ทั้งในความเป็นศาสตร์และศิลป์ สามารถนำเสนอร้อยเรียงความเป็นวิถีไทยที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเน้น ทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ ที่ทำให้ไทยแตกต่างจากประเทศอื่นในประชาคมอาเซียน และมีตำแหน่งในการยืนที่ชัดเจนหลังเปิดประชาคมฯ และควรนำมาซึ่งการเติบโต และการกระจายรายได้ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระยะยาว การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพิ่มคุณค่าและมูลค่าอาหารไทยเพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality Destination) โดยมีการสร้างสรรค์ให้อาหารเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับภาคส่วนครบทั้งห่วงโซ่ (Culinary Supply Chain & Supply Engagement) โครงการนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อให้เห็นต้นแบบ

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม การสอดประสานความเป็นไทยและนวัตกรรมที่มาจากเยาวชน เพื่อร่วมจัดการห่วงโซาอาหารทั้งระบบ อันนำไปสู่การส่งเสริมให้เกิดการจัดการสินค้าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเริ่มต้นจากต้นน้ำที่เป็นภาคการเกษตรด้วยการคัดสรร ของดี ของเด่น ของพื้นที่และการจัดการให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นำมาพัฒนาให้เกิดเป็นกลุ่มสินค้าการท่องเที่ยวตามแนวคิด Gastronomic Tourism ที่จะนำไปสู่การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและจุดหมายปลายทางในภาพรวมจากองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมให้เป็น “Destination of Gastronomy” โดยมีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและบททวนในโครงการย่อยที่สองดังนี้

- Gastronomy Culinary Tourism and Food Tourism
- Rethink Food and sustainability
- From farm to folk ideas and Supply chain and food

แนวคิดแบบองค์รวมเรื่องอาหารและการท่องเที่ยวได้นำมาเป็นกรอบในการวิจัย โดยให้การสอดแทรกวิถีไทยและนำสู่การค้นหาคำตอบที่นำไปสู่ การท่องเที่ยวที่ร้อยเรียงจากอาหารในหนึ่งจาน สู่การเชื่อมโยงห่วงโซาอาหารจากการหาวัตถุดิบ การจัดการอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงการลดของเสียและการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า การศึกษา ความรู้เรื่องการเสริมสร้างสุขภาพ การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรม การนำเทคโนโลยีมาช่วยในการแปรรูปอาหารและการสร้างสรรค์อาหารตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นต้น ตามภาพประกอบที่ 10 Thai story in a plate

แผนภาพที่ 10 แนวคิดองค์รวมอาหารสร้างสรรค์

แนวคิดเป็นแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและเกิดการคิดระบบห่วงโซ่ตามแนวคิด Holistic ทำให้เห็นระบบของการท่องเที่ยวจากจุดเริ่มต้น (Guest destination) จนถึงจุดหมายปลายทาง (Host Destination) และคิดทั้งระบบนับจากการวางแผนมาท่องเที่ยว (Pre-Trip) จนถึงการเดินทางและความปรารถนาระลึกถึงอยากมาเยือนอีกครั้ง (Post-Trip) ดังภาพประกอบที่ 11

แผนภาพที่ 11 การคิดรอบเรื่อง อาหารไทย

การทำให้การท่องเที่ยวขับเคลื่อนวิถีไทยให้ก้าวไกลนั้นจำเป็นต้องมีการทำให้เกิดความเป็นดีอยู่ดีและเกิดการกระจายความเจริญและการเชื่อมต่อของภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะการเชื่อมต่อสังคมเมือง (Urban) และสังคมชนบท (Rural) การนำความคิดสร้างสรรค์เรื่องอาหารสู่ตลาดสากล อาหารแต่ละจานหากมาจากการสืบค้นรากตามวิถีที่มีความเฉพาะพื้นที่ จะนำไปสู่การเป็นทูตทางวัฒนธรรม การจัดการและวางแผนให้เกิดการขับเคลื่อนโดยผ่านอาหารนี้ เป็นแนวคิดที่เรียกได้ว่า เป็นสันถวไมตรีแห่งอาหารไทย (Gastro-Diplomacy) ในหลายประเทศได้นำยุทธศาสตร์นี้มาส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะพ่อครัวแม่ครัว ที่สามารถออกแบบอาหารให้สามารถสื่อเรื่องราวของที่มาวัตถุดิบได้จะเปรียบได้ว่าเป็น ทูตทางวัฒนธรรมได้เช่นกัน ดังแผนภาพที่ 12 ต่อไปนี้

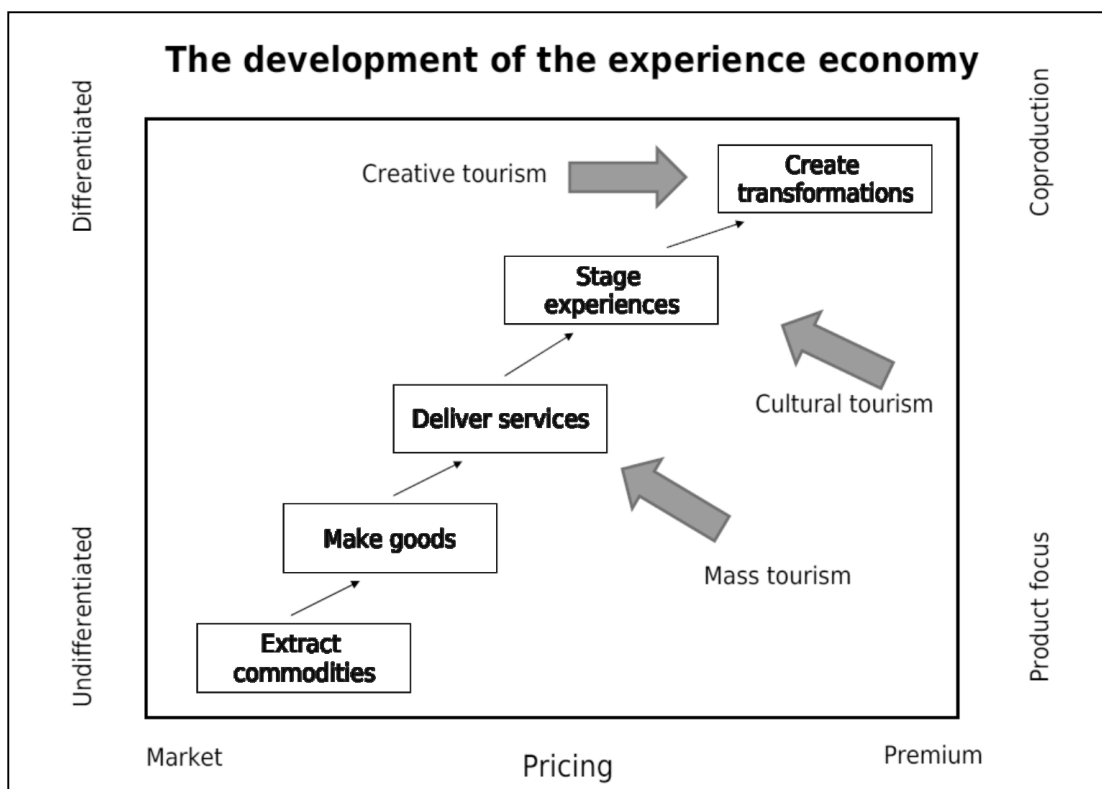
แผนภาพที่ 12 Gastro-Diplomacy สัณตวไมตรีแห่งอาหารไทย

นวัตกรรม การเพิ่มมูลค่าและคุณค่า (Value Creation and Innovation)

จากแนวคิดเรื่องทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural assets) และองค์ประกอบสำคัญของกรอบแนวคิดวิถีไทย การนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาสู่การจัดการให้เกิดการท่องเที่ยวมีได้หลากหลาย ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การนำวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์มาผนวก รวมนำไปสู่การนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตามแบบการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่เชื่อว่าการเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการมาจากการนำความคิดสร้างสรรค์มาเติม เสริม ต่อยอดจนทำให้เกิดความแตกต่าง ยากที่จะมีใครเลียนแบบได้ การแข่งขันกันด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ กลายเป็นอาวุธสำคัญที่ก่อให้เกิด ความได้เปรียบทางการตลาด งานการท่องเที่ยวได้นำเรื่องราว นวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์นี้มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความแตกต่างเช่นกัน ในการเพิ่มมูลค่าและสร้างคุณค่ามีโจทย์ที่ยากคือ การทำอยู่บนความเป็นของแท้ (Authenticity) และ การนำเสนอให้มีความเป็นตัวตน (Identity) บนฐานทรัพยากรที่ทรงคุณค่า (Assets) โดยให้ความสำคัญกับการสืบ ทอดและสืบสาน ทำให้คนรุ่นใหม่เข้าถึงรากของวิถีความเป็นอยู่ในชุมชนได้ ในโครงการย่อยที่สาม วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

- นวัตกรรมคืออะไร
- การเพิ่มมูลค่าทำได้อย่างไรบ้าง
- ความเป็นของแท้ และ การนำเสนอของแท้ (Authenticity and Staged Authenticity) กับงานการท่องเที่ยว
- คนเก่าสืบทอด คนใหม่สืบสาน ทำอย่างไรให้เกิดการเชื่อมต่อได้

ตามแผนภาพที่ 13

แผนภาพที่ 13 นวัตกรรมและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การขับเคลื่อนอย่างมีส่วนร่วม (โครงสร้างและกระบวนการ)

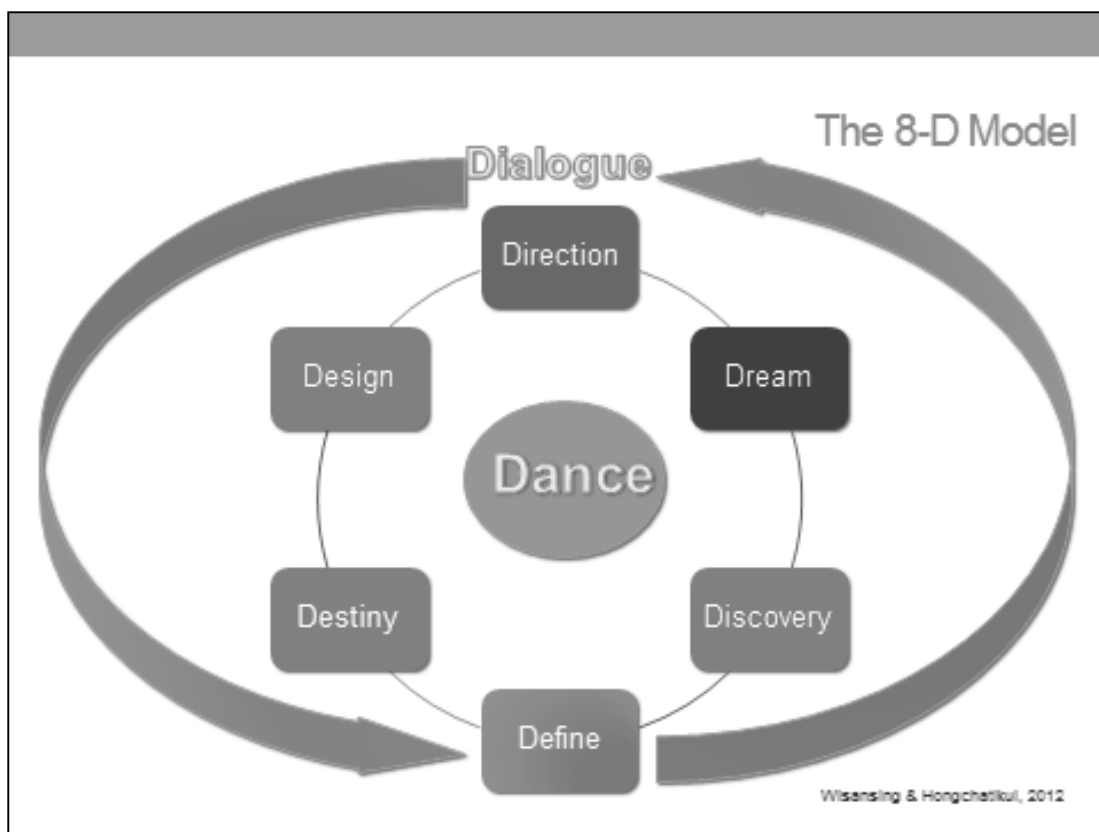
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อประมวลผลเป็นแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่าในโครงการย่อยที่หนึ่ง นำสู่การสร้างนวัตกรรม การกำหนดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความซับซ้อน (stakeholders) เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความแตกต่างจากอุตสาหกรรมภาคการผลิตและบริการประเภทอื่นโดยทั่วไป เพราะตัวสินค้าและบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความหลากหลาย ประกอบขึ้นจากสินค้าและบริการจากหลายภาคส่วนรวมเข้าไว้ด้วยกัน อาทิเช่น การขนส่ง สถานที่พักแรมประเภทต่างๆ ร้านค้า ร้านอาหาร ผู้ประกอบการนำเที่ยว และกิจกรรมนันทนาการอื่นๆ ซึ่งในบางครั้งก็มีไขว่เรื่องง่ายนักที่จะกำหนดขอบเขตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ดังเช่นกับอุตสาหกรรมประเภทอื่นที่มีขอบเขตด้านการผลิต การบริการ และการค้าที่ชัดเจน นอกจากนี้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังต้องพึ่งพาโครงสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ระบบคมนาคมขนส่ง ไฟฟ้า ประปา หรือ ระบบสาธารณสุขต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกและสนับสนุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีการบูรณาการในหลายภาคส่วน โดยมีนักท่องเที่ยวเป็นผู้บริโภคสินค้ามีความยืดหยุ่นเหนียวแน่นอยู่กับทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resources) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการและผู้บริโภคสินค้าในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความแตกต่างจากอุตสาหกรรมประเภทอื่นอย่างเด่นชัด กล่าวคือ ในอุตสาหกรรมภาคการผลิตทั่วไป ผู้ผลิตสินค้าสามารถควบคุมคุณภาพของสินค้า รวมทั้งจัดการบริหารห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นเอกเทศจบวงจรทั้งจัดส่งสินค้าถึงมือผู้บริโภค แต่ในขณะที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั้น ผู้บริโภคเป็นผู้เดินทางเข้ามาใช้บริการหรือใช้สินค้าท่องเที่ยว ณ สถานที่ผู้ประกอบการตั้งอยู่ เช่นการใช้บริการที่พัก สถานตากอากาศ การประชุมจัดงาน หรือ กิจกรรมด้านนันทนาการต่างๆ โดยผ่านความร่วมมือจาก กลุ่มธุรกิจสนับสนุนใน

อุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจจำหน่ายตั๋วเดินทาง ธุรกิจขนส่ง รวมถึงธุรกิจติดต่อประสานงานต่างๆด้านการท่องเที่ยว อันเป็นบ่อเกิดให้กลไกความร่วมมือเพื่อรักษาคุณภาพของการให้บริการสินค้าทางการท่องเที่ยวจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในแต่ละส่วนไม่อาจแยกตนเป็นเอกเทศในการสร้างความพึงพอใจแก่ผู้บริโภคโดยปราศจากมาตรฐานที่ตีร่วมกันของทุกภาคส่วน

เมื่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกภาคส่วนเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวและกลไกความร่วมมือให้มีคุณภาพที่ดีจึงเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมเป็นอุตสาหกรรมที่ประกอบขึ้นจากผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ทั้งผู้ประกอบการรายย่อย กลุ่มทุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก ไปจนถึงกลุ่มทุนวิสาหกิจขนาดใหญ่ ได้แก่กลุ่มทุนธุรกิจโรงแรมขนาดใหญ่ ศูนย์การประชุมหรือเจ้าของสถานบริการต่างๆ รวมทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในส่วนโครงสร้างพื้นฐาน การขนส่งคมนาคม และระบบสาธารณูปโภค ดังนั้นประเภทและรูปแบบของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงมีลักษณะหลากหลายเช่นกัน

รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมตามแบบแนวคิดเชิงบวก

การทำงานร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย มีโครงสร้างที่เป็นทางการตามภารกิจ หน้าที่ บทบาทขององค์กร การร่วมทำงานตามโครงสร้างนี้เท่านั้นมักไม่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนได้ ดังนั้นรูปแบบแนวคิดเชิงบวกหรือที่เรียกว่า Appreciative inquiry (AI) เป็นการตั้งคำถามเชิงบวก ค้นหาแนวทางสร้างสรรค์ มากกว่าเป็นการร่วมกันเพียงเพื่อค้นหาปัญหา แต่เป็นการมองปรากฏการณ์จากมุมที่เป็นจุดแข็งและร่วมสร้างสรรค์ต่อยอดจากความเข้มแข็งของแต่ละฝ่าย กรอบการคิด 8D คือ การเริ่มจาก การกำหนดหัวข้อเป้าหมายเป็นการปักธงปลายทางแบบกว้างเพื่อไม่ทำให้ความคิดถูกจำกัดกรอบเกินไป (Define) แล้วจึงร่วมกันค้นหา สืบค้น ของดี ของเด่น จุดแข็ง ความภาคภูมิใจ (Discovery) เมื่อตระหนักว่าเราทำได้เพราะมีของดีมีความภูมิใจ ร่วมกันสร้างฝันเพื่อเป็นการจุดประกายหาแนวคิดใหม่ สรรสร้างจากของดี ของเด่น (Dream) หากเรากล้าฝันเราจะกล้าทำ การเห็นภาพอนาคตที่เหนือจริงจะทำให้การคิดเปิดกว้างหลุดจากความคิดว่า อะไรก็ทำไม่ได้ เป็น อะไรก็ทำได้ แล้วจึงร่วมกันกำหนดทิศทาง (Direction) ร่วมกันเลือกจากฝันที่มี จัดเข้ากรอบและร่วมออกแบบวิธีในการก้าวต่อ (Destiny) ได้แล้วจึงกำหนดแผนลงมือทำ ทำได้ที่ละก้าว มาร่วมกำหนดวันฉลองความสำเร็จ ที่ละก้าว (Dance) แล้วกระบวนการก็เริ่มจัดกรอบกันต่อไปได้ ดังแผนภาพที่ 14 working model ของงานวิจัยนี้

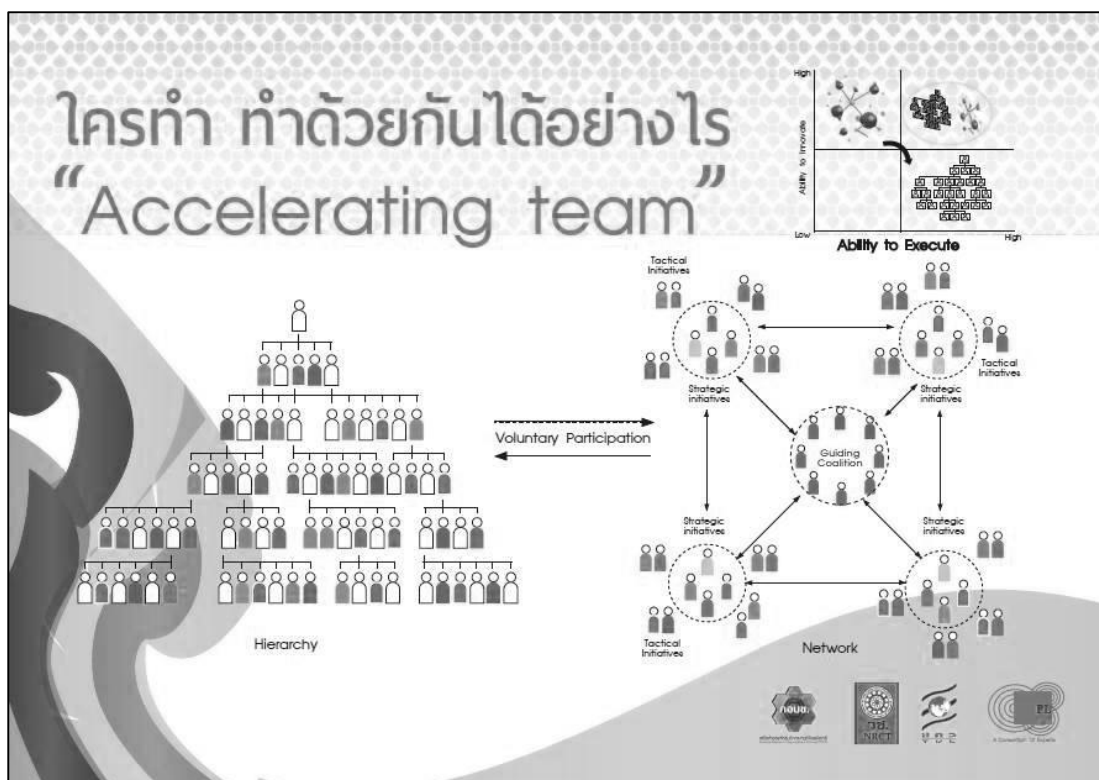

แผนภาพที่ 14 Working Model (Wisansing & Hongchatikul, 2012)

รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนแนวคิด

การบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนแนวคิดให้เกิดการลงมือทำจะมีอยู่ 2 รูปแบบกล่าวคือ การบริหารจัดการแบบที่มีโครงสร้าง ตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ ที่ชัดเจน และการบริหารจัดการแบบที่ไม่ยึดติดกับรูปแบบโครงสร้าง อำนาจและหน้าที่ การบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนแนวคิดให้เกิดการลงมือทำทั้งสองรูปแบบต่างมีข้อดีและข้อจำกัดต่างกันไป โดยการบริหารจัดการแบบที่มีโครงสร้าง ตำแหน่ง อำนาจและหน้าที่ที่ชัดเจน ผู้นำจะสามารถขับเคลื่อนแนวคิดต่าง ๆ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างดีเป็นระบบ แบบแผน ทั้งนี้เพราะทีมงานมีขอบเขตความรับผิดชอบ บทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน โดยในการบริหารจัดการในรูปแบบที่ไม่มีโครงสร้าง ตำแหน่งหน้าที่ที่ชัดเจน จะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ มีความยืดหยุ่นในการขับเคลื่อนแนวคิดมากกว่า ทีมงานไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของขอบเขตความรับผิดชอบ อำนาจและหน้าที่ ผู้นำต้องมีความสามารถในการขับเคลื่อนแนวคิด และให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง โดยการสื่อสารเป้าหมาย และประสานงานภาคีเครือข่ายเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ขับเคลื่อนที่หลากหลาย

การบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนแนวคิดเพื่อให้เกิดผลที่ดีนั้น ผู้นำควรผสมผสานการบริหารจัดการทั้งสองรูปแบบ เพื่อที่จะทำให้แนวคิด และโครงการต่าง ๆ ถูกขับเคลื่อนไปตามเป้าหมายร่วมที่ได้คิดและออกแบบร่วมกันตั้งแต่ต้น โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายของผู้มีส่วนได้เสีย โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการคิดและออกแบบการขับเคลื่อน และให้แต่ละฝ่ายแยกกันไปทำ โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย ดังแผนภาพที่ 15 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 15 ใครทำ ทำด้วยกันได้อย่างไร

บทสรุปกรอบแนวคิด

จากการทบทวนและวิเคราะห์งานวิจัยและแนวคิดต่างๆ เพื่อเป็นกรอบในการตอบคำถามวิจัยหลักทั้ง 3 ข้อ คือ 1) อะไรคือ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการการมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าและสร้างคุณค่าและ 2-3) จากกรณีศึกษาตัวอย่างงานวิจัยนี้นำมาทดลองทำเรื่องอาหารและแนวคิดห่วงโซ่อุปทานเชื่อมโยง เพื่อหาแนวทางว่ารูปแบบการสืบค้นและสอดประสานวิถีไทยจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชนและนวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์ของเยาวชนที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมควรทำอย่างไร โดยกรอบแนวคิดได้ให้แนวทางเรื่อง อะไรบ้างที่ควรนำมาเป็นองค์ประกอบเมื่อพิจารณาเรื่อง วิถีไทย และการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะนำเรื่องวิถีไทยมาร่วมขับเคลื่อนให้เป็นส่วนหนึ่งจะทำได้อย่างไรต่อไป

บทที่ 2

ข้อค้นพบของการวิจัย

บทนำ ข้อค้นพบของการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้กรอบแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยสร้างเป็นกรอบแนวคิดที่กำหนดองค์ประกอบต่างๆ ที่ควรมี ในการสร้างกลไกในการขับเคลื่อนการจัดการการท่องเที่ยววิถีไทย โดยชุมชน เพื่อชุมชน มีแนวทางคือ กลไกการจัดการที่เกิดจากการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. เพื่อจัดทำแผนการขับเคลื่อนการจัดการการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทย โดยชุมชน เพื่อชุมชน ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง
2. เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาบริการท่องเที่ยว ให้สามารถสอดคล้อง ประสานเรื่องราว ธรรมชาติ ชีวิต และศิลปะ ไปในการท่องเที่ยวได้
3. เพื่อเป็นกรณีศึกษาและรูปแบบการเพิ่มมูลค่าและสร้างคุณค่าจากการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่
4. เพื่อสร้างแนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยที่สอดคล้องและสามารถตอบสนองแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประชาคมโลก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ และแผนการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวต้นแบบแห่งการจัดการอย่างมีส่วนร่วม จากนโยบายสู่การปฏิบัติ การท่องเที่ยวใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนความยั่งยืนของอาหารและการเกษตร การท่องเที่ยวขับเคลื่อนการรู้คุณค่าและสร้างมูลค่าได้จากกลุ่มคนรุ่นใหม่ ตามการคิดเชื่อมโยงของ 3 โครงการย่อยดังนี้ การค้นหาแนวทางการจัดการอย่างมีส่วนร่วม (โครงการที่หนึ่ง) การค้นหากระบวนการในการสอดคล้องประสาน ธรรมชาติ ชีวิต ศิลปะ (วิถีไทย) ในการท่องเที่ยวผ่านการทดลองทำเรื่องห่วงโซ่อาหารไทย (โครงการที่สอง) และการสืบทอด สืบสาน ที่เกิดจากแนวคิดสร้างสรรค์ของคนรุ่นใหม่ (โครงการที่สาม)

โครงการย่อยที่ 1	อะไรคือ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการการมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าและสร้างคุณค่า
โครงการย่อยที่ 2	รูปแบบการสืบค้นและสอดคล้องประสานวิถีไทยจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชนจากกรณีศึกษาตัวอย่างเรื่องอาหารและแนวคิดห่วงโซ่อย่างเชื่อมโยง ควรทำอย่างไร
โครงการย่อยที่ 3	นวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์ของเยาวชนที่เกิดจากกระบวนการการมีส่วนร่วม จากกรณีศึกษาตัวอย่างเรื่องอาหารและแนวคิดห่วงโซ่อย่างเชื่อมโยง ควรทำอย่างไร

คำถามงานวิจัยนี้จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านการท่องเที่ยวเชิงมูลค่าสู่การท่องเที่ยวเชิงคุณค่า โดยสอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมให้เกิดการฝังราก

ความเป็นไทยให้กับการท่องเที่ยว และใช้การท่องเที่ยวให้เป็นเครื่องมือที่ประสานภาคส่วนอื่นๆ เข้าด้วยกัน เช่น ภาคการผลิต การเกษตร ผู้ประกอบการชุมชนขนาดเล็กต่างๆ จากข้อสรุปที่ได้จากสถานการณ์ภาพรวมประเด็นหลักๆ จากการเก็บข้อมูลในทั้งสามพื้นที่ มีประเด็นการเปลี่ยนผ่านสรุปดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์บริบทกระแสการท่องเที่ยวโลกและทิศทางการท่องเที่ยววิถีไทย อะไรคือมูลค่าและคุณค่า

การท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ประกาศว่ากระแสของการท่องเที่ยวของโลกกำลังหันกลับเข้าสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนยุค คนเกิดความรู้สึกว่าโลกยุคปัจจุบันที่เขาอาศัยอยู่ คุณค่าถูกมองข้ามและกำลังจะถูกลดความสำคัญลง เนื่องมาจากระบบทุนนิยม จะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจทุนนิยมหากเข้าไปในชุมชนใดมักทำให้ตัวตนของชุมชนค่อยๆ เสื่อมสลายไป ความจำเป็นในการพึ่งพากันของคนในชุมชนค่อยๆ เบาบางลง ยกตัวอย่าง ในช่วงปี 2540 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจการเงินในเมืองไทยล้มลง ด้วยสถานะเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง เหตุการณ์นี้ได้ทดสอบพลังของชุมชนในการดูดซับลูกจ้างกลับคืนสู่ชุมชน เพราะครอบครัวของคนเหล่านี้ยังมีที่ดินทำกิน ผ่านมาวันนี้ การสัมภาษณ์พบว่า โดยเฉพาะในพื้นที่แม่กลองการถือครองที่ดินของคนในพื้นที่เองมีน้อยลง เนื่องจากนายทุนเข้าไปซื้อที่ดิน ชุมชนเริ่มอ่อนแอตรงกับผลงานวิจัยของ Thailand Development Research Institute (TDRI) ในปีที่ผ่านมา พบว่าความอ่อนแอของโครงสร้างครัวเรือนกำลังทำให้เกิดปัญหามากขึ้น ครอบครัวที่มีเฉพาะผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังเพิ่มจำนวนขึ้น คนหนุ่มสาวถูกดึงเข้าไปทำงานในเมือง ในวันที่เมือง อ่อนกำลังลง ไม่สามารถจัดแจกทรัพยากรได้อย่างเป็นธรรม ก่อเกิดชีวิตสังคมเมืองมากขึ้น (Urbanisation) โดยบริบทนี้พบได้ในพื้นที่เชียงใหม่ที่มีความเป็นชุมชนคนเมืองมากที่สุด

ปัจจุบัน กระบวนการท่องเที่ยวเชิงคุณค่าจึงมาเร็วและแรงในหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย โดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยวคนชั้นกลาง ในมุมมองของผู้ให้บริการ คนเดินทางมาด้วยวัฒนธรรมที่แตกต่าง จากการสัมภาษณ์พบตรงกันว่า งานด้านการตลาดจึงจำเป็นต้องตีกรอบ สอน และพัฒนาให้นักท่องเที่ยวเป็นนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะเมื่อต้องเดินทางเข้าไปเรียนรู้ แลกเปลี่ยนกับชุมชน ควรมีความน้อมนอบถ่อมตน มุ่งหมายจะเรียนรู้ ตามหลักวิชาการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนแตกต่างจากการให้บริการในภาคธุรกิจ ชุมชนมิได้มุ่งให้บริการ แต่เปิดตัวให้คนอื่นได้มาเรียนรู้ และชุมชนเองก็เต็มใจที่จะถ่ายทอด มิใช่เพื่อเงิน แต่เพื่อให้ชุมชนสืบทอดตัวเขาออกไปได้ ภายใต้ภาวะที่ผันผวนของระบบต่างๆ ในโลก จากสถานการณ์ดังกล่าว จากการสัมภาษณ์พบว่าภาคธุรกิจท่องเที่ยวกำลังเรียนรู้วิธีการของ 2 กระบวนการ คือ

1) กระบวนการกวักมือให้ลูกค้าที่ ดึงลูกค้าให้ถูกแบบ โดยการทำ niche market คือ การค้นหาตลาดเฉพาะด้าน ดึงลูกค้าเป็นกลุ่มตามความสนใจของเขา เช่น กลุ่มที่สนใจด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ ด้านเกษตร ด้านอาหาร เป็นต้น เพื่อให้ง่ายกับการสื่อสาร

2) กระบวนการเบรกกลุ่มที่ไม่ต้องการ โดยใช้กระบวนการด้านราคา คือ ดึงราคาให้แพงเพื่อกันคนประเภทหนึ่งออกไป อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้อาจตัดนักท่องเที่ยวนั้นๆ ไปด้วย ดังนั้น ภาคการท่องเที่ยวจำเป็นต้องหาวิธีการในการหั่นกลุ่มที่ไม่ต้องการให้ได้ตรงเป้า

จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่วิจัยทั้งสามพบเหมือนกันว่า ในขณะที่กระบวนการของชุมชนแตกต่างจากกระบวนการของภาคธุรกิจ เพราะชุมชนไม่ได้พึ่งพานักท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่กำลังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ กระบวนการล้มครืนของเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง เศรษฐกิจ

แอมเบอร์เกอร์ แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมหากสะดุดเมื่อใดจะมีคนได้รับผลกระทบเยอะมาก ทั้งสามพื้นที่เห็นตรงกันว่าวิธีที่จะอยู่อย่างยั่งยืนคือ ความพอเพียง ชุมชนอยู่ได้ทุกวันนี้เพราะความพอเพียง อันเป็นกระบวนการเดียวกันกับปรัชญาที่เป็นที่ยอมรับว่าชุมชนคือเศรษฐกิจฐานราก ประเทศจะมั่นคงฐานรากเหล่านี้ต้องมั่นคง ดังนั้นองค์ประกอบจากแนวคิดเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชน ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด หากดำเนินการโดยชุมชนเป็นเจ้าของจะทำให้การจัดการอยู่บนฐานทรัพยากรของชุมชนอย่างพอเพียง

กลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากงานวิจัยนี้พบว่า การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยทำได้ในชุมชนเมื่อเราเข้าใจกลุ่มนักท่องเที่ยว ในอดีต มีเพียงคนชั้นนำเท่านั้นที่เดินทาง เพราะการท่องเที่ยวเป็นเรื่องของความฟุ่มเฟือย การเดินทางท่องเที่ยวของคนชั้นนำเหล่านี้จะมองผ่านแว่นตาที่ชาวตะวันตกได้นำมาใส่ให้ คือ การเที่ยวแบบผ่อนคลาย (Leisure) เป็นการพักผ่อน เอาบรรยากาศ ไปยังสถานที่ที่มีชื่อเสียง จึงไม่ค่อยเห็นคนไทยออกไปท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชุมชน ปัจจุบัน จำนวนคนชั้นกลางกำลังเติบโต และเพิ่มบทบาทในภาคการท่องเที่ยวมากที่สุด คนชั้นกลาง ในที่นี้ หมายถึง คนที่เกิดมาแล้วเชื่อว่าถ้าได้ไปการศึกษาเข้าไปให้สูงจะสามารถเปลี่ยนฐานะทางสังคมได้ ทำให้คนเหล่านี้ที่ลงทุนด้านการศึกษามากที่สุด รวมทั้งเชื่อว่าหากเปลี่ยนสถานทางเศรษฐกิจได้ก็จะสามารถเปลี่ยนฐานะทางสังคมได้ สองความเชื่อนี้นำมาซึ่งการค้นหาโอกาสในการเปลี่ยนฐานะของตนเอง การออกไปท่องเที่ยวถือว่าเป็นการหาโอกาสอย่างหนึ่ง เมื่อชนชั้นกลางเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและกลับไปด้วยสำนึกใหม่ที่ว่า มีกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตแตกต่างจากคนเมือง เป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกัน มีความสุข และยั่งยืน ดังนั้น คนในชุมชนจึงถือว่าเป็น **หินลับมีดที่สำคัญ** ที่จะช่วยขัดสีฉวีวรรณให้คนชั้นกลางดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขมากขึ้น

กลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพที่กำลังเติบโตและเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ประเทศไทยอยากได้ ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัคร คือ กลุ่มคนที่นอกจากจะเดินทางมาท่องเที่ยวแล้ว ยังมีบทบาทเป็นอาสาสมัครเพื่อร่วมในการทำประโยชน์แก่ชุมชน กลุ่มคนชั้นกลางที่หยุดการทำงานเพื่อพักผ่อน 1 - 2 เดือนต่อปี และกลุ่ม Gap Year คือ กลุ่มเยาวชนที่จบการศึกษาระดับมัธยมปลายใช้เวลา 1-2 ปีในการเดินทางท่องเที่ยวก่อนกลับเข้าสู่การเรียนในระดับอุดมศึกษา

การท่องเที่ยวโดยชุมชนกำลังทำให้คนชั้นกลางเหล่านี้เกิดสำนึกและมุมมองใหม่ ความสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่การใช้จ่ายเพื่อซื้อบริการ แต่เป็นเรื่องของคนในชุมชนกำลังทำหน้าที่เป็น “ครู” ให้ นักท่องเที่ยว สามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า รายการการท่องเที่ยวในชุมชน สำคัญไม่ได้อยู่ที่เวลา แต่เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวจากชุมชนเมืองได้ดำเนินชีวิตอย่างไม่รีบเร่ง ได้เห็นดวงดาวบนท้องฟ้า ได้ยินเสียงตัวเองหายใจ คุณค่าที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีให้กับสังคมในประเทศในช่วงเปลี่ยนผ่านจึงความสำคัญมาก เพราะมิได้พูดถึงเฉพาะลมหายใจที่ยาวขึ้นของชุมชน สิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพที่ยั่งยืนของชุมชน แต่เป็นเรื่องของการสอนการใช้ชีวิตให้กับชนชั้นกลางในเมือง

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย มีหน่วยงานมากมายที่เข้ามาร่วมทางใน ฐานะต่างๆกันไป ชุมชนต่างๆ กล่าวไว้เหมือนกันคือ บทบาทของแต่ละหน่วยงานที่เข้ามาในชุมชน ควรมาร่วมเป็นเจ้าของที่มีความยืดหยุ่น มิใช่มาเพื่อเป็นเจ้าของ มาเพื่อเป็นนายผู้รู้ บางหน่วยงานอาจจำเป็นต้องเข้ามาเป็นผู้ดูแลบ้างเพียงในบางครั้ง เนื่องจากการดูแลตลอดเวลาจะทำให้ชุมชนไม่โต ทำให้ต้องพึ่งพาหน่วยงานต่างๆ ตลอด จากการวิจัยพบว่าองค์กรต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชนควรทำหน้าที่ในการเป็นกาวเชื่อม 2 ลักษณะ ได้แก่

กาวเชื่อมที่ 1 คือ กระบวนการการบริหาร ที่เชื่อมส่วนต่างๆ ให้มาทำงานด้วยกัน มีการเจอกันอย่างสม่ำเสมอ โดยทั่วไป ในกระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 ส่วน ได้แก่ ราชการส่วนกลาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และภาคธุรกิจ แม้จะมีเป้าหมายการทำงานต่างกัน แต่กระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้ทั้งสี่ภาคส่วนต้องทำงานด้วยกัน โดยมีเป้าหมายคือให้ชุมชนดำเนินการต่อไปได้ มิใช่เป้าหมายเชิงมูลค่า

กาวเชื่อมที่ 2 คือ การนำวิชาการเข้ามา วิชาการนั้นสำคัญกว่าผลประโยชน์ เพราะสามารถแพร่ขยายได้ แต่จุดอ่อนของวิชาการไทยคือการใช้ภาษาวิชาการ จึงจำเป็นต้องแปลภาษาวิชาการให้เป็นภาษาที่ชาวบ้านเข้าใจง่าย

ในวันที่ คนชั้นกลางกำลังถวิลหาที่จะท่องเที่ยวในชุมชน เพียงแต่ไม่รู้ว่าจะไปที่ไหน อดีตอาจจะต้องขึ้นป้ายโฆษณากลางแจ้ง แต่ปัจจุบันการพึ่งพาสื่อเหล่านี้น้อยลง เพราะใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น มีการแบ่งปันเรื่องราว ประสบการณ์ท่องเที่ยว ทำให้เกิดปรากฏการณ์ปากต่อปาก (Word of Mouth) ซึ่งเป็นวิธีการสื่อสารที่มีพลังมาก ในอดีตอาจต้องไปฝากเรื่อง ฝากรายการท่องเที่ยวไว้กับไกด์ท้องถิ่นหรือบริษัทนำเที่ยว แต่ปัจจุบันการดึงดูดนักท่องเที่ยวจะมาจากนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง ผ่านเครื่องมือสื่อสารสำหรับถ่ายทอดเรื่องราว จากการสัมภาษณ์เรื่องการสื่อสารมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันคือ สังคมไทยเป็นสังคมฟัง-พูด คนส่วนใหญ่เดินทางเพราะฟังด้วยหู จากการบอกเล่าของคนอื่นและฟังจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ต่างจากยุโรปที่เป็นสังคมอ่าน-เขียน เดินทางท่องเที่ยวเพราะอ่านจากแหล่งข้อมูลต่างๆ วางแผนการท่องเที่ยวก่อนการเดินทาง 8-9 เดือน ในขณะที่นักท่องเที่ยวในชาติเอเชียส่วนใหญ่วางแผนไม่เกิน 2-3 เดือน หรือหากเป็นการเดินทางภายในประเทศอาจวางแผนเพียง 4-5 วัน

ความท้าทาย

ขณะที่นักท่องเที่ยวกำลังเพิ่มขึ้น สิ่งที่กำลังจะเป็นปัญหาและท้าทายชุมชน ทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการคงอยู่ของชุมชน ได้แก่ (1) การแย่งชิงทรัพยากร ในอดีตเรามีการแย่งชิงทรัพยากรไม้ เนื่องจากราชการเข้ามาและได้ประกาศเขตป่า ทรัพยากรของชุมชนหายไป ปัจจุบันทรัพยากรที่มีการแย่งชิงมากที่สุดคือ ทรัพยากรน้ำ เนื่องจากเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิโลก น้ำได้ดินหดแห้งการที่ทรัพยากรหดหาย ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคน ระลอกแรกจะเป็นการท่องเที่ยว ระลอกถัดไปจะเป็นการย้ายถิ่น และ (2) คนจะอยู่เมืองมากขึ้น ปัจจุบันคนอาศัยอยู่ในเขตเมือง 70 เปอร์เซ็นต์และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเป็น 75 – 80 เปอร์เซ็นต์ คนจากชนบทเดินทางเข้ามาในเมืองด้วยความจำเป็น ไม่ว่าจะหางานทำ ย้ายถิ่นฐาน หรือครอบครัวถูกนายทุนกว้านซื้อที่ดิน รวมทั้งเมืองขยายตัว

ในมิติด้านพื้นที่ จากการสัมภาษณ์มติเชิงนโยบายพบประเด็นท้าทายที่คล้ายกันกล่าวคือ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มขึ้นสิ่งที่ควรคำนึงถึงคือความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) นักท่องเที่ยวของชุมชน ในขณะที่อาเซียนกำลังเปิดเชื่อม เส้นพรมแดนกำลังจางลง เรากำลังอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ เป็นวัฒนธรรมของคนเพิมี่เงิน นอกเหนือจากนักท่องเที่ยวจีนที่ล้นหลามเข้ามาประเทศไทยอย่างมหาศาล เวียดนามเดินทางมาไทยด้วยเรือสำราญ อินโดนีเซียนั่งเครื่องบินมาซื้อของและมาเลเซียซื้อจักรยานยนต์บิ๊กไบท์เข้ามา หากเรื่องเหล่านี้มันกระจายออกไป ชุมชนจะรับมือกับจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างไร บางชุมชนอาจใช้ระบบการจองเพื่อเป็นการกลั่นกรอง (Screening) นักท่องเที่ยวในเบื้องต้น ในอดีต เราอาจต้องกวักมือเรียก แต่ปัจจุบันต้องใช้วิธี “เชิญลูกที่ เบรกถูกเวลา” เพื่อรักษาสมดุล ชุมชนในฐานะเจ้าของพื้นที่ควรทราบว่ามีพื้นที่ของตนรองรับนักท่องเที่ยวแต่ละ

ประเภท ได้แก่ นักท่องเที่ยว (ค้างคืน) นักทัศนาจร (ไม่ค้างคืน) เป็นจำนวนเท่าไร ดังนั้น นักวิชาการจึงเป็นกาสำคัญที่จะช่วยหาคำตอบ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเองควรสนับสนุนเรื่องการบริหารจัดการมากขึ้น การทำงานร่วมกันของผู้รู้ ควรเน้นการทำหน้าที่เป็นหัวสมอง คอยสังเกตสัญญาณเชิงบวก-เชิงลบและบอกต่อไปยังชุมชน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ฐาน ขยายงานวิจัยแปลภาษาวิชาการที่ยากไปเป็นภาษาที่ง่าย ชาวบ้านเข้าใจได้

ผู้นำของทั้งสามพื้นที่ให้ความเห็นตรงกันว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่จำเป็นต้องขยายตัวเพียงเพื่อเอาใจและรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวที่กำลังมา ในวันนี้ ชุมชนควรรู้จัก “ตัดใจ” เอาชุมชนความสุขของคนในชุมชนเป็นที่ตั้งเพราะความสุขของชุมชนนี้คือคุณภาพของการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง กระบวนการเหล่านี้ซับซ้อนอ่อนไหว คนที่ลงไปทำงานเรื่องนี้บางครั้งอาจเกิดความท้อใจเพราะอาการของแต่ละชุมชนไม่เหมือนกัน เขาอ่อนแอและแข็งแรงในจุดที่ไม่เหมือนกัน โครงสร้างของชุมชนไทยในปัจจุบันแตกต่างจากอดีต คนสูงวัยซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่กำลังอ่อนแรง คนรุ่นใหม่ยังไม่กลับมา คนชั้นกลางหันไปทำธุรกิจอย่างอื่น ทำให้วันนี้ชุมชนต้องมองว่าจะหาผู้สืบทอดเรื่องราวในชุมชนของตนอย่างไร เราไม่อาจปฏิเสธนวัตกรรมใหม่ได้ แต่ต้องนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน โครงสร้างประกอบของชุมชนว่ายังมีความสุขหรือไม่ เสียข้างมากมิได้แปลว่ามีความสุข แต่ต้องทำกระบวนการขัดเกลาเพื่อให้ทุกเสียงอยู่ร่วมกันได้ สิ่งที่คนชุมชนอยากได้คือ ฉันทามติ สามารถค้านหรือแย้งได้ ก่อนหาข้อสรุปร่วมกัน ทำอย่างไรให้คนที่ไม่ค่อยฟังได้ฟัง ทำอย่างไรทำให้คนที่ไม่ค่อยพูดได้บอก ทำอย่างไรให้คนที่เห็นต่างได้มีโอกาสนำเสนอ กระบวนการเหล่านี้เป็นการรักษาชุมชนมิให้รกรากกิจการ เทคนิคการหลอมรวมนี้แตกต่างไปแต่ละชุมชน นักวิชาการอาจนำวิธีการบริหารสมัยใหม่มาให้ชุมชน เพื่อเป็นทางเลือก แต่ส่วนหนึ่งต้องนำมาจากสำนักภายในชุมชน

ผู้นำชุมชนในพื้นที่เห็นตรงกันด้วยว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนกำลังทำหน้าที่ในการช่วยเติกกักขยายหน่อให้คนกลับไปยังพื้นที่ของเขา เป็นการสร้างชุมชนคืนกลับให้แก่ประเทศ นอกจากนี้ชุมชนยังได้พยายามทำพื้นที่ของเขาให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่และน่าเที่ยว เพราะกระบวนการชุมชน คือการที่ชุมชนทำพื้นที่ของตนให้น่าอยู่ก่อน แล้วชักชวนให้คนมาเที่ยว กระบวนการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นประเด็นที่ใหญ่กว่าประเด็นด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นการรวมการทำงานในส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน

งานวิจัยพบและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเรื่องการทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะรูปแบบการทำงานและกระบวนการบริหารจัดการของรัฐกำลังเปลี่ยนไป จากการสัมภาษณ์พบว่า เมื่อสี่สิบปีที่แล้ว เรามีองค์กรของรัฐที่เป็นแบบ “คุณพ่อรู้ดี” ออกไปสอนคนให้ทำนั่นทำนี่ แต่องค์กรบริหารราชการส่วนกลางเหล่านี้ไม่เข้าใจชีวิตของคนในชุมชน ทำให้การดำเนินชีวิตของเขาไม่สามารถประกอบต่อได้ ภาคอุตสาหกรรมดึงคนหนุ่มสาวไปทำงานในเมือง เหลือเพียงเด็กและผู้สูงอายุในครัวเรือน วันนี้ ผู้นำชุมชนกำลังนำประเทศไทย นำอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และที่สำคัญคือ นำสำนึกของคนไทยกลับเข้ามา ชุมชนที่เข้มแข็งด้านการจัดการการท่องเที่ยวในประเทศไทยกำลังเป็นตัวอย่งให้ชุมชนทั่วประเทศ เป็นการสร้างกำลังใจ เนื่องจากความรู้สึกที่ว่าชุมชนอ่อนแอลงทุกที ทำให้เกิดการทำงานร่วมที่ต้องดึงนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนลงไปให้ความรู้แก่คนในชุมชน พร้อมทั้งดูดซับความเป็นชุมชนกลับเข้ามาด้วย ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นมิติของการแบ่งปัน อันเป็นแต่สาระสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รูปแบบ วิธีการ การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย

จากภาพรวมสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่พบในทั้งสามพื้นที่ ทำให้นำข้อสรุปได้ว่า บริบทการพัฒนาและสถานการณ์การจัดการในแต่ละพื้นที่มีอิทธิพลสูงต่อรูปแบบที่เหมาะสม ข้อค้นพบในเชิงเปรียบเทียบของทั้ง สามพื้นที่จากการวิจัยนี้พบว่า มีลักษณะทั่วไปในการพยายามสอดประสานวิถีไทยในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็น สามรูปแบบตามระดับการพัฒนาและลักษณะเฉพาะ ดังนี้ (รายละเอียดแต่ละพื้นที่มีในโครงการย่อยทั้งสาม)

- 1) เหลียวหลังให้เห็นราก และมองไปข้างหน้าสู่นวัตกรรม
- 2) ดึงกลับ
- 3) ดาวกระจาย

บ้านไร่ทองคิง เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นชุมชนชนบท แม้อยู่ในความเปลี่ยนแปลงของสังคม เมืองในเชียงใหม่ แต่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนที่มีความใกล้ชิด (Close-knit) ความเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังไม่เข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการชุมชนมากนัก ไม่มีโครงสร้างผลประโยชน์เชิงพาณิชย์จากภายนอกเข้ามา ดังนั้นรูปแบบที่พบยังคงไว้ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวที่มีการสอดประสานวิถีชีวิตไว้ได้ ในความพยายามที่จะผนึกรวมรากที่มาจากวิถีและการผันแปรตามยุคสมัย ตามแบบ “เหลียวหลังให้เห็นราก และมองไปข้างหน้าสู่นวัตกรรม” ต้องการการกำหนดแนวทางร่วมกัน (Norming) เพื่อวางรากฐานให้สามารถเผชิญกับพลวัตการพัฒนา ด้วยการสร้างการร่วมคิดจากคนหลากหลายรุ่น (intergenerational)

อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นพื้นที่ที่เริ่มมีโครงสร้างการจัดการเชิงพาณิชย์เข้าไปในระดับกลาง ทำให้ชุมชนต้องมีผู้นำที่สามารถประยุกต์การจัดการแบบ “ดึงกลับ” การก้าวสู่ระบบโครงสร้างการจัดการเชิงอุตสาหกรรมและมีผลประโยชน์ที่ได้รับจากระบบทุนนิยมเข้ามา ทำให้ต้องมีความสำคัญกับการตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยว โดยพบจากกรณีศึกษาตัวอย่างเฉพาะเรื่องอุตสาหกรรมอาหารที่มีส่วนเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและการเกษตร จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกลไกการจัดการที่จะเรียกร้องให้เกิดการตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงสู่ทุนนิยม ต้องการผู้นำที่มีลักษณะเป็น Transformational/Charismatic

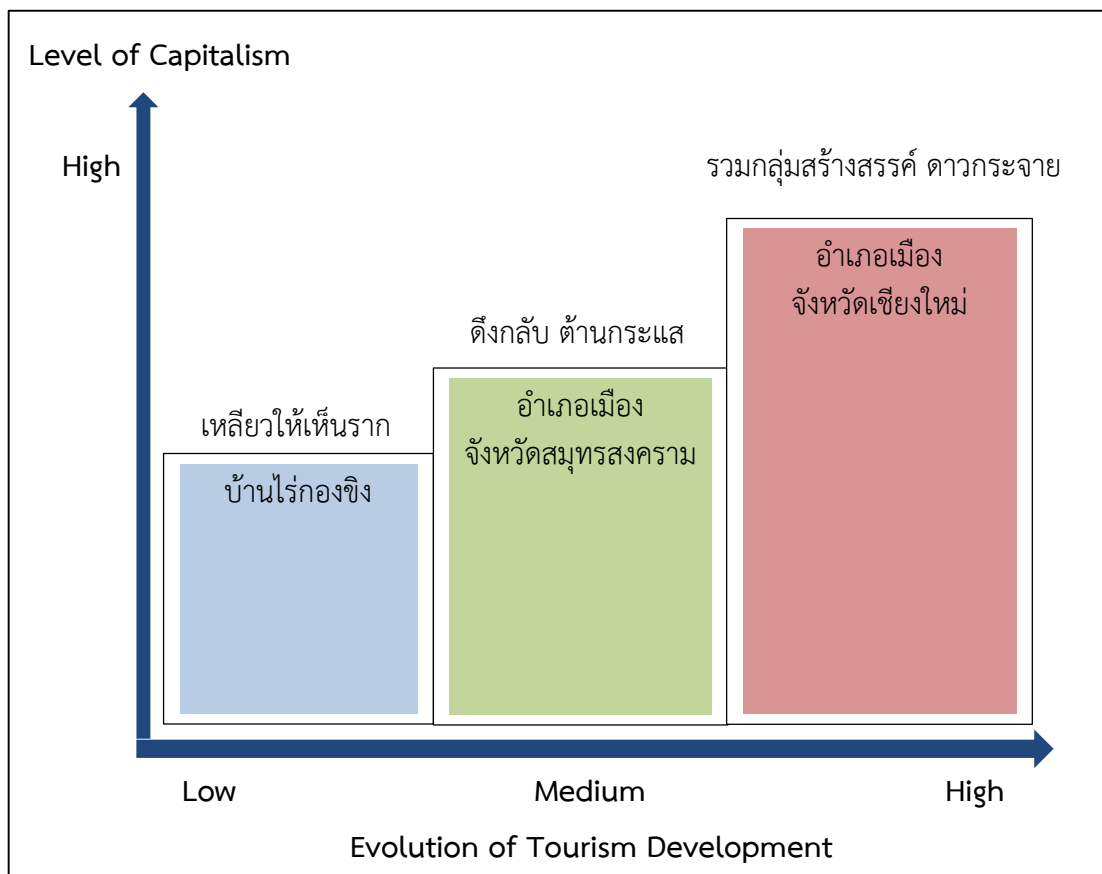
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีความเจริญ เป็นการพัฒนาสู่การเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โครงสร้างการจัดการเชิงพาณิชย์มีชัดเจน ทั้งที่มาจากทุนนอกพื้นที่และทุนในระดับนานาชาติ ดังนั้นการสอดประสานวิถีไทยมีลักษณะเป็นการเกาะกลุ่มเครือข่าย มีการจัดตั้งระหว่าง นวัตกรรมมองไปข้างหน้า กับ กลุ่มแนวคิดอนุรักษ์ ในลักษณะเช่นนี้ กลไกการจัดการ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเชื่อมต่อ ที่ให้วัฒนธรรมต่างๆ มีการสื่อความหมายให้เห็นที่มาของรากวัฒนธรรม มากกว่าการจัดตั้งไว้ให้อยู่กับอดีต เป็นในลักษณะการรวมกลุ่มสู่การสร้างสรรควิถีไทยแบบ “ดาวกระจาย” จำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนและมีเวทีให้เกิดการแสดงออกของกลุ่มที่มีความสนใจด้านวิถีไทย และส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรควิถีให้เกิดความร่วมมือ พร้อมก้าวสู่นาคตได้ องค์กรที่ทำหน้าที่เปิดเวทีให้เกิดการแลกเปลี่ยน ร่วมคิด เป็น integration unit มีความสำคัญ

จากผลการวิจัยพบว่า ทั้งสามพื้นที่จำเป็นต้องมีการสร้างเครือข่ายในลักษณะผสมผสาน ที่มิใช่เป็นเพียงเครือข่ายการทำงานในลักษณะโครงสร้างเครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ (Function Structure) เพียงอย่างเดียว กล่าวคือควรมีการรวมตัวโดยอาศัยประเด็นของกิจกรรมหรือ

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเป้าหมายหลัก ผนวกรวมกับการทำงานเจาะในเชิงพื้นที่เพื่อให้เห็นผลได้และมีการทำงานปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของพื้นที่นั้นๆ โดยพิจารณาจากตัวแปรสองแกนหลักคือ

1. การเข้ามาของโครงสร้างการจัดการเชิงพาณิชย์ (ทุนนิยม) (Level of Capitalism)
2. ระดับการพัฒนาของการท่องเที่ยว (Evolution of Tourism Development) ดัง

แผนภาพที่ 16

แผนภาพที่ 16 แนวคิดบริบทพื้นที่

แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ

จากผลการศึกษาพบว่า การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องเข้าใจบริบท สถานการณ์และ วัฒนธรรมโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ โดยสามารถนำรูปแบบการทำงานของผู้นำที่ต้องอาศัยลักษณะที่เหมาะสมตามกาลเวลา ดังตัวอย่างจากกรณีศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ในข้อค้นพบจากโครงการย่อยที่ 1 ทำให้เห็นรูปแบบการมีส่วนร่วมในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ตามบริบทการพัฒนาที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยสองแกนหลักดังที่กล่าวแล้ว และพบรูปแบบการทำงานร่วมกันและมีลักษณะของผู้นำเป็น 3 แบบผันแปรไปตามบริบทการพัฒนาของแต่ละพื้นที่ (ดูรายละเอียดในโครงการย่อยที่ 1) ตามข้อค้นพบจากโครงการย่อยที่ 1 เรื่อง 3 โดยมีรูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยดังนี้

รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วม ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย

พื้นที่ที่มีความเป็นชุมชนชนบท ยังคงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนที่มีความใกล้ชิด ความเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังไม่เข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการชุมชนมากนัก เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมโดย

การสอดประสานวิถีชีวิต ให้เห็นคุณค่าของการผนึกกรรมรึกที่มาจากวิถี และการผันแปรตามยุคสมัย ในแบบ “เหลียวหลังให้เห็นราก และมองไปข้างหน้าสู่นวัตกรรม”

พื้นที่ที่ชุมชนเริ่มมีโครงสร้างการจัดการเชิงพาณิชย์เข้าไป ผลประโยชน์ที่ได้รับจากระบบทุนนิยมเข้ามา ทำให้เกิดแรงต้านกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ การสร้างการมีส่วนร่วมโดยการค้นหา ผู้ที่เห็นคุณค่าร่วมของวิถีในพื้นที่ สร้างแรงบันดาลใจในการทำงานร่วมกัน ในลักษณะเพื่อนร่วมทาง โดยใช้การสานเสวนาอย่างต่อเนื่องเพื่อด้านกระแสการเปลี่ยนแปลง ในรูปแบบ “ดึงกลับ ด้านกระแส”

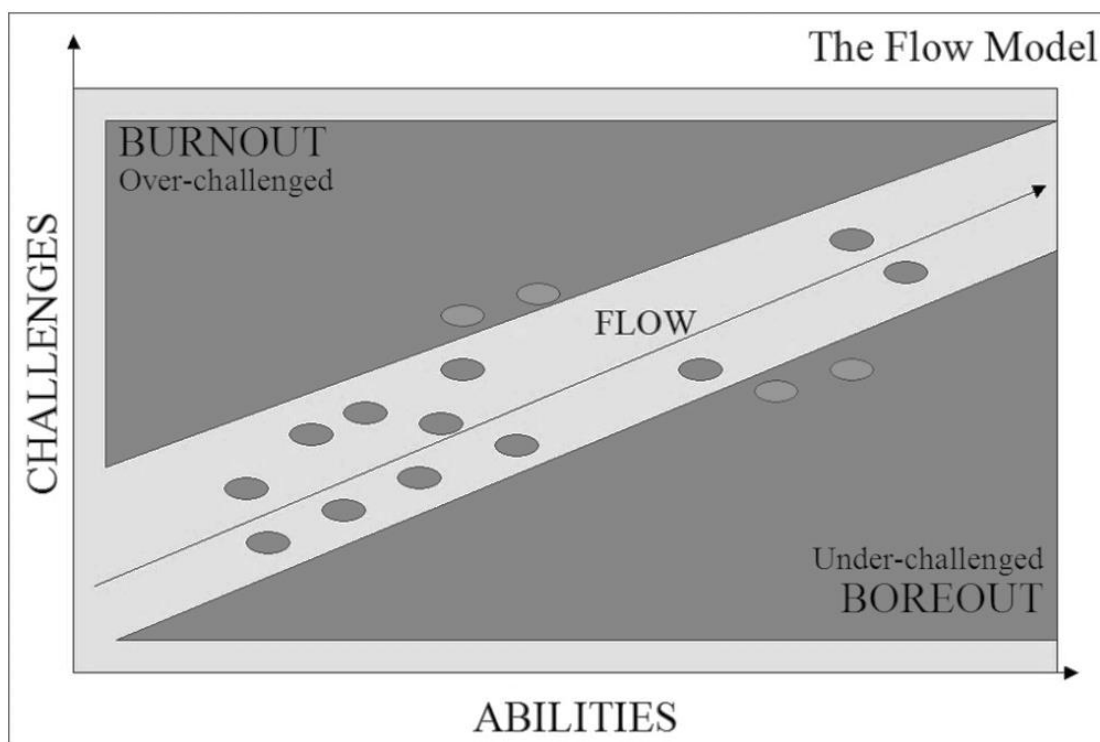
พื้นที่ที่มีความเจริญ มีท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรม มีทุนที่มาจากคนนอกพื้นที่ และรวมถึงทุนจากต่างชาติ การสร้างการมีส่วนร่วมเกาะกลุ่มเครือข่ายที่มีความต่าง ระหว่างนวัตกรรมการมองไปข้างหน้า กับกลุ่มแนวคิดอนุรักษ์ โดยให้นวัตกรรมต่าง ๆ มีการสื่อความหมายถึงที่มาของรากวัฒนธรรม มากกว่าการฉุดรั้งไว้ให้อยู่กับอดีต โดยเน้นการเชื่อมต่อในรูปแบบ “ดาวกระจาย”

จากกรณีศึกษาพบลักษณะดังกล่าวนี้ กล่าวคือ ที่บ้านไร่กองขิงพบว่า การทำงานร่วมกันในพื้นที่ที่มีบริบทอยู่ในสถานะที่ต้องมุ่งความพยายามที่จะผนึกกรรมรึกที่มาจากวิถีและการผันแปรตามยุคสมัย ตามแบบ “เหลียวหลังให้เห็นราก และมองไปข้างหน้าสู่นวัตกรรม” ต้องการการกำหนดแนวทางร่วมกัน (Norming) เพื่อวางรากฐานให้สามารถเผชิญกับพลวัตการพัฒนา ด้วยการสร้างการร่วมคิดจากคนหลากหลายรุ่น (intergenerational) จำเป็นต้องมีศูนย์รวม เป็นโครงสร้างการทำงานตามแบบ โดยมีลักษณะคือ ผู้นำชุมชนมีบทบาทหลักในการชักจูง หล่อหลอม และผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การชักชวนให้คนในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือในการทำงานพัฒนาอย่างเต็มใจและศรัทธาในตัวของผู้นำชุมชน

จากการศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงครามพบว่า ในพื้นที่ไม่มีผู้นำชุมชนอย่างแท้จริง มีเพียงผู้ที่ทำหน้าที่เป็นแกนหลัก (Point Guard) คือ ครูปรีชา ที่ทำหน้าที่เป็นผู้จ่ายงานให้กับคณะทำงาน มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาเท่านั้น หากยังมีใช้ผู้มีอิทธิพล (Influencer) ที่จะสามารถออกคำสั่งหรือโน้มน้าวความคิดของคนในชุมชนได้ และมีใช้ผู้เชื่อมโยง (Connector) ที่จะสามารถประสานกลุ่มต่าง ๆ ให้ทำงานด้วยกันได้ การขอความร่วมมือให้เข้าร่วมในโครงการต่าง ๆ จึงไม่ได้การตอบรับมากนักรูปแบบการมีส่วนร่วมเช่นนี้เปรียบได้กับการหา เพื่อนร่วมทางที่มีความเชื่อศรัทธาและมุ่งมั่นในแบบเดียวกัน ที่จะถูกเลือกให้เข้ามาทำงานร่วมกันโดยเริ่มต้นจากการเห็นคุณค่า (Appreciation) เกิดความรู้สึกอยากทำการทำงานดังกล่าวจะส่งเสริมและผลักดันให้คณะทำงานสามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพในการร่วมกัน แสวงหาและกำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมกัน เพื่อสร้างการยอมรับและร่วมมือร่วมใจที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อให้สามารถยึดโยงกันด้านการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ “ดึงกลับ ด้านกระแส”

ในกรณีของชุมชนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า การได้ก้าวสู่สถานะสังคมเมืองใหญ่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการย้ายถิ่นฐานของผู้คนจากต่างถิ่นเข้ามาพำนักอาศัยเพื่อประกอบอาชีพ และตั้งรกรากที่จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางมาเยี่ยมเยือนจังหวัดไม่ขาดสาย ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงและการก้าวเข้าสู่ความเป็นอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัวของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เป็นการยากที่จะรวบรวมการจัดการให้อยู่ภายใต้กลุ่มหรือองค์กรเพียงองค์กรเดียว การสร้างการมีส่วนร่วมจึงมีลักษณะเป็น **ดาวกระจาย** คือ มีการจัดการให้ได้ประสิทธิภาพในตัวเอง อาจขาดการเชื่อมต่อแต่จะทำงานให้สัมฤทธิ์ผลย่อมต้องมีเป้าหมายยึดโยงไว้ในแบบเดียวกัน

ในแต่ละรูปแบบการทำงานให้เกิดการขับเคลื่อนที่ค้นพบนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ และหากต้องการนำเยาวชนมามีส่วนร่วมให้การสร้างสรรค์และก่อให้เกิดนวัตกรรมได้จำเป็นต้องมีปรับการทำงานที่ทำให้เกิดการ Flow (Csikszentmihalyi, 1990) ของการร่วมคิดจากกลุ่มเยาวชน จากงานวิจัยนี้พบว่า เยาวชนจะมีความสนใจในเรื่องวิถีไทยเมื่อทำเรื่องวิถีไทยให้เป็นเรื่องใกล้ตัว ร่วมสมัย โดยมีแกนการคิดเป็นสองแกนหลัก คือ ความท้าทายและทักษะความรู้ ความสนใจที่มีอยู่ หากทั้งสองแกนนี้มีความพอเหมาะจะเกิดความสุขสนุกสนานในการคิดและสร้างสรรค์ได้ดี ดังแผนภาพที่ 17

แผนภาพที่ 17 การไหลลื่นของความคิดสร้างสรรค์ (Csikszentmihalyi, 1990)

อย่างไรก็ตามไม่ว่ารูปแบบของเครือข่ายการทำงานจะเป็นเช่นไร องค์ประกอบของเครือข่ายจะทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อ เครือข่ายร่วมตัวกันบนการมีความสนใจและผลประโยชน์ร่วมกัน และมีองค์ประกอบของเครือข่ายที่มีความสำคัญเป็น “การสร้างเครือข่ายแท้” ตามองค์ประกอบสำคัญ ๆ อยู่อย่างน้อย 7 อย่าง คือ

- 1) มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (Common Perception)
- 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision)
- 3) มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Interests/Benefits)
- 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (Stakeholders Participation)
- 5) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship)
- 6) มีการเกื้อหนุนพึ่งพากัน (Interdependent)
- 7) มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน (Interaction)

รูปแบบและประเภทเครือข่าย

พระมหาสุทนต์ อากาศโร (2547) ได้แบ่งประเภท รูปแบบ และลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้าใจและมองเห็นภาพความเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากพัฒนาการของความเป็นเครือข่ายในสังคมไทย จะเห็นได้ว่า มีกระบวนการเกิดขึ้นของเครือข่ายในภาคส่วนต่างๆ อย่างมากมาย ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และภาคประชาชน รวมทั้งในด้านแนวคิด กิจกรรม มีกระบวนการแบ่งประเภทและรูปแบบของเครือข่ายออกเป็นนัยต่างๆ ดังนั้น ประเภทและรูปแบบของเครือข่ายจึงมีความแตกต่างกันไปตามนิยาม และกิจกรรมที่แต่ละกลุ่ม หรือผู้ใช้กิจกรรมเครือข่ายกำหนดขึ้น โดยในที่นี้จะกล่าวถึงเกณฑ์บางประการในการจัดประเภทและรูปแบบของเครือข่าย เพื่อให้เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของทุกฝ่าย ดังนี้

1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area) คือ การรวมตัวของกลุ่มองค์กรเครือข่ายที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นเป้าหมายหลักและเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย ลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงพื้นที่นั้น สามารถจัดลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ได้หลายระดับตามพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้น อาทิ การแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบลและระดับอำเภอ

2) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue Network) คือ การรวมตัวโดยใช้ประเด็นของกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเป้าหมายหลัก มองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในกิจกรรมนั้น ๆ และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมนั้น สามารถแบ่งลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายได้หลากหลาย ตามประเด็นกิจกรรมและความสนใจที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน เช่น เครือข่ายสาธารณสุข เครือข่ายด้านเศรษฐกิจ เครือข่ายพัฒนาชุมชน เครือข่ายสิ่งแวดล้อม ฯลฯ เครือข่ายดังกล่าว มักเกิดขึ้นจากประเด็นปัญหา และผู้ที่ทำงานในกิจกรรมนั้น ๆ หาแนวร่วมและพัฒนาเครือข่ายขึ้นมา จากการรวมตัวกันของหลายฝ่าย ที่ต้องการจะแก้ไขประเด็นปัญหาและใช้ความเป็นเครือขையานั้นเป็นเครื่องมือในการพัฒนากิจกรรม

เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม ส่วนใหญ่จะมีลักษณะการทำงานในแนวราบ เพราะเกิดจากความสนใจในประเด็นปัญหาเดียวกันของปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กร และเครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้น ในขณะที่โครงสร้างความสัมพันธ์ทั้งแนวดิ่งและแนวราบ จะมีหน่วยงานหลักที่ทำงานในด้านนั้น ๆ เป็นผู้ให้การสนับสนุนการทำงานของเครือข่ายย่อยในระดับพื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่ ต่างมีความเป็นอิสระในการดำเนินงานภายใต้ศักยภาพของตนเอง

3) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ (Function Structure) คือการรวมตัวโดยอาศัยภารกิจและการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชนและภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่าง ๆ มุ่งเน้นการทำงานภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงานในลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายประเภทนี้ มีการก่อตัวตามภารกิจของกลุ่มผลประโยชน์ โดยกลุ่มผลประโยชน์อาจให้การสนับสนุนในการจัดตั้งเครือข่าย หรือเข้าไปเสริมสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และมีกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับภารกิจ กิจกรรมและเป้าหมายของกลุ่มหรือหน่วยงานนั้น ๆ ถ้าแต่ละฝ่ายเห็นความสำคัญในการรวมพลังเพื่อการแก้ไขปัญหาในภาพรวม

เครือข่ายจากงานวิจัยนี้พบเพื่อก่อให้เกิดการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย ควรเป็นการรวมกันตามประเด็นของกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเป้าหมายหลัก ผนวกร่วมกับการมองมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในกิจกรรมนั้น ๆ และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมนั้น สามารถแบ่งลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายได้หลากหลาย ตามประเด็นกิจกรรมและความสนใจที่เกิดขึ้น โดยมีลักษณะของการรวมกลุ่มโดยมี แม่เหล็กเป็นผู้นำ ที่มีลักษณะที่แตกต่างตามสภาพของการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ตามรายละเอียดในโครงการย่อยที่ 1

1. ผู้นำ แบบ transformer
2. ผู้นำ แบบ performer จำเป็นต้องมี convener
3. ผู้นำแบบ Avenger

การรวมตัวของเครือข่ายการทำงานที่เกิดจากความสนใจในประเด็นปัญหาเดียวกัน งานวิจัยนี้พบว่าจะทำให้เกิดการขับเคลื่อนได้ดีเมื่อมีการสร้างการทำงานที่มีค่านิยมร่วมและต้องร่วมกันสร้างค่านิยมร่วมนี้ให้ชัดเจนเพื่อเป็นการยึดเหนี่ยวความมุ่งมั่นไว้ด้วยกันได้ (Creating Shared Value)

การสร้างเครือข่ายการทำงานที่มีค่านิยมร่วม (Creating Shared Value)

ความเชื่อมโยงของภาคส่วนต่าง ๆ จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากปราศจากการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันให้ครบโดยคำนึงถึงห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่แหล่งผลิต หน่วยงานสนับสนุน และการท่องเที่ยว จากการระดมความคิดเห็นพบว่า การสร้างเครือข่ายการทำงานที่มีประสิทธิภาพไม่สามารถใช้โครงสร้างการบริหารจัดการโดยโครงสร้างองค์กรได้ (Hierarchy structure) แต่จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายการทำงานที่รวมกลุ่มจากทุกภาคส่วนที่มีค่านิยมร่วม (Creative sharing value network) ที่มีการพูดคุยอย่างต่อเนื่อง ตามรายละเอียดในโครงการที่ 1 และ 2 เครือข่ายการทำงานที่มีค่านิยมร่วมจะช่วยสร้างความแข็งแกร่งในการทำงานที่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์เป็นสำคัญ (Objective-based) โดยการรวมกลุ่มตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร ชุมชน ผู้ประกอบการออกแบบ/แปรรูปผลิตภัณฑ์ สถาบันการศึกษา และผู้ประกอบการท่องเที่ยวและโรงแรม ขึ้นเป็นคณะทำงานเฉพาะกิจ (Accelerating team) และนำกลับไปขับเคลื่อนภาคส่วนของตนเองไปในเวลาเดียวกันและสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การกำหนดค่านิยมร่วมสำหรับการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยจากงานวิจัยนี้พบเป็นแนวทางไว้ได้ดังนี้

Creating Shared Value สำหรับการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย

ร่วมทำงานและร่วมเปิดใจ เปิดกว้างให้เกิดการสร้างสรรค์ อย่างรู้ที่มา เมื่อการพัฒนาเกิดจากรากที่หยั่งรู้ถึงอดีต (วัฒนธรรม วิถีชีวิตตามประวัติศาสตร์) ทุกความคิด ทุกการสร้างสรรค์ที่มีความร่วมสมัย จะมีคุณค่าและมูลค่า เมื่อเราเหลียวหลังเห็นราก และเห็นอนาคต

องค์ประกอบของการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย

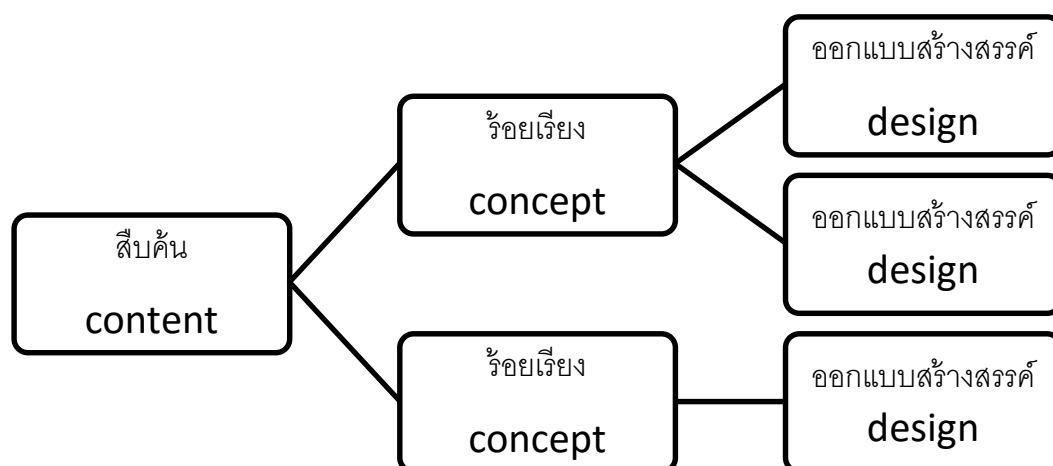
จากผลการวิจัยของทั้งสามโครงการย่อมนำไปสู่ข้อสรุปองค์ประกอบของแผนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยไม่ได้มีแบบเดียว (one size fits all) แต่ควรเป็นแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมตามสรุปเป็น Checklist ดังตารางที่ 4 ได้ดังนี้

บริบทของพื้นที่ ระดับของการเข้ามาของทุนนิยม และการทำงานเชิงพาณิชย์ของ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว	รูปแบบการมีส่วนร่วม การทำงานร่วมกันของเครือข่ายต่างๆ	ลักษณะผู้นำ ผู้ตาม ผู้ทำ ที่ร่วมสร้างค่านิยมร่วม
เหลียวหลังให้เห็นรากและมองไป ข้างหน้าสู่นวัตกรรม	สร้างศรัทธาให้เกิดการรวมกลุ่มโดยมี ผู้นำเป็นศูนย์กลาง	ทักษะผู้นำเน้นแบบ Avenger
ดิ่งกลับ	สร้างกลุ่มการทำงานจากกลุ่มที่มีความ เชื่อเดียวกัน และมีแนวคิดความ เชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ ที่สามารถร่วม เป็นเพื่อนร่วมทางในการต่อสู้	ทักษะผู้นำเน้นแบบ Transformer
ดาวกระจาย	พัฒนาความเชี่ยวชาญของกลุ่มให้โดดเด่น เฉพาะ และสร้างโครงสร้างการเกาะ เกี่ยวแลกเปลี่ยนการทำงานตามความ ถนัด	ทักษะผู้นำเน้นแบบ Performer

ตารางที่ 4 รูปแบบการมีส่วนร่วม

แนวทางยุทธศาสตร์การสอดประสานวิถีไทยในการท่องเที่ยว

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ โดยมีรายละเอียดตัวอย่างกรณีศึกษาจากโครงการย่อยที่ 2 ได้แนวคิดในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย ควรมียุทธศาสตร์การคิด 3 เรื่องและมีขั้นตอนในการขับเคลื่อนโดยเน้นให้เกิดการเพิ่มมูลค่าจากชุมชนฐานราก (Community based Design) ดังสรุปในแผนภาพที่ 18 คือ สืบค้น (Content) ร้อยเรียง (Concept) ออกแบบสร้างสรรค์ (Design)

แผนภาพที่ 18 แนวทางการสอดประสานวิถีไทย (Community based Design)

การสืบค้น วิถีไทย วิถีเราในชุมชน (Content)

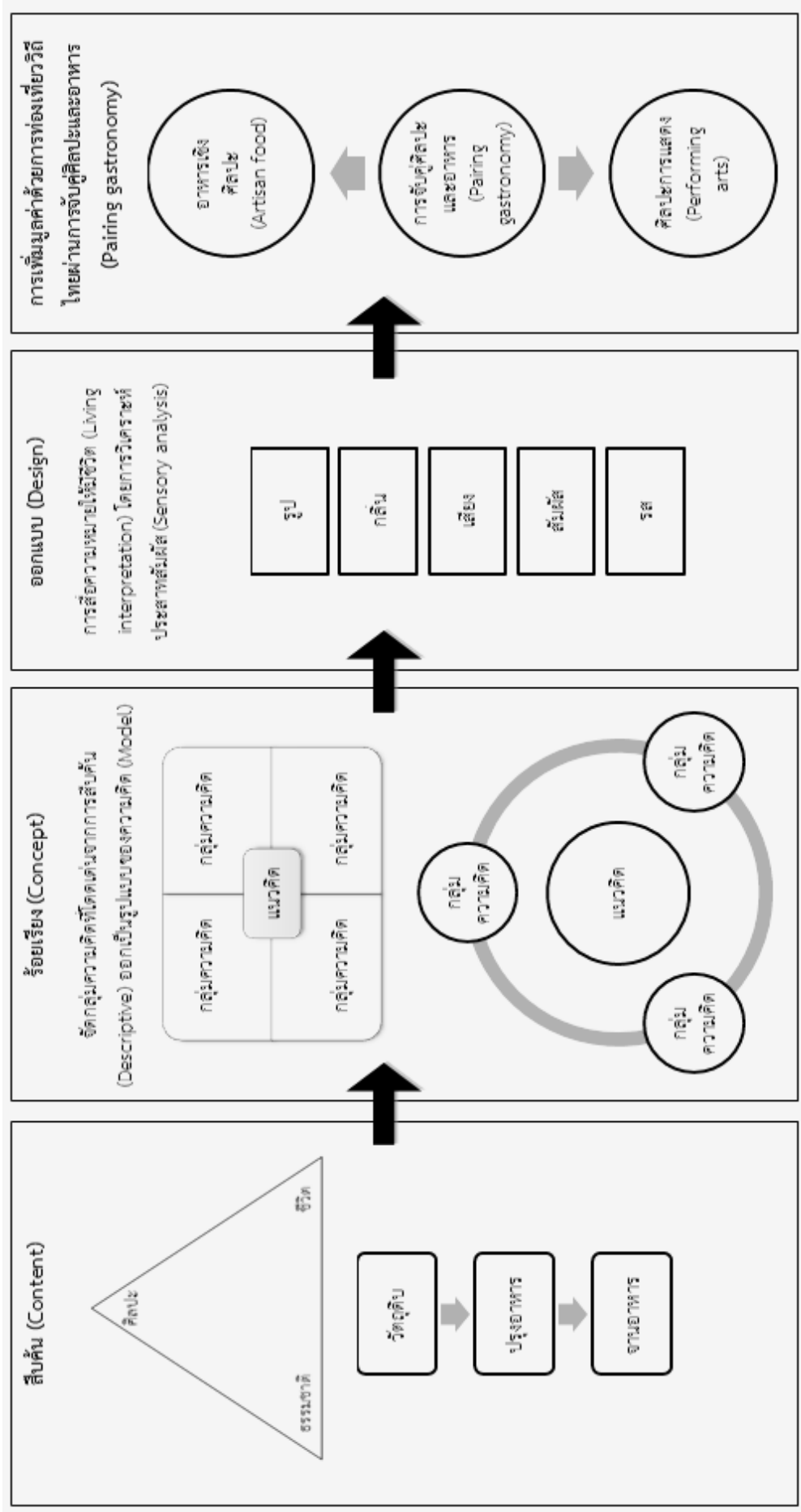
การสืบค้นจะนำไปสู่การเข้าใจฐานทรัพยากรที่มีอยู่ อย่างไรก็ตามฐานทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมากมายและหลากหลาย สามารถนำมาจัดกลุ่มได้ตามแนวคิด 3 เรื่อง คือ ธรรมชาติ ชีวิต และ ศิลปะ แม้จะมีมิติที่กว้างแต่เมื่อนำมาเป็นจุดตั้งต้นในการระดมความคิดเห็น ทำให้การสืบค้นไม่ปิดกั้นเพียงเรื่องประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ได้มิติของความร่วมสมัยในวิถีชีวิตไปด้วย ความเชื่อมโยงของศิลปะที่พบเห็นนำไปสู่การสืบค้นชีวิตในอดีต และพบว่าศิลปะ คือ การแสดงออกของธรรมชาติและวิถีชีวิต เมื่อสืบค้นเรื่องราวเหล่านี้จะทำให้เข้าใจรากและที่มาของความเป็นวิถีในชุมชนนั้นๆ การสืบค้นให้ครบด้านครบถ้วนอาจทำได้ยาก และความเป็นวิถีไทยที่มองเพียงมิติเดียว และอยู่แยกส่วนจะทำให้การสื่อความหมายไม่ได้อรรรถ เช่น จากการศึกษาพบ การเรียนรู้ สืบค้น ควรทำให้ครบทั้ง 3 เสา และให้สืบค้นภาพห่วงโซ่การเชื่อมต่อ

ขั้นตอนการเรียนรู้พื้นที่หรือการสืบค้นของทั้งสามพื้นที่ คือ

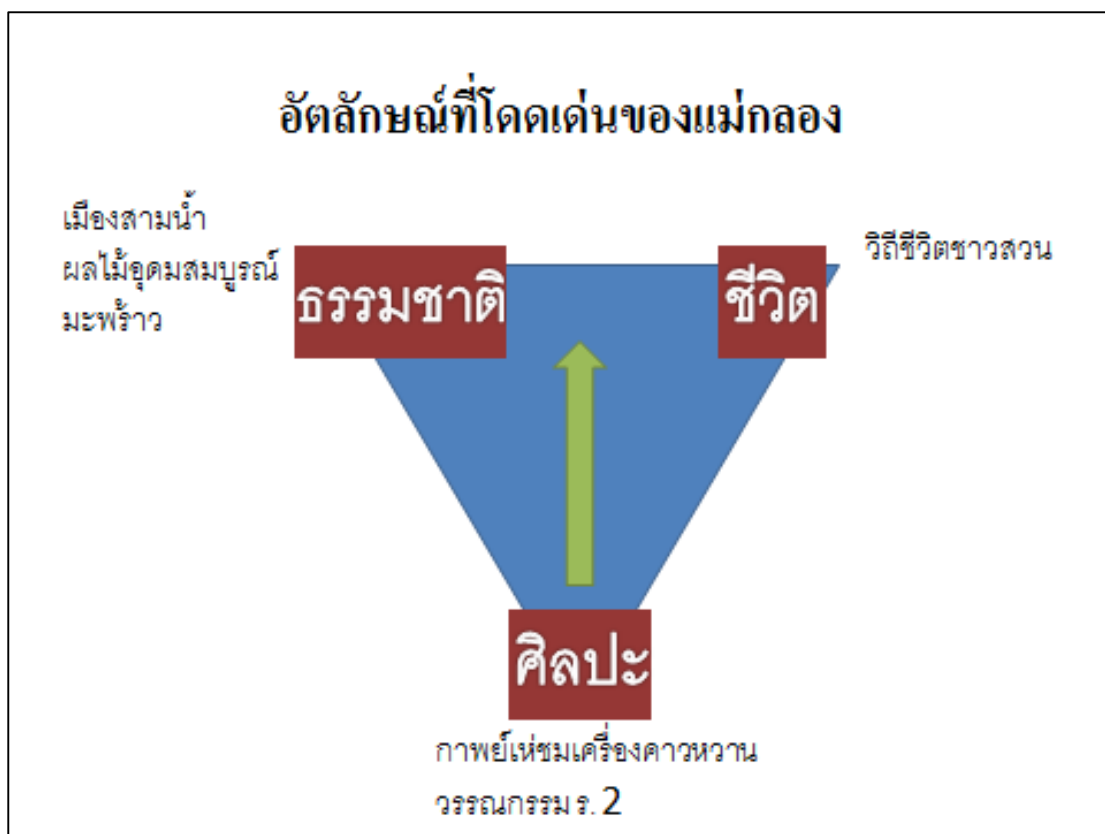
1. การวางเป้าหมายในการเรียนรู้ให้ชัดเจน ตามกรอบแนวคิด ธรรมชาติ วิถีชีวิต และศิลปะ
2. เรียนรู้ให้เกิดความรู้สึกเกี่ยวกับพื้นที่ เช่น ประวัติ ทัศนศิลป์ การสร้างบ้านสร้างชุมชน
3. นำเรื่องราว มาเรียนรู้ประยุกต์ใช้กับเรื่องที่ต้องการจะสอดประสานความเป็นวิถีไทย ในกรณีเช่นอาหาร รู้จักวัตถุดิบ ที่มา การเกษตร ฤดูกาล การนำมาใช้
4. เริ่มเข้าใจรากของเรื่องนั้นๆ เช่น ที่มาของอาหาร
5. รู้จัก องค์ประกอบสำคัญของวิถีชีวิตที่ทำให้เกิดเรื่องนั้นๆ เช่น อาหารจานต่างๆ
6. เรียนรู้ในรายละเอียดของกิจกรรมนั้นๆ เช่น การทำอาหาร (แกงโฮะ)
 - การทดลองทำจริงจะมีประโยชน์ในการสืบค้น เช่น ปูองอาหารให้เกิดการเรียนรู้ (Cooking simulation)
7. การจับแนวคิดหลักมาเป็นแกนในการออกแบบเพื่อสื่อความหมาย โดยใช้ศิลปะนำไปสู่การเล่าเรื่อง

แนวทางการร้อยเรียง (Concept)

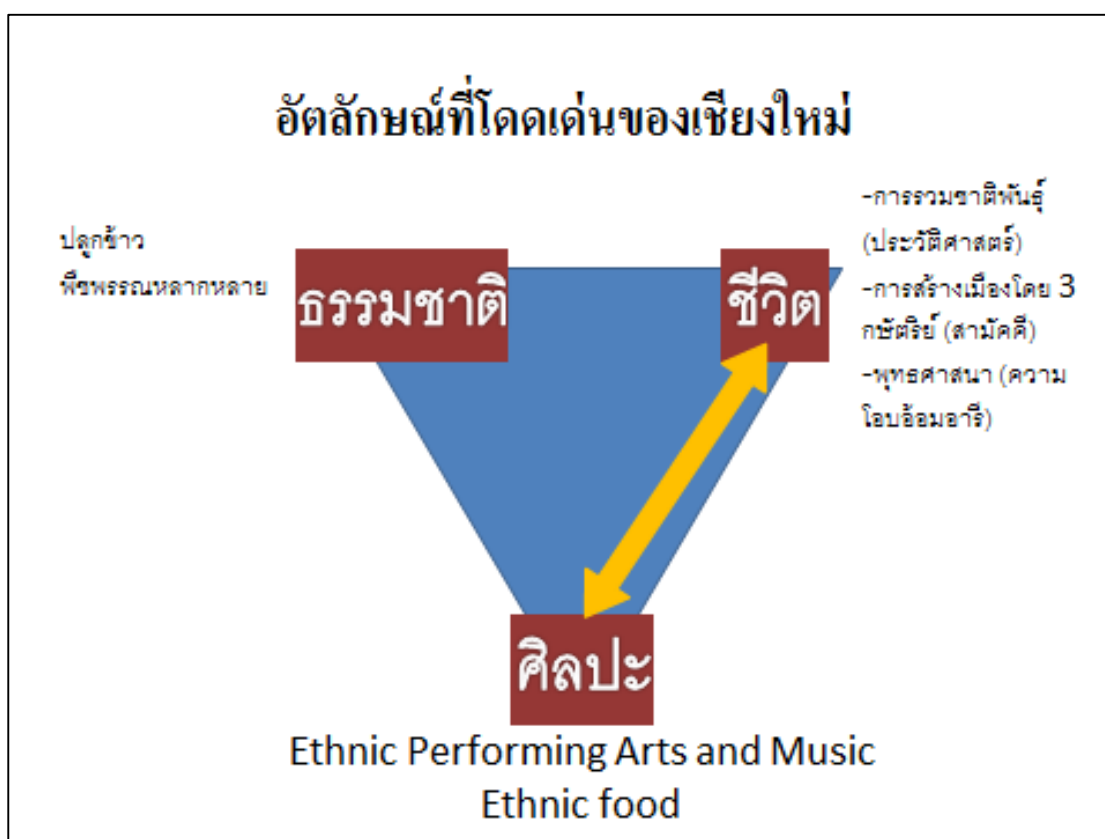
องค์ประกอบสำคัญ มีแนวทางข้อค้นพบจากงานวิจัย คือ การร้อยเรียง การร้อยเรียงจากกลุ่มเยาวชนทำให้เห็นว่า การหาจุดยืน เป็นสิ่งสำคัญและเป็นกระบวนการที่ยากและท้าทายที่สุด เพราะการร้อยเรียงเรื่องให้เป็น Concept คือ การสร้างแบรนด์ นำเสนอตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวโหยหา การร้อยเรียงควรเริ่มจากการหาตัวตนของตัวเองให้เจอ หาจุดยืน แล้วภาคภูมิใจในสิ่งที่มี รักษาสิ่งที่มี จะหาจุดเด่นให้กับตัวเองอย่างไร การร้อยเรียงนี้ต้องสอดคล้องกับการใช้สื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวก็ต้องเป็นไปอย่างเหมาะสม บนพื้นฐานของความเป็นของแท้ หรือความเป็นจริงของวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ หรืออีกนัยหนึ่ง ส่วนผสมต้องสมดุล กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องเป็นไปอย่างสมดุล ดังตัวอย่างในแผนภาพที่ 19-23 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 19 ตัวอย่างการร้อยเรียงเรื่อง (รายละเอียดในโครงการย่อยที่ 2)

แผนภาพที่ 20 แสดงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของแม่กลอง

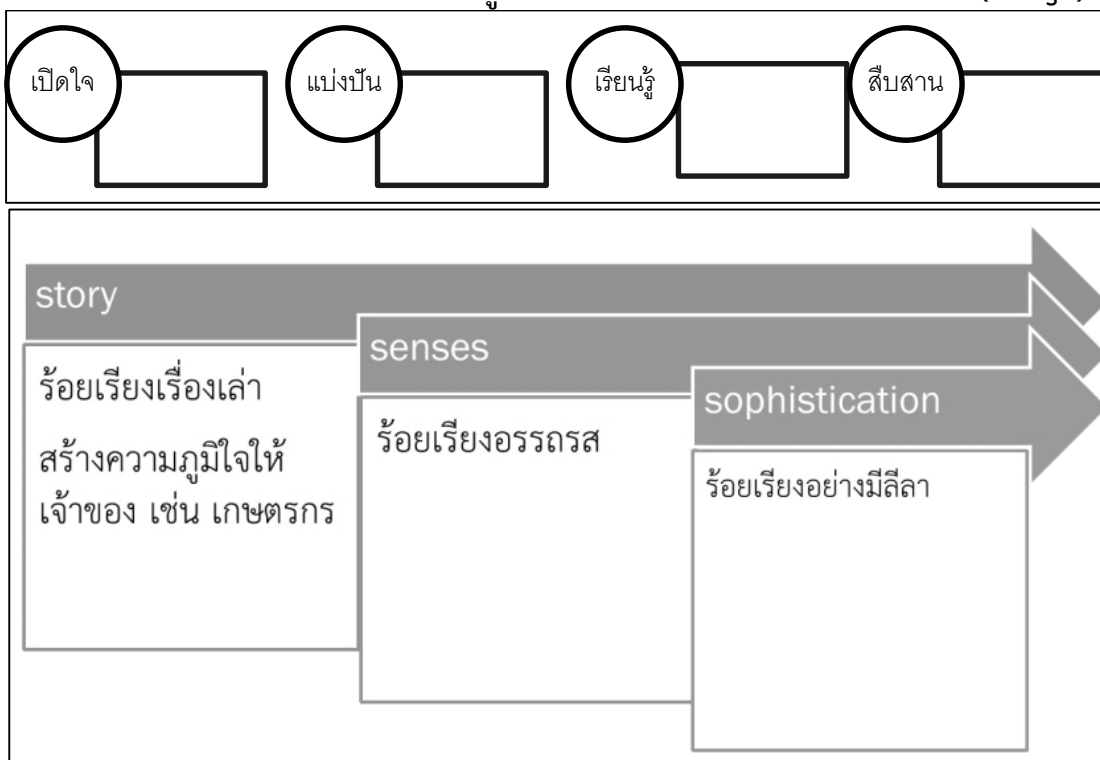

แผนภาพที่ 21 แสดงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของเชียงใหม่

แผนภาพที่ 22 แนวทางการสอดประสานวิถีไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ห่วงโซ่อาหารเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าการท่องเที่ยว

แนวทางการแสดงออกทางศิลปะ เพื่อเพิ่มมูลค่าด้วยเรื่องเล่าและการออกแบบอาหาร (Design)

แผนภาพที่ 23 การออกแบบสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์ คือ การออกแบบที่ควรทำให้การเล่าเรื่องราวมีชีวิต (living interpretation) และหากเริ่มจากการสืบค้นที่มามีราก การออกแบบคือ การแสดงออกทางศิลปะที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ โดยต้องอาศัยการวิเคราะห์ปราสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยสามารถคิดภายใต้กรอบ ภาพและเสียง โดยให้มีความครอบคลุม 3 S ดังแผนภาพที่ 23 คือ story, senses, sophistication และจากการค้นพบของโครงการย่อยที่ 3 การสร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มเยาวชนมีความสำคัญ โดยเน้นให้เกิดกระบวนการ คือ เปิดใจ แบ่งปัน เรียนรู้ และ สืบสาน ดังรายละเอียดในโครงการย่อยที่ 2 และ 3 (ผลจากการทดลองออกแบบเพื่องานวิจัยนี้ ชมการแสดงจาก DVD ที่แนบมาได้ทั้งสามพื้นที่) ดังตัวอย่างรูปภาพที่ 1

การแสดงชุด “แม่กลอง”

(เสภา)

น้ำเอ๋ย น้ำตาลที่สวยสด
ทำอาหารจานเด็ดนั้นใช่เลย

มีประโยชน์หลายหลาก มากคุณเอ๋ย
ใครไม่เคย ก็เชิญชิมลิ้มลองเทอญ

เสียงพูด “แม่เอ๋ยแม่กลองที่เคยอยู่ แหล่งเรียนรู้ของชีวิตเราคิดถึง แม้เราจากที่นั่นมา
ภาพยังตราตรึง น้ำสามารถเราคิดถึงทุกวัน”

(รำโทน)

ขึ้นตาล ขึ้นตาลทำตาล
เงินทองจะไหลมาหาเรา
เรียนรู้ทุกกรรมวิธี
พื้นที่ที่ทุกคนยกย่อง
ลำคลองแม่กลองนี้เอ๋ย
น้ำกร่อยไหลลึกบาดใจ
สายน้ำแห่งวิถีชีวิต
ทำตาลทำตาลเร็วไว

ไม่เกียจไม่คร้านทำตาลมะพร้าว
คนเล็กคนโตต่างสุขใจ
ที่เป็นของดีของชาวแม่กลอง
คือเมืองแม่กลองสมุทรสงคราม
สวยเอ๋ยช่างงามวิไล
ดั่งสายน้ำใจของสาวงามแม่กลอง
ชวนให้จิตคิดอนุรักษชาติใจ
สมบัติยิ่งใหญ่ของชาติไทยเราเอ๋ย

(เสภา)

น้ำเอ๋ย น้ำตาลที่สวยสด
ทำอาหารจานเด็ดนั้นใช่เลย

มีประโยชน์หลายหลากมากคุณเอ๋ย
ใครไม่เคยก็เชิญชิมลิ้มลองเทอญ

ภาพที่มาของแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง

ภาพจากการลงพื้นที่	ภาพรูปแบบการแสดง
เข้าสวนมะพร้าว เพื่อไปขึ้นตาล (ขึ้นต้นมะพร้าว) 	
การขึ้นตาลเพื่อเก็บและปาดตาลเปลี่ยนกระบอก 	

รูปภาพที่ 1 ตัวอย่างการออกแบบการแสดง

ภาพจากการลงพื้นที่ การจุดเตาเพื่อเคี้ยวตาล	ภาพรูปแบบการแสดง
	
การจุดเตาเพื่อเคี้ยวตาล 	
เคี้ยวตาล 	
กระแทกตาล 	

รูปภาพที่ 1 ตัวอย่างการออกแบบการแสดง (ต่อ)

ภาพจากการลงพื้นที่	ภาพรูปแบบการแสดง
การหยอดน้ำตาล 	
คนขึ้นตาลอยู่กับสวนมะพร้าว 	กลับมาสู่การเริ่มต้น(ขึ้นตาล)

รูปภาพที่ 1 ตัวอย่างการออกแบบการแสดง (ต่อ)

ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นนักท่องเที่ยวและข้อเสนอแนะ

การรับรู้และความเข้าใจในการนำเสนอจะมีผลดีเมื่อสามารถสื่อสารไปถึงกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย กลุ่มเยาวชนในชุมชนที่ต้องการสร้างให้เกิดการเรียนรู้และสืบสาน เป็นต้น การประเมินผลโดยการสัมภาษณ์การรับรู้จากกลุ่มนักท่องเที่ยวและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภาคเอกชนในการนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้นี้ จากการนำเสนอแนวคิดของทั้งสามพื้นที่ พบว่า ควรมีการนำสื่อที่หลากหลายมาผนวกประกอบ เช่น สื่อผสม เทคโนโลยีสารสนเทศ จะทำให้มีความลึกซึ้งขึ้น โดยเฉพาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่สามารถมีการสื่อความหมายในหลายภาษา ที่จะได้เรียนรู้รากความเป็นไทยได้ชัดเจนขึ้น นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการเห็นตรงกันว่า การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวที่สามารถสืบค้นมาจาก เรื่องราวอาหาร นำมาออกแบบเป็นเส้นทางรูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้ในหลายรูปแบบตามรอยอาหาร (Gastronomic trail) โดยมีรูปแบบกิจกรรมที่ได้ทดลองทำและเป็นกิจกรรมที่พร้อมขยายและต่อยอดได้ดังรูปภาพที่ 2 ต่อไปนี้

1. การหาวัตถุดิบที่มีนำมาปรุงเป็นอาหารสร้างสรรค์ (Food Foraging) เช่น เส้นทางท่องเที่ยวบ้านไร่กองขิง ในการเดินทางชม สมุนไพร เก็บพืชสวนครัว รั้วกินได้ การตามรอยชีวิตมะพร้าวที่แม่กลอง การศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านการเรียนรู้การทำแกงโฮะกับชุมชนในเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

รูปภาพที่ 2 ตัวอย่างเส้นทางท่องเที่ยว Gastronomic trail บ้านไร่กองขิง

2. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) การติดตามรอยมะพร้าว เก็บมะพร้าว ทดลองลงมือทำ เช่น ทำอาหาร ลองทำออกแบบงานหัตถกรรม (DIY workshop) ที่เป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบสำหรับให้น่าสนใจมีเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น เช่น การปั่น การวาดจาน การคิดเมนูจากวัตถุดิบที่เก็บได้รอบชุมชน เส้นทางจักรยานตามรอยอาหาร กิจกรรมเหล่านี้นำไปสู่การออกแบบของฝาก ของที่ระลึก และอาจมาในรูปแบบอาหารแปรรูปต่อไป ดังตัวอย่างรูปภาพที่ 3

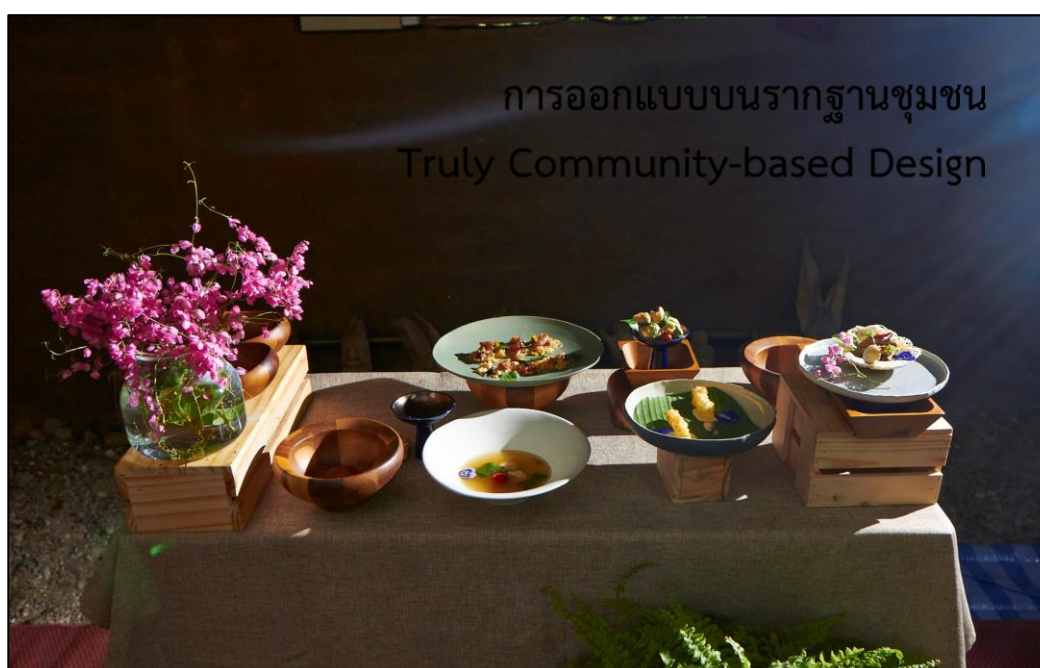

รูปภาพที่ 3 ตัวอย่างเส้นทางชีวิตมะพร้าวกับการเดินทางตามรอยของนักท่องเที่ยว

3. การลิ้มรสอาหารสร้างสรรค์จากกลุ่มนักออกแบบศิลปะอาหาร (Artisan kitchen) ได้รับการตอบรับจากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ยังไม่คุ้นเคยกับการท่องเที่ยวไปหาชุมชน แต่หากมีการนำเรื่องราวของชุมชนมานำเสนอผ่านอาหารสร้างสรรค์ที่ออกแบบอย่างน่าสนใจ พร้อมการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีของท้องถิ่นนั้นๆ และมีการนำวัตถุดิบมาประกอบอาหาร ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความอยากเดินทางไปหาต้นทางของเรื่องราวในที่สุด ตามแนวคิด สันถวไมตรีแห่งอาหาร (Gastro-diplomacy) ดังตัวอย่างรูปภาพที่ 4 และ 5

รูปภาพที่ 4 ตัวอย่างการออกแบบอาหารโดย Chef Black Artisan Chef

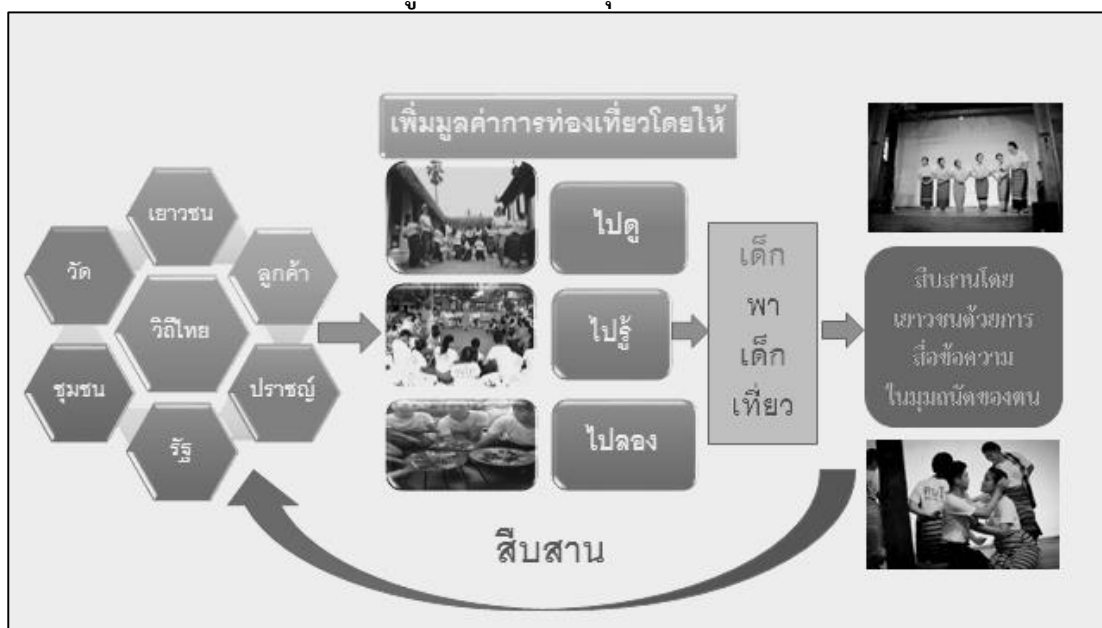
รูปภาพที่ 5 ตัวอย่างจากวัตถุดิบและเรื่องราวของทั้งสามพื้นที่

กลุ่มเยาวชนต้นแบบ ยุวนักวิจัย วิถีไทย

การขับเคลื่อนวิถีไทยจากงานวิจัยนี้ทำโดยแนวคิดหลักคือ เยาวชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน จากความคิดสร้างสรรค์ที่กลุ่มเยาวชนต้นแบบนี้ ผลการทดลองจากโครงการย่อยสามชี้ให้เห็นแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่าง กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น ผู้รู้ ผู้นำ และ กลุ่มเยาวชนในพื้นที่ที่ทำให้การสืบค้น ร้อยเรียง และออกแบบร่วมกันได้เป็นอย่างดี การสร้างยุวนักวิจัย ที่เข้าใจวิถีไทยนี้ ควรมีการขยายผลให้เป็นวงกว้างขึ้น โดยมีกระบวนการที่ได้เป็นข้อสรุปแนวทางการขยายผลสร้างเยาวชน ยุวนักวิจัย วิถีไทย จากงานวิจัยนี้ ตามรูปภาพประกอบที่ 6-7 และแผนภาพที่ 24 ด้านล่างนี้

รูปภาพที่ 6 ภาพยุวนักวิจัย

แผนภาพที่ 24 แนวทางการขยายผลสร้างเยาวชน ยุวนักวิจัย วิถีไทย

รูปภาพที่ 7 แนวทางการร่วมสร้าง ส่งเสริม เยาวชนกับการขับเคลื่อนวิถีไทย

บทที่ 3

สรุปภาพรวมและข้อเสนอแนะ

สรุปแนวทางแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยภาพรวมและข้อเสนอแนะ

แผนงานวิจัยนี้มุ่งให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย โดยให้ความสำคัญกับการคิดจากฐานรากคือ การสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ทำโดยชุมชน เพื่อชุมชน ฐานสำคัญในการพัฒนาชาติ ความเข้มแข็งของชุมชนคือเสาเข็มของการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป กรอบแนวคิดของทุกโครงการย่อยจึงร่วมกันคิด ให้การท่องเที่ยวเป็นเสมือน ยานพาหนะในการพัฒนาชุมชนในทุกเรื่อง คิดให้เป็นระบบ โดยเริ่มต้นด้วยความเข้าใจวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนอย่างถ่องแท้ ใช้งานวิจัยให้ความหมายของความเป็นวิถีชีวิตของชุมชนอย่างลุ่มลึก ให้ความสำคัญกับการสื่อความหมายด้วยการรวบรวมข้อมูลและถ่ายทอดผ่านปาทองศิลปตามแบบวิถีไทย มีเยาวชนและผู้ที่เกี่ยวข้องชุมชนอย่างแท้จริงมีส่วนร่วมในการออกแบบ จากความเป็นรากของชุมชนที่ได้สืบสานมาเป็นเวลานาน นั้นหมายความว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องใช้แนวคิด **วัฒนธรรมนำเศรษฐกิจ** การจัดการตามแนวคิดตัวอย่างเรื่องอาหารต้องคิดให้เป็นวงจร ค้นหาความเชื่อมโยงในการจัดการให้ได้ เราจึงจะป้องกันไม่ให้ชุมชนอยู่ในสภาวะ วิกฤตทางสังคม ที่ต้องสร้างการด้านกระแสนวนกลับ ตามแบบ ทฤษฎีชนบททองหยิบ ที่มีความท้าทายมาก การจัดการวางรากฐานให้เกิดกลไกตามแบบทฤษฎีชนบททองหยิบจึงมีความสำคัญยิ่ง อย่างไรก็ตามเพื่อให้ความหลากหลายของพื้นที่สามารถนำแนวคิดนี้ไปใช้ได้แม้จะเป็นพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์เข้ามาแล้ว กลไกแบบทฤษฎีชนบททองหยิบ ก็ย่อมทำได้ หากมีผู้นำที่เข้าใจและพร้อมจะสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มตน โดยมีแนวคิดเชื่อมต่อที่เป็นหนึ่งเดียว คือ การสร้างค่านิยมร่วม (Creating Shared Value)

ในที่สุด การคิดแบบ วัฒนธรรมนำเศรษฐกิจนั้น คือ การนำภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ชีวิต ธรรมชาติ และศิลป) มาเป็นตัวตั้งเริ่มต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ซึ่งการอยู่ร่วมกันของชุมชนนั้นๆก่อร่างให้เกิดเป็นวัฒนธรรม และคนในท้องถิ่นนั่นเองที่สะสมประสบการณ์และการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน จนก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ในท้องถิ่นหรือในชุมชนนั้น ดังนั้นกลไกการพัฒนาแบบ วัฒนธรรมนำเศรษฐกิจ คือ การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยการสร้างองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชนโดยให้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในท้องถิ่นจริงในท้องถิ่น แล้วจึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่สะท้อนถึงกระบวนการซึ่งรวมเอาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีเข้าไว้ด้วยกัน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นนั้น โดยมีได้เกิดจากการท่องเที่ยวจำเป็นอย่างเดียวแต่เกิดจากการใช้องค์ความรู้ทางด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ หมู่บ้านในชุมชนทั้งประเทศมีทั้งหมดกว่า 80,000 หมู่บ้าน ชุมชนเป็นวิถีชีวิตที่สมดุล คนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน เป็นวัฒนธรรม มีแบบแผนร่วมกัน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมทุกแห่งจะมีเกียรติเสมือนกันทำในสิ่งที่เป็จุดแข็งของเรา พัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเศรษฐกิจควบคู่ไปกับความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงเหมือน

ต้นไม้ต้องมีรากฉันทใด สังคมต้องมีรากฉันทนั้น กล่าวคือ รากแห่งวัฒนธรรม ความรู้ดั้งเดิมจะสูญพันธุ์ไปอย่างน่าเสียดาย ชุมชนจะยังยืนได้เป็นหมื่นปี โดยอำนาจเรา อำนาจเงิน อำนาจความรู้ Basic Unit ของสังคม คือ ชุมชน

กระบวนการที่เสนอแนะจากการค้นพบของแผนงานวิจัยนี้ คือ การสืบค้น การร้อยเรียงและการสร้างสรรค์ เป็นแนวคิด เช่น การสร้างพระเจดีย์ต้องสร้างจากฐานให้ดีกว่าก่อน การท่องเที่ยวและการสอดประสานวิถีไทยที่ สร้างจากยอดมิได้สร้างมาจากฐานจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ที่ไม่มีที่มา ผู้นำที่ดีในการสร้างกลไกนี้ได้ควรมีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ

1. เริ่มต้น ที่ความมีจิตอาสา นึกถึงส่วนร่วม
2. มีความสุจริต
3. มีปัญญา
4. สื่อสารได้ดี
5. เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น

การคิดอย่างเป็นระบบ ใช้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นจุดคานงัดเป็นเหมือนยานพาหนะนำไปสู่การพัฒนาทุกเรื่อง ดังเช่นแนวคิด ห่วงโซ่อาหาร กล่าวคือ ระบบการท่องเที่ยวเป็นจุดคานงัดที่พัฒนาได้อย่างครบวงจร ถ้าเราทำระบบการท่องเที่ยวอย่างครบวงจรทั้ง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม

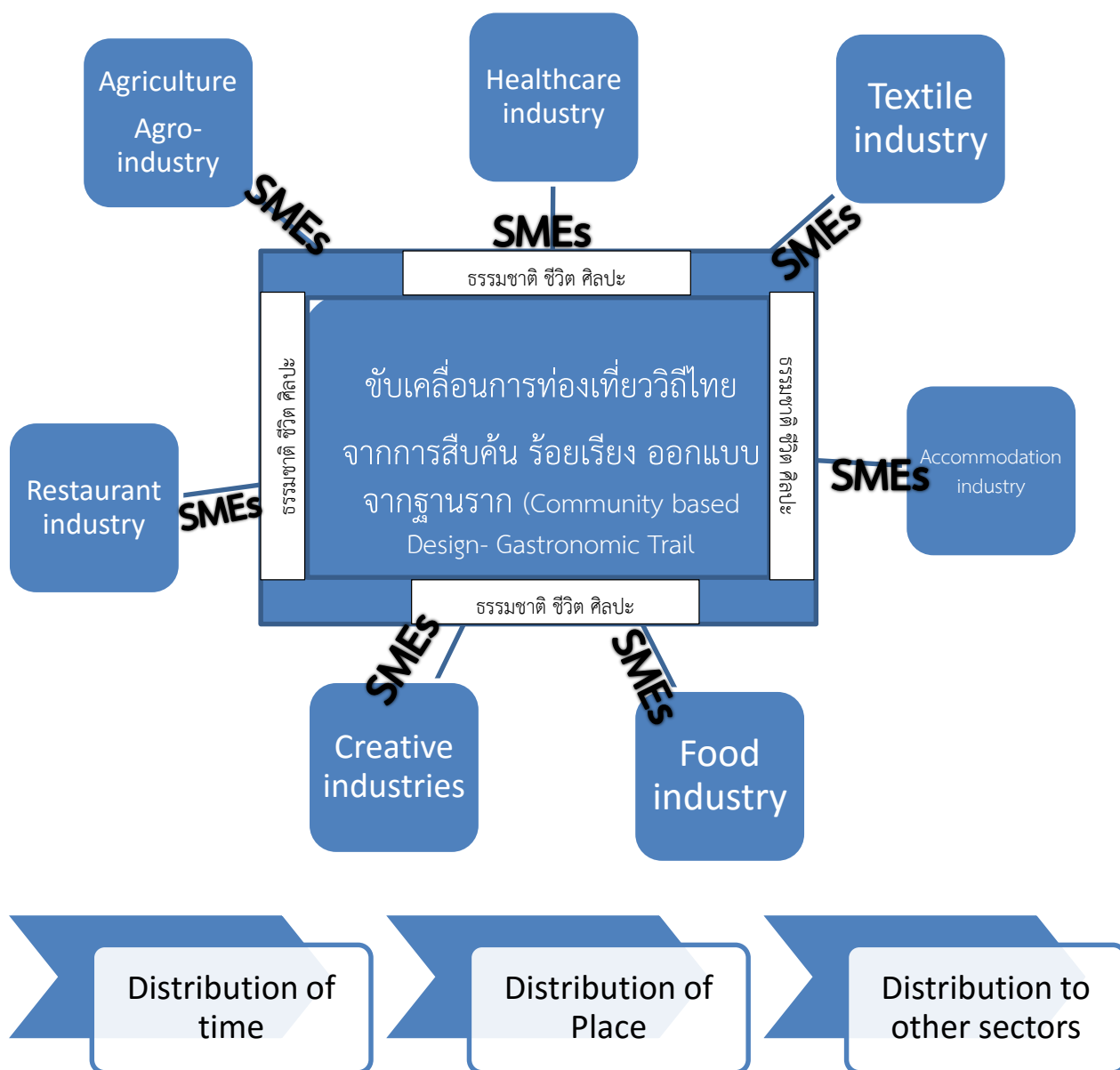
ข้อเสนอแนะ แนวทางยุทธศาสตร์

Tourism -Community based Design ใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิดการกระจายประโยชน์ สามด้าน คือ

1. การกระจายเวลาในการท่องเที่ยวและการจัดการฤดูกาลท่องเที่ยว (Distribution of time)
2. การเดินทางกระจายไปในเมืองหลัก เมืองรองได้ทั่วถึง (Distribution of Place)
3. การท่องเที่ยวทำให้เกิดประโยชน์กับภาคส่วนและอุตสาหกรรมอื่นๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและไม่เกี่ยวข้องโดยตรง (Distribution to other sectors)

จากผลการสัมภาษณ์พบว่า นโยบายประเทศไทย 4.0 เป็นการเปลี่ยนผ่านการพัฒนาประเทศจากขั้นหนึ่งไปอีกขั้นหนึ่ง โดยพบว่าจากประเทศไทย 1.0 เริ่มต้นพัฒนาโดยการส่งออกสินค้าเกษตรกรรมไปต่างประเทศ ไม่สัก ดิบๆ ยางพารา มาสู่ประเทศไทย 2.0 คือการพัฒนาสู่อุตสาหกรรมเริ่มจากอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า ขยายเป็นการส่งออกเพื่อนำเงินตราต่างประเทศเข้ามา จากนั้นพัฒนาเป็น 3.0 เน้นการผลิตอุตสาหกรรมวิทยาการเพื่อการส่งออก เช่น อิเล็กทรอนิกส์ ยานยนต์ ปิโตรเคมี ขึ้นส่วนต่างๆ ประเทศไทยยุค 3.0 ถือเป็นยุคที่ประเทศไทยประสบเหตุการณ์วิกฤติการเงินต้มยำกุ้ง มาสู่ยุคเปลี่ยนแปลงการเมืองปี 2549 ยุคเศรษฐกิจโลกวิกฤติปี 2551 กระทั่งมาถึงยุคปัจจุบันที่กำลังก้าวสู่การเพิ่มมูลค่าตามแนวคิด Value based Economy การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการกระจายรายได้ให้ถึงฐานรากได้ดี โดยมีเป้าหมายให้เกิดการกระจายการท่องเที่ยวไปสู่เมืองรองมากขึ้น เพื่อลดการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยให้เกิดการกระจายสามด้านดังกล่าวจะก่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าจากฐานรากได้ไม่เพียงกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวแต่จะสามารถขยายผลได้ในวงกว้าง ดังแผนภาพที่ 25 นี้

แผนภาพที่ 25 แนวยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนวิถีไทย

การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและเกิดการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยควรดำเนินการโดยส่งเสริมการวิจัยทุกที่โดยให้มีการดำเนินงานตามกระบวนการสืบค้นราก ร้อยเรียงเรื่องและออกแบบสินค้าและบริการ ตัวอย่างเช่น การสร้างเยาวชน ยุวนักวิจัยวิถีไทย ร่วมการวิจัยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในแต่ละท้องถิ่นของตน การสร้างพิพิธภัณฑ์ตำบล การบริโภค เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ในทุกพื้นที่ การยกย่องวีรบุรุษในท้องถิ่นของตน ในรูปแบบ เด็กพาเด็กเที่ยว ไปดู ไปลอง ไปจินตนาการ โดยดำเนินการเรื่องหลักดังต่อไปนี้

1. รวมกลุ่มคนที่มีความตั้งใจในการนำวิถีไทยมาสร้างสรรค์ โดยให้มีกลุ่มที่หลากหลายตามข้อค้นพบของโครงการย่อย 1 เพื่อสร้างทีมที่มีความเข้าใจและมีมุมมองที่หลากหลาย ทั้งคนเก่า คนรุ่นใหม่ นักอนุรักษ์ และนักออกแบบ เพื่อร่วมก้าวผ่านความเป็นไทยต้องเป็นแบบเดียว
2. ร่วมออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว กิจกรรมและสินค้าชุมชน ตามเรื่องราวที่สืบค้น อย่างสร้างสรรค์มีที่มา โดยนำเยาวชนมาเป็นหนึ่งในกำลังขับเคลื่อนออกแบบ ซึ่งอาจนำไปสู่ ธุรกิจ Start-up โดยคนรุ่นใหม่ที่เข้าใจจากตามแนวคิด Community based Design (CBD)
3. ส่งเสริม สัมมาชีพเต็มพื้นที่ ผ่านกระบวนการคิด เยาวชนวิถีไทย สืบค้น ร้อยเรียง ออกแบบ ล้างให้เห็นราก
4. จัดตั้งกองทุนที่เกี่ยวกับการวิจัยเรื่อง ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น หรือในชุมชน นั้นๆ
5. นำกระบวนการคิด ส่งเสริมให้เกิดการขยายผลสู่ ภาคส่วนอื่นๆ เช่น การออกแบบผ้า การออกแบบการแปรรูปอาหาร การออกแบบโรงแรมที่พัก อุทยานธรรมชาติสร้างสรรค์ ที่มีฐานคิด สืบค้น ร้อยเรียง ออกแบบ –CBD
6. กิจกรรมหรือธุรกิจขนาดกลาง เล็ก ที่เกิดจากวิถีไทยนี้ จะสามารถหมุนกลับมาเป็น สินค้าและบริการท่องเที่ยววิถีไทยได้ต่อไปอีกมากมาย
7. การพัฒนาเศรษฐกิจต้องสร้างความสำเร็จในเรื่องของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การทำการท่องเที่ยวให้ครบวงจร ตลอดจนดูแลสิ่งแวดล้อม จะไม่เกิดการสูญเสียสินค้าวัฒนธรรม ควรบริหารจัดการให้ดีโดยจุดแข็งของการท่องเที่ยวไทย คือ การสืบทอดทางวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนและการเกษตรร่วมทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย
8. ร่วมส่งเสริมการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ในท้องถิ่นให้มีคุณภาพสูง คือ สามารถที่จะนำคนในชุมชนมาเป็นมัคคุเทศก์ร่วมกันสื่อความหมายให้มีชีวิต ตามแนวทางที่พบจากงานวิจัยนี้
9. พื้นที่ต่างๆ มีบริบทที่ต่างกัน ควรส่งเสริมพัฒนาผู้นำตามแบบที่ค้นพบในงานวิจัยนี้ และควรมีการต่อยอดศึกษาหากพบให้บริบทอื่นๆ อีกสามารถสร้างกรณีศึกษาใหม่เพิ่มเติมต่อไป

วิธีการสื่อสารการท่องเที่ยววิถีไทย ทำได้โดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน การศึกษานี้พบว่า ชุมชนกับวิถีของตนเป็นเรื่องใกล้ตัวจนอาจขาดจินตนาการ การสร้างจินตนาการนี้ควรทำอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ จะสื่อให้ดี ชุมชนควรเรียนรู้ที่จะใช้จินตนาการ ซึ่งจินตนาการจะเกิดได้ ถ้าเรารู้สึกรักในสิ่งที่ทำ หรือ การนำคนนอกชุมชน เช่น นักออกแบบ เยาวชนที่เป็นศิลปิน จะเปิดมุมมองที่จะสร้างการเรียนรู้ที่จะคิดนอกกรอบได้ มองให้เห็นอะไรที่แตกต่าง

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นต้นแบบกระบวนการคิดและเพื่อแสดงให้เห็นผ่านการทดลองทำจริง ไม่มีวัตถุประสงค์ให้นำเฉพาะผลผลิตที่ได้จากงานวิจัย (outputs and end products) ไปลอกหรือทำให้เหมือน แต่ควรมีการนำกระบวนการคิดไปใช้สืบค้น ร้อยเรียง และออกแบบสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่ความหลากหลายของสิ่งที่ได้ เช่น อาหาร การแสดง เหมาะสมตามบริบทและศักยภาพของคนคิด เช่น ในกรณีนี้ เชฟสร้างสรรค์อาหารควรเป็นไปตามงานสร้างสรรค์ของ

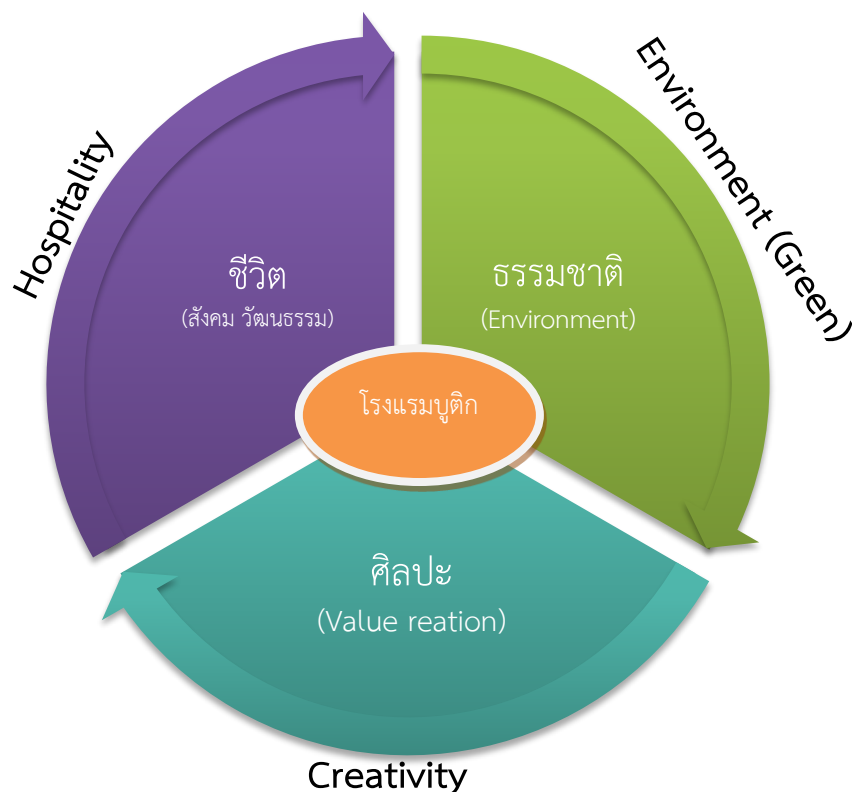
เซฟ โดยเน้นเรื่องราวของวัตถุดิบ ไม่ได้เน้นที่ จานอาหารสร้างสรรค์ที่ต้องออกมาเหมือนกัน อาหารที่ออกแบบ ไม่ได้จัดเป็น fusion food แต่เป็น art of food ความแท้ (authentic) อยู่ที่ที่มา รากของเรื่องราว ส่วนหน้าตา รูปลักษณ์ คืองานศิลปะที่มีความเป็นตัวตน เมื่อไปถึงชุมชน การเดินทางท่องเที่ยวไปเพื่อเรียนรู้เรื่องราว วัฒนธรรม วิถีชีวิต ไม่ได้ไปเพื่อไปกินอาหารเพียงอย่างเดียว การท่องเที่ยววิถีไทยควรส่งเสริมเรื่อง การสร้างสรรค์อย่างมีที่มาและการคิดรอบ คอบด้านนำพาการท่องเที่ยววิถีไทยสู่ความยั่งยืนที่สอดประสานอย่างไม่มีเงื่อนไขเวลา (Timeless)

ความท้าทายในการวิจัยและการนำไปใช้

ความเข้าใจเรื่องการออกแบบสร้างสรรค์ ที่ต้องก้าวผ่านความเชื่อที่ว่า ความเป็นไทยต้องเก็บรักษาของเดิมไว้ นักอนุรักษ์นิยมมีความลึกซึ้งในเนื้อหาและมีความแม่นยำในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและจารีตต่างๆเหล่านี้ จำเป็นต้องนำมาถ่ายทอด เปิดการแลกเปลี่ยนให้การคิดต่อยอดและเข้าถึงได้ของคนรุ่นใหม่ การนำศาสตร์นาฏศิลป์ไทยมาประยุกต์ให้ร่วมสมัย บนความแม่นยำในศาสตร์อย่างแท้จริงไม่ใช่เรื่องง่าย แม้จะมีมุมมองว่าการแสดงที่ได้จะมีอะไรต่างจากที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยนำมาดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั่วไป สิ่งที่ต้องต่อยอดต่อไปคือ การสร้างความต่างอย่างมีที่มา คือความต่างที่มีเรื่องราว รู้ลึก รู้จริงในสิ่งที่สร้าง และเราควรส่งเสริมให้เกิดในการท่องเที่ยววิถีไทย การเรียนรู้แบบไม่เรียนลอกเป็นอีกความท้าทายที่จะทำให้กระบวนการคิดที่ได้จากงานวิจัยนี้นำไปใช้ได้โดยไม่ต้องยึดติดเพียงแค่ผลที่ได้ต้องมาเป็นพิมพ์เดียวกัน เพื่อให้การสร้างสรรค์มีความเป็นเอกลักษณ์ตามบริบทพื้นที่ได้ต่อไป

การนำแนวคิดเป็นเกณฑ์การประกวดสุดยอดโรงแรมบูติก

การนำผลกรอบแนวคิดไประดมความคิดเห็นกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและกลุ่มโรงแรมขนาดเล็กในแบบบูติก พบว่า แนวคิดเรื่องความเป็นไทยตามกรอบงานวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์เป็น 3 แกนหลักในการประกวดสุดยอดโรงแรมบูติก (Thailand boutique awards season 4) ในครั้งที่ 4 ในแนวคิด “Colours of Thai” ที่เน้นคุณลักษณะความเป็นไทยในกลุ่มโรงแรมบูติกในประเทศไทย ทั้งในด้านการบริการ การนำวัตถุดิบไทยๆ มาประยุกต์ใช้ และการเชื่อมโยงสืบสานความเป็นไทยที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับวิถีการท่องเที่ยวไทยในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น สำหรับเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกผลงานแบ่งเป็น 3 แกนหลัก ได้แก่ 1) การบริการ (Hospitality) 2) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และ 3) สิ่งแวดล้อม (Environment) โดยได้เพิ่มสุดยอดโรงแรมควรมีค่านิยมร่วมในการพัฒนาให้เป็นที่สุด ด้วย 3 แกนหลัก คือ การบริการ ความคิดสร้างสรรค์ และ การดำรงอยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ โดยแสดงให้เห็นถึงคุณค่าในการเป็นสุดยอดโรงแรม ตามแนวคิดวิถีไทยกับการท่องเที่ยวและการเชื่อมต่อกับชุมชนท้องถิ่น ดังแผนภาพที่ 26

แผนภาพที่ 26 แนวคิดการประยุกต์ใช้กับกลุ่มโรงแรมบูติก

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเป็น Destination of Gastronomy

อาหารไทยเป็นมากกว่าอาหาร และสามารถรวมความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวของภาคต่างๆ ที่หลากหลาย นำเสนอผ่านอาหารได้ทั้งในความเป็นศาสตร์และศิลป์ สามารถนำเสนอร้อยเรียงความเป็นวิถีต่างๆ เป็นเอกลักษณ์และจุดเน้น ทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ ที่ทำให้ภาคต่างๆ แตกต่างจากที่อื่นๆ และโดยรวมแตกต่างในประชาคมอาเซียน และมีตำแหน่งในการยืนที่ชัดเจนหลังเปิดประชาคมฯ และควรนำมาซึ่งการเติบโตและการกระจายรายได้ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระยะยาว การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพิ่มคุณค่าและมูลค่าอาหารเพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality Destination) โดยมีการสร้างสรรค์ให้อาหารเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับภาคส่วนครบทั้งห่วงโซ่ (Culinary Supply Chain & Supply Engagement) โดยเสนอแนะแนวทางในการนำผลวิจัยไปใช้ได้จากการเริ่มต้นที่รวบรวม คัดสรร พัฒนาต่อยอดกลุ่มสินค้าในพื้นที่ต้นแบบในภาคต่างๆ ให้นำเสนอความเป็น Destination of Gastronomy ได้อย่างโดดเด่น โดยดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

โครงการการสร้างยุวนักวิจัยวิถีไทย

งานวิจัยนี้ย้ำให้เห็นความสำคัญในการสร้างเยาวชนวิถีไทย โดยให้เกิดการคิดสร้างสรรค์โดยกลุ่มเยาวชนเอง ไม่ยึดติดกับวัฒนธรรมและความรุ่งเรืองในอดีตแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรให้ความสำคัญกับการคิดค้นสร้างสรรค์โดยกลุ่มเยาวชนเอง บนฐานกระบวนการที่ก่อให้เกิด ความคิดสร้างสรรค์ที่มีราก ดังนั้นการสร้างยุวนักวิจัยวิถีไทย ควรนำไปขยายผล โดยกำหนดให้มีเป้าหมาย

ระยะยาว ในการสร้างผู้นำเยาวชนที่เข้าใจรากวิถีไทย ตามแกนสามเสา โดยให้มีการพัฒนาทักษะ การเก็บข้อมูล ทักษะการออกแบบสร้างสรรค์ตามความถนัดของตนในสายศิลป์ที่เชี่ยวชาญ ทักษะ การสื่อสารให้เข้าใจเรื่องราวศิลปะที่น่าเสนอจากรากวิถี และความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ ชุมชน เคารพในความแตกต่างของที่มาวัฒนธรรม ความหลากหลายของเชื้อชาติไทย เมื่อเข้าใจ รากเหล่านี้ ควรมีการขยายผลในการเชื่อมความคิดในระดับภูมิภาค เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน ความเหมือนในความต่าง เช่น ประเทศในกลุ่มอาเซียนล้วนมีเรื่องราว รามเกียรติ์ในแบบที่ต่างกัน ไป การแลกเปลี่ยนนี้จะให้เกิดความลึกในรากและเห็นการแตกยอดวัฒนธรรมในระดับสากลได้ ต่อไป โดยดำเนินงานต่อภายใต้แนวคิดการขับเคลื่อน “วิถีไทยจะไปไกลได้แค่ไหน เริ่มที่ราก ประสานฝากไว้ในมือ เยาวชน” สามารถดำเนินการด้วยการศึกษา สังเคราะห์ รูปแบบการสร้างพลัง ขับเคลื่อนผ่านยุวนักวิจัยวิถีไทย (กองทัพนม แทรกซึม) นำมาขยายผลโดยการคัดเลือกเยาวชนที่มี ภาวะผู้นำและมีความรู้ ทักษะ ด้านศิลปวัฒนธรรมไทย ร่วมสัจจร สืบค้น ร้อยเรียง ออกแบบ ร่วม เรียนรู้แลกเปลี่ยนกับเยาวชนในท้องถิ่น โดยมุ่งให้เกิดกระบวนการคิดกระจายและการขยายศาสตร์ และศิลป์ในแขนงต่างๆ มุ่งให้ได้ทั้งจำนวนยุวนักวิจัยเพิ่มขึ้นและมีการเรียนรู้รูปแบบมากขึ้น ตาม ส่วนผสมของแขนงวิชาที่สำคัญ เช่น animation จิตรกรรม fabric designer product design โดย พิจารณาจากโครงสร้างที่นโยบายกำลังสนับสนุนตามแนวทาง creative industries จำนวน 4 สาขา หลักและให้ครอบคลุมพื้นที่เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- แนวคิดตัวอย่างการกระจายกลุ่มทำได้โดยผสมผสานสายงาน เช่น 4 สาขาๆละ 2 คน ร่วมเรียนรู้กับกลุ่มยุวนักวิจัยจากผลการดำเนินงานแผนงานขับเคลื่อนการ ท่องเที่ยววิถีไทย จำนวน 12 คน สร้างเพิ่มเติมและกระจายไปในทุกสาขา เป็นกลุ่ม ะ 8 ในแต่ละกลุ่มมีทุกศาสตร์ผสมผสานจำนวน 4 แขนง รวมทั้งหมด 4 กลุ่ม เป็น 32 คน เป็นต้น
- คัดสรร Gastro Diplomats 4 ภาค 6-10 คนร่วมทำงาน กับกลุ่มภาคี ด้านการ ออกแบบในสายงานต่างๆ เช่น ดนตรี ผ้า เครื่องครัว ทุกเรื่องที่ทำให้งานอาหารเป็น ศิลปะ
- ร่วมสืบค้น ร้อยเรียง ออกแบบ ใช้วัตถุดิบท้องถิ่น ค้นเรื่องที่มา และการเกษตร กลี กรรม ปศุสัตว์ ในพื้นที่

โครงการการเกษตรกับคนรุ่นใหม่จะอย่างไรให้เกิดเป็นสินค้าและบริการท่องเที่ยว

ร่วมสืบค้นและสร้าง Smart Farmer Model โดยยึดแนวคิดการเกษตรกับคนรุ่นใหม่จะอย่างไรให้ เกิดเป็นสินค้าและบริการท่องเที่ยวที่หลากหลายและการท่องเที่ยวเชิงศิลปะอาหารการส่งเสริมให้เกิด ต้นแบบเกษตรกรเพิ่มแหล่งผลิตในชุมชนที่สามารถปลูกพืชผักผลไม้เพื่อการบริโภคและการพึ่งพา ตนเองได้ โดยการดำเนินงานโครงการนี้หนุนเสริมงานความมั่นคงและความปลอดภัยในระบบอาหารที่ เน้นถึงความมั่นคงของชุมชนฐานเกษตร และความหลากหลายทางพันธุกรรม และนำมาต่อยอดสู่การ ท่องเที่ยวและสินค้าการเกษตรแปรรูปที่เกิดจากฐานทรัพยากรหลักของประเทศได้ต่อไป

โครงการสร้างต้นแบบสู่ตลาดโลก

ร่วมออกแบบเป็นสินค้าและบริการ ดำเนินการวิจัยให้เกิดเป็นกระบวนการต้นแบบ (prototype) พร้อมศึกษาวิเคราะห์ให้ได้ผลทางการตลาด (commercialized process & marketing) ผลลัพธ์ที่ได้

นี้ให้ได้ผลพร้อมสำหรับการทดลองนำสู่ตลาดในรูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ (Travel Route) รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (New/responsible forms of tourism) ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการสื่อความหมายเชิงคุณค่า (Tourism Products/Innovations/Interpretations) ทดลองนำเสนอในงาน WTM ITB เป็นต้น

โครงการสร้างสื่อการวิจัยแห่งการเรียนรู้

รวบรวมข้อมูลและถอดกระบวนการผ่านระเบียบวิธีวิจัยผ่านสื่อในรูปแบบการเก็บข้อมูลแบบ Film Documentary นำมาวิเคราะห์ผ่านเครื่องมือการวิจัยแบบสร้างสรรค์เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษา มุ่งหวังให้เกิดการถอดกระบวนการวิจัยมาเป็นวิธีการเรียนการสอน ทำแบบ authentic ออกมาเป็นรูปแบบในการเรียนรู้สำหรับประเทศไทย วิเคราะห์ผลนำเสนอให้เห็นแนวคิด Community based Design ภายใต้ theme Thailand Destination of Gastronomy รวบรวมผลจากการศึกษานำเสนอเป็น Gastronomic trail, art of food, Food technology Food and Fashion นำเสนอเป็น Case study and gastronomic toolkit รวบรวมกรณีศึกษาต่างๆ ร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ในเวทีนานาชาติ

โครงการสร้างชุดความรู้ Gastronomic Tourism Toolbox

สร้างชุดความรู้ Gastronomic Tourism Toolbox ตามแนวคิด Content Concept Design ในการส่งเสริมให้เกิดกลไกการพัฒนา อาหารการทูต (Gastrodiplomacy) ให้เกิดการขยายผลในภาคต่างๆ โดยมุ่งการทำงานกับกลุ่มภาคีดังนี้

1. ทำงานร่วมกับผู้บริหารระดับสูงของพื้นที่เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนโครงการ Destination of Gastronomy
2. ประสานทำงานร่วมกับผู้บริหารระดับสูงจากหน่วยงานภาคเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวและอาหาร
3. สร้างการมีส่วนร่วมกับกลุ่มภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรกร ผู้ผลิต และ ผู้ประกอบการทั้งขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ด้านการท่องเที่ยวและอาหาร

โครงการสร้างต้นแบบ Destination of Gastronomy

ประกาศให้ พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษานี้ เช่น เชียงใหม่ให้เป็นพื้นที่แรก ที่เริ่มดำเนินการด้านการจัดการห่วงโซ่อาหาร เช่น จุดหมายหมายปลายทางเพื่อศิลปะกับมันตราแห่งอาหารล้านนา Northern Region Destination of Gastronomy และเป็นแนวทางที่จะต่อยอดไปในอนาคตเป็น ASEAN Destination of Gastronomy ต่อไป เช่น การขยายผลงานวิจัยเสนอแนะให้พื้นที่เชียงใหม่ดำเนินงานต่อเนื่องได้ดังต่อไปนี้

1. ต่อยอด พัฒนา เพิ่มมูลค่า ศิลปะ วัฒนธรรม และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์อาหารล้านนาสู่การเป็น Destination of Gastronomy เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวหลักตามแผนยุทธศาสตร์ได้ โดยดำเนินกิจกรรมดังนี้

1.1 จัด Cooking simulation ออกแบบอาหารประกอบศิลปะและเรื่องราว (art of food)

1.2 ใช้แนวคิดการออกแบบวิถีไทย ทำงานร่วมกับ ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ chefs food stylist ศิลปินเพื่อคัดเลือกต้นแบบการนำเสนอ Art of Lanna Food พร้อมเรื่องราว (Story in a plate and My Lanna kitchen)

1.3 จัด dinner forum เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด Gastrodiplomacy “a thai story in a plate and Chefs as culinary ambassadors” พร้อม showcase ผลงานจากการสร้างสรรค์ สำหรับกลุ่มเป้าหมาย จาก ภาครัฐร่วม ผู้ประกอบการ องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการตลาดหรืองานด้านอาหาร

2. เสนอแนะแผนกิจกรรมประจำปีของจังหวัดเพื่อนำเสนอให้พิจารณาประกาศให้เป็น (title) “Destination of Gastronomy”

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติ และคณะ. (2554). **ระเบียบวิธีวิจัยทางธุรกิจ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.
- ชาย โพธิ์สีตา. (2550). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- นราศรี ไวนิชกุล และชูศักดิ์ อุดมศรี. (2551). **ระเบียบวิธีวิจัยธุรกิจ** (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ. (2557). **การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). **พหุนิยม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2554). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ** (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2554). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559**. กรุงเทพฯ: กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2558). **ชุดความรู้ถอดบทเรียนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตอน รวมพล ค้นแก่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชน**.
- TAT review magazine, retrieved from <http://www.tatreviewmagazine.com/web/menu-read-tat/menu-2016/menu-32016>

ภาษาอังกฤษ

- James, P., Nadarajah, Y., Haive, K., & Stead, V. (2012). **Sustainable communities, sustainable development: other paths for Papua New Guinea**. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Cornwell-Smith, P. (2013). **Very Thai: Everyday Popular Culture** (2nded). Bangkok: River Book.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). **Flow**. New York: Harper and Row.
- World Tourism Organization. (2012). **Global Report on Food Tourism**. Madrid: World Tourism Organization.
- Richards, G. (2003) **What is Cultural Tourism?** In Van Maaren, A. (ed.). Nationaal Contact Monumenten.
- Wisansing, J. and Hongchatikul, U. (2012). **Appreciative inquiry (AI) framework and participatory techniques for sustainable tourism development: Case examples from Thailand**. Paper presented at the 2012 Conference on Sustainable Business in Asia.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก เครื่องมือต่าง ๆ ในการทำวิจัย

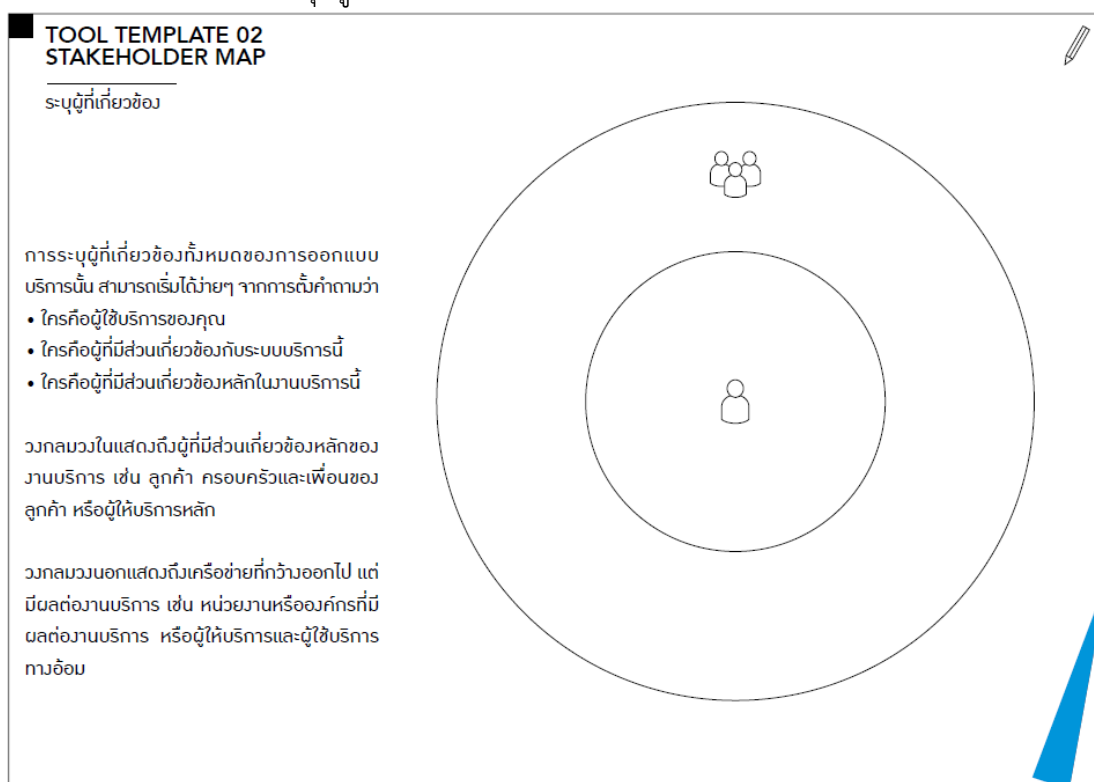
1. แบบ checklist การเลือกพื้นที่ ได้กำหนดคุณสมบัติของพื้นที่และขอข้อเสนอแนะกับกลุ่มภาคีร่วมต่างๆ

พื้นที่ 1	พื้นที่ 2	พื้นที่ 3
การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ (International tourist destination)	การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่ 1	การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับประเทศ (Domestic tourist destination)
มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติอย่างมีนัยสำคัญ	ได้รับการพัฒนาศักยภาพ (กำหนดเป็นพื้นที่พิเศษ)	มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างมีนัยสำคัญ
การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย	มีฐานทรัพยากรทางการเกษตรที่พร้อม (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)	การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และความพร้อมทางการเกษตร (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)
การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย	มีฐานทรัพยากรทางการเกษตรที่พร้อม (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)	การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และความพร้อมทางการเกษตร (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)
การเข้าถึง (การเดินทาง)	การเข้าถึง (การเดินทาง)	การเข้าถึง (การเดินทาง)
ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่	ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่	ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่
ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา	ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา	ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา
พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มนี้ คือ อ. เมือง จังหวัดเชียงใหม่	พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มนี้ คือ ชุมชนบ้านไร่กองขิง หมู่บ้านกองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่	พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มนี้ คือ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

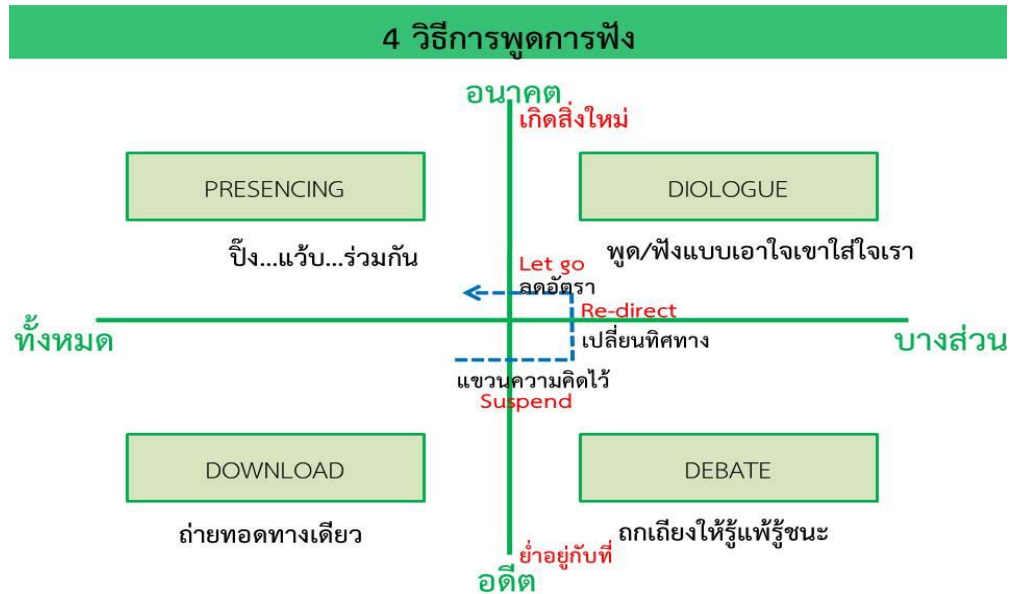
2. แบบกรอบแนวคิดเรื่อง วิถีไทย ความเป็นไทย เพื่อจัดกรอบองค์ประกอบอะไรบ้างที่ควรนำมาพิจารณา

3. แบบการคัดเลือกกลุ่มผู้ร่วมวงระดมความคิดเห็น (stakeholder matrix)

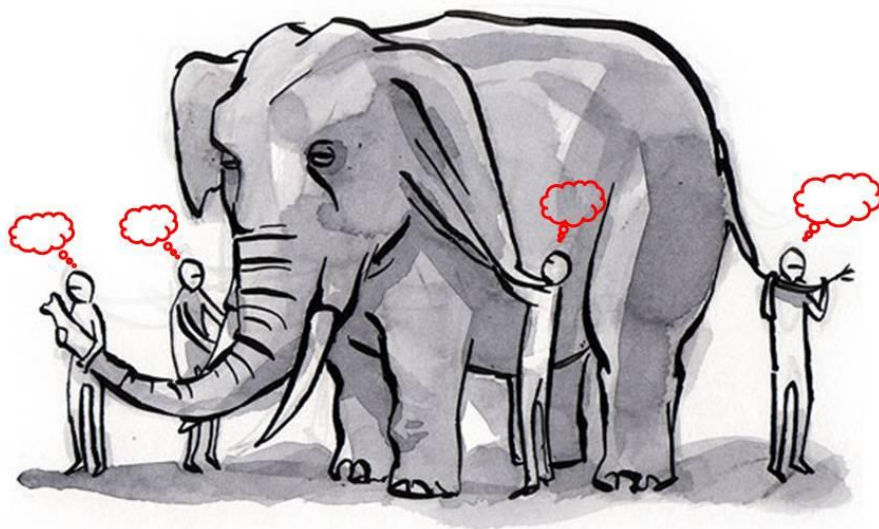
4. แบบแนวทางการระดมความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วม (AI 8D Model) ประกอบด้วยคำถาม และ Flow ของการระดมความคิดเห็น
- อะไรที่ได้ดีอยู่แล้ว และอยากจะนำมาต่อยอด
 - อะไรคือเอกลักษณ์ ความภูมิใจของคนในพื้นที่
 - คำถามเชิงบวก ใช้ถามโดยครอบคลุม
5. แนวคิดและแนวทางการทำ Social Lab
- กระบวนการพูดการฟัง 4 รูปแบบ

Food Social Lab : 28 Oct 2014

- แนวคิด “ตาบอดคลำช้าง” การเปิดใจรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น

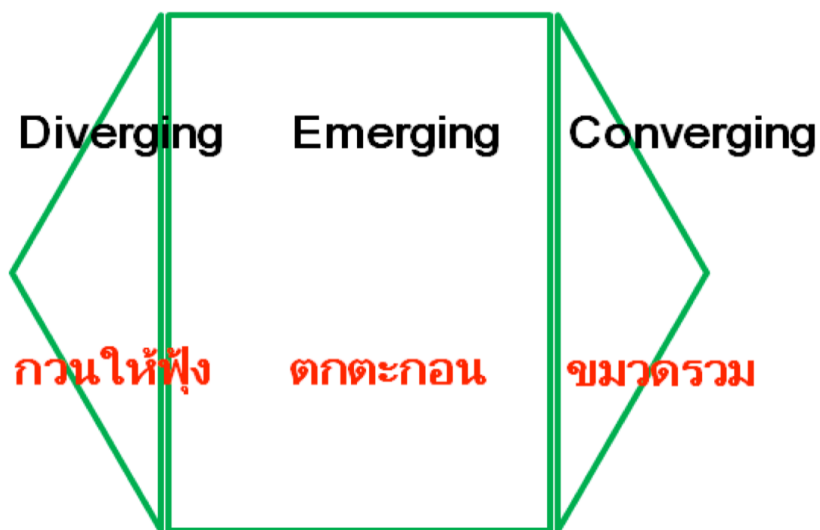
Blind men & an elephant : ตาบอดคลำช้าง

Food Social Lab : 28 Oct 2014

- กระบวนการสร้างสรรค์ (Creative Process) โดยรูปแบบ Double Diamond Model

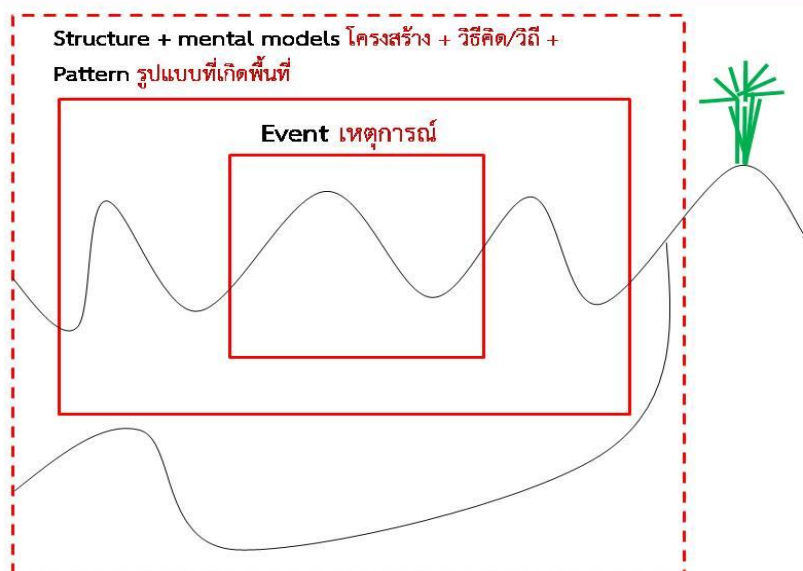
CREATIVE PROCESS : กระบวนการสร้างสรรค์

Food Social Lab : 27 Oct 2014

- กระบวนการคิดอย่างมีระบบ (System Thinking) การมองปัญหาอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นถึงรากเหง้าของปัญหา มิใช่แค่อาการ

Systems Thinking

Food Social Lab : 28 Oct 2014

6. แบบสังเกตการณ์ group dynamics ระหว่างการระดมความคิดเห็น

TOOL TEMPLATE 04 OBSERVATION CAPTURE ลมรายละเอียดถึงสิ่งที่ได้สังเกตมา	มีอะไรที่ทำให้คุณประหลาดใจหรือไม่
บรรยายถึงบุคคลหรือสถานการณ์ที่ได้ไปสังเกตการณ์มา	
คุณได้ทำ ได้เห็น หรือได้ยินอะไรมาบ้าง และรู้สึกอย่างไร (รวมไปถึงคำพูดจากผู้ถูกสัมภาษณ์)	คุณพบเจอปัญหาอะไรบ้างและมีไอเดียใหม่ๆ อะไรบ้าง

7. แบบสอบถามผู้ร่วมวงระดมความคิดเห็น สำหรับความคิดเห็นรูปแบบการระดมความคิดเห็น ประสิทธิภาพสู่การเพิ่มมูลค่า คุณค่า

กำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นการเตรียมสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้บริการ โดยระบุสิ่งที่ต้องการรู้จากการสัมภาษณ์ ทั้งกิจกรรม แรงจูงใจ และปัญหาข้อข้องใจของผู้ใช้บริการไว้เป็นต้นตอ เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

Beginning : ช่วงต้น

เป็นการแนะนำตัวเองของผู้สัมภาษณ์ รวมทั้งเกริ่นนำเกี่ยวกับคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์

Middle : ช่วงกลาง

ผู้สัมภาษณ์ต้องขุดค้นคำตอบด้วยการถามคำถามที่จะช่วยให้เข้าใจถึงแรงผลักดันที่อยู่เบื้องหลังผู้ให้สัมภาษณ์ ไม่ว่าจะเป็นความหวัง ความกลัว หรือความต้องการต่างๆ

End : ช่วงท้าย

ผู้สัมภาษณ์ต้องลงรายละเอียดเชิงลึกมากขึ้นอีก รวมทั้งขอคำแนะนำจากผู้ให้สัมภาษณ์ในการปรับปรุงการให้บริการ และถามถึงสิ่งที่ผู้ให้บริการต้องการได้รับจากงานบริการด้วย

8. กระบวนการการหาแนวคิดหลัก (Conceptualisation) ในการสร้างสรรค์

Idea Development : ค้นหาแนวคิด

Co-Creation : สร้างสรรค์ร่วมกัน

Conceptualisation : สรุปแนวคิดหลัก

01 **Generating Ideas** : ระดมแนวคิดที่หลากหลาย

หลังจากระบุปัญหาและโอกาสแล้ว ก็จะเข้าสู่การสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆ ที่สามารถแก้ไขปัญหาที่ระบุไว้ตั้งแต่แรกได้ โดยจะต้องคำนึงถึงความต้องการของลูกค้า พฤติกรรมของลูกค้า แรงจูงใจของพนักงาน หรือแม้แต่ความต้องการและความเป็นไปได้ขององค์กร

02 **Clustering & Developing Ideas** : จัดกลุ่มความคิด

หลังจากได้แนวคิดที่หลากหลาย การจัดกลุ่มแนวคิดที่กระจัดกระจายเหล่านั้นให้เป็นหมวดหมู่ จะช่วยทำให้เห็นแนวคิดหลักได้ชัดเจนขึ้น อาจก่อให้เกิดการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆ ที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน หรือเกิดแนวคิดใหม่ๆ จากการรวมหลายๆ แนวคิดเข้าด้วยกัน นอกจากนี้การจัดกลุ่มความคิดยังเป็นการพัฒนาแนวคิดโดยอัตโนมัติ เพื่อสร้างผลงานบริการที่ดีที่สุดอีกด้วย

03 **Selecting the Idea** : เลือกแนวคิดที่ใช้

แนวคิดที่หลากหลายบางแนวคิดนั้น อาจเป็นแนวคิดที่ดีแต่ทำไม่ได้จริง หรือเป็นแนวคิดที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดนัก ดังนั้นการคัดเลือกแนวคิดที่ดีที่สุด จึงควรพิจารณาจากความเป็นไปได้ และความสามารถในการแก้ปัญหาได้ตรงจุดและรอบด้าน (Holistic) โดยคำนึงถึงบริบทของงานบริการนั้นๆ

9. แบบคำถามเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อติดตามสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

TOOL TEMPLATE 10

P.O.I.N.T

สักระยะข้อมูล

P

PROBLEMS

ปัญหาที่สังเกตพบ

O

OPPORTUNITIES

โอกาสในการแก้ปัญหา

I

INSIGHTS

ความเข้าใจเชิงลึกที่ได้รับ

N

NEEDS

ความต้องการของผู้ใช้บริการ

T

THEMES

แนวคิดที่เกิดขึ้น

10. เครื่องมือการระดมสมอง (Brainstorm)

กฎการระดมสมอง

- ✓ มุ่งสร้างแนวคิดจากหัวข้อเท่านั้น
- ✓ กระตุ้นให้เกิดการเสนอแนวคิดที่หลากหลายและแปลกใหม่
- ✓ ต่อยอดแนวคิดหนึ่งไปสู่อีกแนวคิดหนึ่ง
- ✓ ลองใช้รูปภาพนำเสนอพร้อมข้อความ
- ✓ เน้นปริมาณมากๆ
- ✗ อย่าตัดสินหรือวิจารณ์ความคิดที่ผู้อื่นนำเสนอ
- ✗ อย่าแย้งกันเสนอความคิด

TOOL TEMPLATE 14
RANDOM WORD

ใช้กลุ่มคำสร้างสรรค์

สุ่มเลือกคำและเขียนลงใน Post-it เช่น กล้วยน้ำว่า การราราร พริก กลิ่น หมัสมือ เด็ก ไอศกรีม แสบส่ว่น การขยับ อัดโนมิตี

เลือกแนวคิดใหม่ที่ได้กับโครงการของเราและเขียนใส่ Post-it

11. เครื่องมือการร้อยเรียงเรื่องราว (Story Hooks) ประกอบการนำเสนอเรื่องราวของอาหาร

TOOL TEMPLATE 07 STORY HOOKS		คุณไปพบใครมา ระดับอายุ สถานที่ อาชีพ และอื่นๆ
ร้อยเรียงเป็นเรื่องราว		
เราได้คุยกันเรื่องอะไรบ้าง	ผู้ให้สัมภาษณ์ใส่ใจเรื่องอะไรเป็นพิเศษ	อะไรคือแรงจูงใจหรือความกับข้องใจที่สร้างความสนใจให้แก่ผู้ให้สัมภาษณ์
มีประเด็นใดโดดเด่นน่าจดจำหรือทำให้คุณประหลาดใจบ้าง	ตัวอย่างคำพูดที่แสดงถึงความคิดเห็นของเขา	ได้แนวคิดอะไรใหม่ๆ บ้างจากเรื่องราวที่เขาเล่า

ภาคผนวก ข การสำรวจพื้นที่และนำเสนอแนวคิดงานวิจัยในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนบ้านไร่กองขิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 3-5 สิงหาคม 2558

คณะนักวิจัยได้นำแนวคิดเรื่องงานวิจัยเพื่อปรึกษาและนำเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ผ่านทางหัวหน้าสำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอแนวทางและการสนับสนุนข้อมูลและให้คำปรึกษาเพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาจังหวัดตามแผนสู่การเป็น Food Valley ในภาคเหนือ วัตถุประสงค์ในการสำรวจพื้นที่นี้เพื่อสำรวจสถานการณ์ ความพร้อม และการตอบรับในแนวทางการวิจัยกับภาคีหลักที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับแผนงานวิจัยและเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในขั้นตอนและเครื่องมือในการดำเนินงานแผนงานทั้งหมด

ภาคผนวก ค รายชื่อผู้เข้าร่วมรับฟังการนำเสนอแนวคิดงานวิจัยในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และ
ชุมชนบ้านไร่กองขิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 3-5 สิงหาคม 2558
พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อ=สกุล	ตำแหน่ง/หน่วยงาน
1. นายวิรุฬ พรรณเทวี	หัวหน้าสำนักงานจังหวัดเชียงใหม่
2. นางหนึ่งฤทัย แสงสุวรรณ	องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่
3. ผศ. ดวงพร อ่อนหวาน	ศูนย์จัดการข้อมูลเพื่อการวิจัยและพัฒนาศักยภาพ ชุมชน คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาค พายัพ
4. นายวนพงศ์ ผูกู	สถาบันการทอเกี่ยวโดยชุมชน (CBT-I)
5. นายชัยวัช เสาวพนธ์	คณะกรรมการบริหาร สำนักงานพัฒนาพิงคนคร (องค์การมหาชน)
6. นายจิตพงษ์ ปุ๊กมณี	บริษัทล้านนาทัวร์
7. นางสาววิไล วงศ์สวัสดิ์	โรงแรมโลตัสปางสวนแก้ว
8. นายชัยณรงค์ อนันตปัญญาสุทธิ	ประธานชุมชนฟ้าฮ่าม
9. นายศรชัย ไพรเนติธรรม	สมาคมทอเกี่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ
10. นายยิ่งยศ หวังวนวัฒน์	สมาคมทอเกี่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ
11. นายอรุณ อุทัย	สมาคมทอเกี่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ
12. คุณดุชนี ชาวนา	
13. นางสาวธัญกร เล้งผ่อง	สภาอุตสาหกรรมทอเกี่ยวจังหวัดเชียงใหม่
14. นายกิตติศักดิ์ พรหมการ์ตัน	J-Town
15. คุณธิตินันท์ สุปรียาพร	เลขานุการ ชมรมทอเกี่ยวเชิงสุขภาพ
16. คุณโชคนิรันดร์ ทะนันไชย	ไคต์อิสระ และชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสวนปรุง
17. นายเจตจำลอง เลาวพงศ์	J. Town (long stay)
18. นางสาวชนันส์ สิ้นธุเขียว	นายกสมาคมไทยล้านนาสปา

ชุมชนบ้านไร่กองขิง

ชื่อ-สกุล	บ้านเลขที่/หมู่ที่
1. นายอุทร ศิริวัฒน์	ผู้ใหญ่นบ้านหมู่ที่ 4
2. นายสมบุญ แก้วมณีรัตน์	ผู้ใหญ่นบ้านหมู่ที่ 3
3. นายเมฆ มะนาว	ผู้ใหญ่นบ้านหมู่ที่ 12
4. นายเกรียงไกร เกษร	ผู้ใหญ่นบ้านหมู่ที่ 6
5. นายเอกชัย จันทร์คำ	อาจารย์ กศน.หนองควาย
6. นางบัวคำ สีจันทร์	75 หมู่ 7
7. นายวชิระ สีจันทร์	ผู้ใหญ่นบ้านหมู่ที่ 7
8. นายนิเวศน์ จันทร์อ้าย	230 หมู่ 3

ชื่อ-สกุล	บ้านเลขที่/หมู่ที่
9. นางวรรณวิไล บัวเรียว	142 หมู่ 4
10. นายสายมิตร ชัยมงคล	24 หมู่ 3
11. นายจำรัส กองอินทร์	265 หมู่ 12
12. คุณยุพิน คำขาย	88 หมู่ 9
13. นายบุญศรี เรือนเหล็ก	14 หมู่ 6
14. นายสมศักดิ์ ศิหะเซ	102 หมู่ 3
15. คุณสุน บัวตุม	143 หมู่ 3
16. คุณสำราญ สำราญ	15/3 หมู่ 3
17. คุณจันทร์ศรี อินตะลำ	203 หมู่ 3
18. คุณคำน้อย	50 หมู่ 3
19. คุณแน่น้อย ไยบัว	206 หมู่ 3
20. นางจันทรา ไสเทียน	146 หมู่ 3
21. นางกิงกาญจน์ อ่อนสะเดา	224 หมู่ 3
22. คุณอุมา กาบแก้ว	11 หมู่ 3
23. นางสุพรรณ อินทะชัย	102 หมู่ 2

ภาคผนวก ง การเปิดตัวโครงการเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากภาคีร่วมหลักในวันที่ 24 สิงหาคม 2558 ณ ห้องอโศก ชั้น C โรงแรมแกรนด์ เซ็นเตอร์พอยท์ เทอร์มินอล 21 กรุงเทพมหานคร

การเปิดตัวโครงการได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กร ภาคีหลัก ที่จะเป็นผู้นำงานวิจัยไปใช้ทั้งในเชิงนโยบาย เชิงพาณิชย์ และเชิงสังคม มาอย่างครบถ้วน โดยมุ่งเน้นให้เกิดการรับรู้เรื่องแนวคิดหลักของงานวิจัย พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัยให้ได้ผลที่นำไปใช้จริงได้ในที่สุด

ภาคผนวก จ รายชื่อองค์กร/ภาคีหลักความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กร ภาคีหลัก ที่จะเป็นผู้
 ใช้งานวิจัยไปใช้ทั้งในเชิงนโยบาย เชิงพาณิชย์ และเชิงสังคม ในงานเปิดตัวโครงการเมื่อวันที่
 24 สิงหาคม 2558

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน/องค์กร	ตำแหน่งงาน
1	ดร. จันทรวีภา ธนะโสภณ	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	ผู้อำนวยการฝ่าย อุตสาหกรรม
2	นางสาวเวธนี ตั้งสินมั่นคง	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	เจ้าหน้าที่บริหาร โครงการ
3	นายชวิศร์ อรรถสาสน์	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	ผู้ช่วยผู้ประสานงานชุด โครงการวิจัย
4	ดร. สุมิท แซ่มประสิทธิ์	มูลนิธิส่งเสริมการออกแบบอนาคตประเทศไทย	อุตสาหกรรมการ ท่องเที่ยวและบริการ
5	พภัศสรณ์ จีรวราพันธ์	มูลนิธิส่งเสริมการออกแบบอนาคตประเทศไทย	ประธาน ตัวแทนโครงการคนกล้า คืนถิ่น
6	คุณวัชรพงศ์ เมฆผึ้ง	ฝ่ายครีเอทีฟ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)	Instructor 2
7	อาจารย์กจิตติยา แคดี	ฝ่ายครีเอทีฟ การบินไทย จำกัด (มหาชน)	บริษัท เซฟชนมไทย
8	คุณมารีสา สุโกศล หนุนภักดี	สมาคมโรงแรมไทย	ประธานฝ่าย สิ่งแวดล้อม
9	คุณพรทิพย์ หิรัญเกตุ	สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	รองประธานด้านตลาด ต่างประเทศ
10	คุณธวัชชัย เญยเจริญ	สมาคมเซฟประเทศไทย	ผู้อำนวยการฝ่าย ประชาสัมพันธ์
11	คุณจิราภรณ์ พรหมมะหา	สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	รักษาการผู้อำนวยการ สถาบันพัฒนาบุคลากร การท่องเที่ยว
12	คุณจิระวดี คุณทรัพย์	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)	ผู้อำนวยการแผนการ ส่งเสริมบริการ
13	คุณนิธิ สีแพร	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)	ผู้อำนวยการกอง เผยแพร่ความรู้
14	คุณปิยาวันทน ประยุกต์ศิลป์	มูลนิธิเพื่อคนไทย	ผู้อำนวยการ
15	คุณพัชรา มหาทุมะรัตน์	มูลนิธิเพื่อคนไทย	รองผู้อำนวยการ
16	คุณสุรเดช บุญยวัฒน์	กลุ่มบริษัทพรีเมียร์	กรรมการผู้จัดการใหญ่ สายสิ่งแวดล้อม
17	คุณเจนจิต ถัดพลี	บริษัท บัตรกรุงไทย จำกัด (มหาชน)	ผู้อำนวยการฝ่าย

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน/องค์กร	ตำแหน่งงาน
			การตลาด สายการ ท่องเที่ยวและสันทนาการ
18	คุณศิริพร ลิ้มพฤกษ์เกษม	กรมการท่องเที่ยว	นักพัฒนาการท่องเที่ยว ชำนาญการ
19	คุณอรุช นวราช	โรงแรมสามพรานริเวอร์ไซด์	กรรมการผู้จัดการ รองกรรมการผู้จัดการ
20	คุณนภดล ศิริจดี	บริษัท ซีพีเอฟ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน)	อาวุโส ด้านพัฒนาธุรกิจ อาหารแปรรูปครบวงจร
21	นางประภัสสร วรรณะภูติ	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)	หัวหน้างานองค์ความรู้
22	นายชัชวาล ม่วงพรวน	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)	เจ้าหน้าที่บริหารองค์ ความรู้
23	นางสาวณวรรณ ทินราช	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)	เจ้าหน้าที่บริหารองค์ ความรู้
24	นางสาวปวีณา หลวงผาด	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)	เจ้าหน้าที่ประสานงาน
25	คุณกาย ไลอย มิตรวิจารณ์	F.A.C.T. Collective	Founder & Educator
26	อาจารย์มัลลิการ์ หลีระพันธ์	บริษัท มัลลิการ์ อินเตอร์ ฟู๊ด จำกัด	กรรมการผู้จัดการ
27	นางจระวย จันทร์ทอง	มูลนิธิเอ็นไลฟ์	ที่ปรึกษา
28	คุณนิสา คงศรี	โครงการรากเรา	ผู้จัดการ
29	คุณสุพธิมา เสืองาม	โครงการรากเรา	ผู้ประสานงาน
30	คุณวริทธิ ติรประเสริฐ	ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ (TCDC)	เจ้าหน้าที่อาวุโสฝ่าย พัฒนาการออกแบบ และธุรกิจสร้างสรรค์
31	คุณเอกสิทธิ์ โชติกเสถียร	สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ประจำประเทศไทย (PATA Thailand Chapter)	ประธานคณะกรรมการ
32	คุณชวพันธ์ อรัสนันท์	La Creperie French Cuisine	Executive Chef
33	คุณวันชัย สุวัฒน์ศิริพล	สมาคมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย	เลขาธิการ
34	นายกฤตวิทย์ วาขุนทด	กลุ่มผูกปิ่นโตข้าว	เจ้าบ่าว
35	นางสาวณัทภัทรกร จุลรัตน์	กลุ่มผูกปิ่นโตข้าว	เจ้าแก้วอาสา
36	คุณสมศักดิ์ บุญคำ	Local Alike	ผู้ก่อตั้งและบริหาร

ภาคผนวก ฉ รายชื่อนักวิจัยที่ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการวิจัย

ยุวนักวิจัยที่คัดเลือกเข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อเป็นนักวิจัยเยาวชนอาสาสมัครและกลุ่มตัวอย่างของเยาวชนในการออกแบบการนำเสนอศิลปะการแสดงในโครงการวิจัยย่อยที่ 3 มีเกณฑ์คุณสมบัติการคัดเลือก ดังนี้

1. อายุ 16-25 ปี
2. รักความเป็นไทย พร้อมสืบสาน
3. มีพื้นฐานความสามารถด้านศิลปะ
4. มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่น
5. พร้อมร่วมงานวิจัยในพื้นที่ในเดือนตุลาคม

โดยมีผู้ผ่านการคัดเลือกจำนวน 10 คน ดังนี้

1. นางสาวกัญญวิ ทรัพย์ทวี (วิว) - นักศึกษาศาสาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันศิลปวัฒนธรรม
2. นางสาวปิวิณา แสงจันทิก (แนนซี่) - นักศึกษาศาสาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันศิลปวัฒนธรรม
3. นางสาวจุฑาภัทร ทักษิณ (มิคซ์) - นักศึกษาศาสาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา แขนงวิชาคีตศิลป์ไทย คณะศิลปศึกษา สถาบันศิลปวัฒนธรรม ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี
4. นายปรัชญา นันธชัย (ชัน) - นักศึกษาศาสาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา แขนงวิชาเครื่องสายไทย คณะศิลปศึกษา สถาบันศิลปวัฒนธรรม ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
5. นายสาวิณ มูลธิมา (บอม) - นักศึกษาศาสาวิชาศิลปะดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันศิลปวัฒนธรรม ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
6. นายวรเทพ คำวงษา (โอ) - นักศึกษาศาสาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันศิลปวัฒนธรรม ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
7. นางสาวสุกานดา สุวรรณประภา (กาย) - นักศึกษาศาสาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันศิลปวัฒนธรรม ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
8. นางสาวพศิกา ปาละตัง (มั่ว) - นักศึกษาศาสาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันศิลปวัฒนธรรม ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
9. นางสาวอารียา ชลนทรกุล (ขนุน) - นักศึกษาศาสาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันศิลปวัฒนธรรม ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
10. นางสาวจันทร์ฉาย เพื่องฟู (ก้อย) - นักศึกษาศาสาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันศิลปวัฒนธรรม ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่

ภาคผนวก ข การลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม

คณะนักวิจัยและยุวนักวิจัยได้ร่วมสำรวจพื้นที่ จัดระดมความคิดเห็น สัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีผู้เข้าร่วมที่หลากหลาย อาทิ กลุ่มเกษตรกร ราษฎรชาวบ้าน กลุ่มนักวิจัยด้านความมั่นคงทางอาหาร กลุ่มบริษัท ออกแบบผลิตภัณฑ์ กลุ่มนักการตลาด ชาวบ้าน และเยาวชนในพื้นที่ ในวันที่ 10 และ 19-22 กันยายน พ.ศ. 2558

การระดมความคิดเห็นในพื้นที่แม่กลอง (จังหวัดสมุทรสงคราม)

การระดมความคิดเห็นในพื้นที่แม่กลอง (จังหวัดสมุทรสงคราม)

การระดมความคิดเห็นในพื้นที่แม่กลอง (จังหวัดสมุทรสงคราม)

ภาคผนวก ข การลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม

คณะนักวิจัยและยุวนักวิจัยได้ร่วมสำรวจพื้นที่ จัดระดมความคิดเห็น สัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีผู้เข้าร่วมที่หลากหลาย อาทิ กลุ่มเกษตรกร ราษฎรชาวบ้าน สถาบันการศึกษา เครือข่ายชุมชนท้องถิ่น พระสงฆ์ ศิลปิน ผู้ประกอบการโรงแรม คณาจารย์ กลุ่มเซฟอาร์ตชีน องค์กรมหาชน องค์กรไม่แสวงผลกำไร และเยาวชนในพื้นที่ ในวันที่ 3-4 สิงหาคม พ.ศ. 2558 และ 7 และ 21-22 ตุลาคม พ.ศ. 2558

ภาคผนวก ข การลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่ชุมชนบ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งที่ 2

คณะนักวิจัยและยุวนักวิจัยได้ร่วมสำรวจพื้นที่ จัดระดมความคิดเห็น สัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่ชุมชนบ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีผู้เข้าร่วมที่หลากหลาย อาทิ ผู้นำชุมชน กลุ่มเกษตรกร ปราชญ์ชาวบ้าน ชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเยาวชนในพื้นที่ในวันที่ 19-20 ตุลาคม พ.ศ. 2558

ภาคผนวก ฅ การทดลองการนำเสนอวิถีไทยผ่านอาหารด้วยศิลปะการแสดงโดยเยาวชนและเซฟอาร์ตชิ้นเป็นตัวอย่าง

ในวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2558 ฅ Empty Space @ Chiangmai ได้จัดการทดลองการนำเสนอวิถีไทยผ่านอาหารด้วยศิลปะการแสดงโดยเยาวชนและเซฟอาร์ตชิ้นเป็นตัวอย่าง โดยมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล รวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่มาชมการทดลองการแสดงครั้งนี้

ภาคผนวก ญ แนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยยุวนักวิจัย

แนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ของพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม

จุดประสงค์ คือ การเล่าเรื่องแม่กลอง ที่ต้องทำให้เห็นถึงวิถีชีวิต แล้วคนทั่วไปดูแล้วเข้าใจ โดยให้เห็นถึงกระบวนการทำน้ำตาล

การลงพื้นที่ สวนน้ำตาลมะพร้าว เก็บข้อมูลจากการรับฟัง สอบถามจากครูปรีชาและคนที่ทำตาล และการลงพื้นที่ด้วยตนเอง สรุปรูปข้อมูล ลำดับการเล่าเรื่อง ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านศิลปการร้อง การรำ รำ และดนตรี

การลงความเห็นกันในกลุ่ม

เสนอว่าใช้กระบอกไม้ไผ่เป็นตัวเล่าเรื่อง เพราะเมื่อเราเห็นกระบอกไม้ไผ่มีเชือกห้อย ต้องคู่กับการทำน้ำตาล โดยจับจุดสำคัญ ดังนี้

1. การขึ้นตาล
2. การเคี้ยวตาล
3. การหยอดตาล

โดยการเรียงลำดับเรื่องราว 1 2 3 แล้วกลับไป 1 ใหม่เป็นการดำเนินวิถีชีวิตเป็นวงกลม

การแสดงชุด “แม่กลอง”

(เสภา)

น้ำเอ๋ย น้ำตาลที่สวยสด
ทำอาหารจานเด็ดนั้นใช่เลย

มีประโยชน์หลายหลาก มากคุณเอ๋ย
ใครไม่เคย ก็เชิญชิมลิ้มลองเทอญ

เสียงพูด “แม่เอ๋ยแม่กลองที่เคยอยู่ แหล่งเรียนรู้ของชีวิตเราคิดถึง แม้เราจากที่นั้นมา ภาพยังตราตรึง น้ำสามารถเราคิดถึงทุกวี่วัน”

(รำโทน)

ขึ้นตาล ขึ้นตาลทำตาล
เงินทองจะไหลมาหาเรา
เรียนรู้ทุกกรรมวิธี
พื้นที่ที่ทุกคนยกย่อง
ลำคลองแม่กลองนี้เอ๋ย
น้ำกร่อยไหลลึกบาดใจ
สายน้ำแห่งวิถีชีวิต
ทำตาลทำตาลเร็วไว

ไม่เกียจไม่คร้านทำตาลมะพร้าว
คนเล็กคนโตต่างสุขใจ
ที่เป็นของดีของชาวแม่กลอง
คือเมืองแม่กลองสมุทรสงคราม
สวยเอ๋ยช่างงามวิไล
ดั่งสายน้ำใจของสาวงามแม่กลอง
ชวนให้จิตคิดอนุรักษ์ชาติใจ
สมบัติยิ่งใหญ่ของชาติไทยเราเอ๋ย

(เสภา)

น้ำเอ๋ย น้ำตาลที่สวยสด
ทำอาหารจานเด็ดนั้นใช่เลย

มีประโยชน์หลายหลามากคุณเอ๋ย
ใครไม่เคยก็เชิญชิมลิ้มลองเทอญ

แนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ของพื้นที่ชุมชนบ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่

จุดประสงค์ คือ การเล่าเรื่องชุมชนบ้านไร่กองขิง ความเป็นมา จุดเด่น และเอกลักษณ์

การลงพื้นที่ บ้านไร่กองขิง เก็บข้อมูล

จากการ รับฟัง สอบถามจากพ่อหลวง แม่หลวง น้องๆในหมู่บ้าน และการลงพื้นที่ด้วยตนเอง สรุปรูปข้อมูล ลำดับการเล่าเรื่อง ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านศิลปการร้อง การรำรำ และดนตรี

การลงความเห็นกันในกลุ่ม

ดัมมี่ เสนอว่าใช้สิ่งของที่เรพบเห็นในการทำการเกษตรจากการลงพื้นที่ อุปกรณ์ที่ควรใช้ในการประกอบการแสดงดังนี้

1. งบอบ เพราะงบอบเป็นสิ่งที่ชาวสวนใช้ในการทำการเกษตร เพื่อกันแสงแดด และรูปร่างของงบอบยังสามารถดัดแปลงเป็นอะไรได้หลายอย่าง เช่น ตะกร้า กระจาด กระบุง เนื่องจากด้วยรูปทรงของงบอบที่คล้ายหิ้งนั่นเอง
2. ผ้าขาวม้า สามารถใช้โพกกันแดด เช็ดเหงื่อ พัดโบกเพื่อคลายร้อน และสามารถดัดแปลงมาเป็นรั้วได้

โดยจับจุดสำคัญ ดังนี้

ที่มาของชื่อหมู่บ้าน “บ้านไร่กองขิง”

1. การรวมตัวของคนในหมู่บ้านและการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยมีพ่อหลวง แม่หลวง เป็นผู้นำ
2. ภาคการเกษตร สวนสมุนไพร
3. อาหารที่ได้จากการทำการเกษตร

บทสรุป จบลงด้วยเมนูอาหารที่มีอยู่ในท้องถื่นที่เราได้เดินชม ลงมาสู่ชั้นโตกอันน่ารับประทาน

บ้านไร่กองขิง

(เสภา)

ร้อยเรียงเสียงก่าเนิดเกิดชื้อบ้าน เล่าตำนานไร่กองขิงถิ่นสวรรค์

ชื่อได้มาอย่างไรทำไมกัน เกิดตำนานชื้อบ้านมาหลายปี

เสียงพูด... “เออ...บ้านเฮานี้น่า...มีไรนา...นักขนานนา...เป็งละที่เขาร้องว่าบ้างไร”

“โอ้อ คิง คริง คริง ขิง ขิง...อ้อ นี่กา...ที่เค้าร้องว่าบ้านไร่กองขิง...เออแม่มาบ้อว่า

เฮาครยะอะหยั่งสักอย่างนา”

(เสภา)

กลุ่มออมทรัพย์แม่หลวงได้คิดอ่าน ร่วมสร้างงานกิจกรรมทำให้เห็น

เกิดสมุนไพรเกิดอาหารผ่านร้อนเย็น จึงกลายเป็นชุมชนต้นแบบไทย

เสียงพูด... “ถึงจะเหนื่อย ยากแค้น ไม่เป็นไร เพราะพ่อนั้น เป็นขวัญใจให้เรื่อยมา แม่ขอนำ พ่อไปดู สิ่งดีมีคุณค่า คืออาหาร ราคากา ของบ้านเรา”

เสียงพูด... “เกิดอาหาร ตามมา พร้อมจะเสิร์ฟ กินกันเถิด น้ำพริกต่อ พออิมหนา แล้วยังมี แกงตุล แคปหมูตาม เรายังทำ เมนูใหม่ ให้ท่านกิน”

แนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ของพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จุดประสงค์ คือ การเล่าเรื่องเมืองเชียงใหม่ ความเป็นมา จุดเด่น และเอกลักษณ์ ศาสนา และชาติพันธุ์

การลงพื้นที่ คู่มือเชียงใหม่ เส้นทางถนนวัวลาย

จากการ รับฟัง สอบถาม และการลงพื้นที่ด้วยตนเอง ความรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์และการแสดงพื้นเมืองภาคเหนือ สรุปข้อมูล ลำดับการเล่าเรื่อง ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านศิลปการร้อง การรำรำ และดนตรี

การลงความเห็นกันในกลุ่ม

เสนอว่าใช้จุดเด่นที่มอรู้ว่าเป็นเชียงใหม่ ที่ได้ลงพื้นที่สำรวจมา

1. อนุสาวรีย์สามกษัตริย์ ผู้สร้างเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ พญามังราย พญางำเมือง พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
2. ก๋วยสลาก ประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนาของชาวล้านนา
3. แกงโฮะ เป็นการแสดงถึงการรวมเอาอาหารจากหลายชาติพันธุ์มาผสมรวมกัน และแสดงให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนเมือง เพราะเมื่อได้แกงโฮะก็จะแบ่งแจกจ่ายกันไปทุกบ้าน

บทสรุป จบลงด้วยภาพอนุสาวรีย์ สามกษัตริย์ บ่งบอกถึงความเป็นเมืองเชียงใหม่ที่ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปกี่ปีและมีความเจริญเข้ามาแต่ความเป็นคนเมืองยังคงอยู่

บทเพลงประกอบการแสดง “เชียงใหม่”

(ร่าย)

มังรายราชท้าวเรืองศรี แต่งเมืองนพบุรี แห่งสอง สถาปนา ยิ่งใหญ่ วังวัดเวียงเฮย

ชาติพันธุ์หลั่งมาตั้ง แต่งแต้มเติมยาว จ้าวเฮย

จิตใจศรัทธาจำบ้านนกกเหลือ ดานบุญเอื้อเฟื้อเครือญาติพี่น้อง

อาหารหลากรสทำตามครรลอง ฮ่วมกัน แซ่ซ้องเมื่อยามมีปอย

ช่วยกันยะกินพื้นบ้านมากมี แต่งย่องงามดีมีชาติตระกูล

จิตใจตั้งมั่นเมื่อจะไปทำบุญ ล้านนาสมบูรณ์ อักขาฮึดฮอย

ภาคผนวก ฎ งานเสวนาและนิทรรศการการนำเสนอ (ร่าง) ผลงานวิจัยและรับฟังความคิดเห็นจากสาธารณชน

มีการจัดเสวนาและนิทรรศการการนำเสนอ (ร่าง) ผลงานวิจัย และรับฟังความคิดเห็นจากสาธารณชน โดยเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแผนงานวิจัย รวมถึงผู้นำไปผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ทั้งในเชิงนโยบาย เชิงพาณิชย์ เชิงพัฒนาสังคม และเชิงวิชาการ โดยจัดงานในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2559 ณ โรงแรมรามาดา พลาซ่า แม่น้ำ กรุงเทพฯ

ภาคผนวก ฎ รายนามผู้เข้าร่วมงานเสวนาและนิทรรศการการนำเสนอ
(ร่าง) ผลงานวิจัยและรับฟังความคิดเห็นจากสาธารณชน

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน/องค์กร	ตำแหน่งงาน
1	ดร. จันทรวีภา ธนะโสภณ	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	รองผู้อำนวยการ
2	คุณเวธนี ตั้งสินมั่นคง	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	เจ้าหน้าที่บริหารโครงการ
3	คุณชวิศร์ อรรถสาสน์	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	ผู้ช่วยผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัยอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและบริการ
4	ดร. อนุชา เล็กสกุลติก	สำนักประสานงานโครงการวิจัย อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและบริการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
5	คุณเสาวคนธ์ ศรีบุญเรือง	เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่	ผู้ประสานงาน
6	คุณอุมาพร ทองเพ็ญ	เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่	คณะกรรมการ
7	คุณสมศักดิ์ อินทะชัย	ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านไร่กองซิง	ประธาน
8	คุณสุพรรณ อินทะชัย	ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านไร่กองซิง	รองประธาน
9	คุณจิราภรณ์ พรหมมะหา	สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	รักษาการผู้อำนวยการ สถาบันพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยว
10	คุณจิระวดี คุณทรัพย์	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	ผู้อำนวยการแผนกการส่งเสริมการบริการ
11	คุณศิริพร ลิ้มพฤษเกษม	กรมการท่องเที่ยว	นักพัฒนาการท่องเที่ยวชำนาญการ
12	คุณอรุช นวราช	โรงแรมสามพรานริเวอร์ไซด์	กรรมการผู้จัดการ
13	คุณประภัสสร วรรณะภูติ	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)	หัวหน้างานองค์ความรู้
14	คุณกาย ไลย มิตรวิจารณ์	F.A.C.T. Collective	Founder & Educator
15	คุณนิสา คงศรี	โครงการรากเรา	ผู้จัดการ
16	คุณสุทธิมา เสืองาม	โครงการรากเรา	คณะทำงาน
17	คุณสิรินทรา อรรถธรรม	บริษัท Global Food Chain Alliance จำกัด	Accounting Manager
18	นางสาวณัฏฐกร จุลรัตน์	กลุ่มผูกปิ่นโตข้าว	เจ้าแก้อาสา

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน/องค์กร	ตำแหน่งงาน
19	คุณสิริภัทร ระนองธานี	บริษัท บัตรกรุงไทย จำกัด (มหาชน)	
20	คุณดวงจิตต์ เรืองกฤษณ์	บริษัท บัตรกรุงไทย จำกัด (มหาชน)	
21	คุณวรรณพงษ์ ยอดเมือง	คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
22	คุณกรรณิกา ธัญญวิทย์		
23	คุณรัตนา เอี่ยมคณิตชาติ	กระทรวงอุตสาหกรรม	
24	คุณสุภาภรณ์ กำเนิดบุญ	มหาวิทยาลัยบูรพา	
25	Ms. Pinnapa Jaichana	มหาวิทยาลัยบูรพา	
26	Ms. Unticha Jitrampung	มหาวิทยาลัยบูรพา	
27	คุณวิฑูร ทรคอัสตร	มหาวิทยาลัยบูรพา	
28	คุณอริศรา ห้องทรัพย์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
29	คุณรัตนา หอมชื่น		
30	คุณพีรณัต สุตะเมือง		
31	คุณพิสิฐ กองลำเจียก	ผापก อีโค รีสอร์ท	

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน/องค์กร	ตำแหน่งงาน
32	คุณอาทร ทองประสงค์	Focal Local Bed and Breakfast	
33	ดร. อนุชา เล็กสกุลติลก	สำนักประสานงานโครงการวิจัย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
34	คุณเพชรดา ศรชัยไพศาล	สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพแห่งประเทศไทย	
35	คุณวรกันต์ ทักขิณเสถียร	สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การ มหาชน)	นักวิชาการมาตรฐานวิชาชีพ
36	คุณสุชนา อัมราลิขิต	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การ มหาชน)	ผู้อำนวยการสำนักบริหาร ยุทธศาสตร์
37	คุณประภัศร วรรณะภูติ	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การ มหาชน)	หัวหน้างานองค์ความรู้
38	คุณฉวรรณ ทินราช	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การ มหาชน)	เจ้าหน้าที่บริหารองค์ความรู้
39	คุณปวีณา หลวงผาด	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การ มหาชน)	เจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการ
40	ดร. สุชาดา เจริญพันธุ์ศิริกุล	คณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการ ท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	คณบดี
41	อ. วงศกร จันทระ	คณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการ ท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	อาจารย์
42	อ. พิศร เจนวาณิชยานนท์	คณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการ ท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	อาจารย์
43	อ. ปิยวุฒิ ศิริมงคล	คณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการ ท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	อาจารย์
44	อ. พรระกฤษ สุทธิเวทิน	คณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการ ท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	อาจารย์
45	คุณภานุภน บุลสุวรรณ	Blackitch	เชฟ
46	คุณอโนทัย พิชัยยุทธ	Blackitch	ผู้ช่วยเชฟ

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน/องค์กร	ตำแหน่งงาน
47	คุณธนาวุฒิ สุภางครัตนา	Siam Rise Travel	
48	คุณปิยะพรรณ สุภางครัตน์	Siam Rise Travel	
49	คุณจิราธิวัฒน์ ศุขุมวิริยกุล	สถาบันยุทธศาสตร์ธุรกิจเชิงบวก (I-SAB)	ผู้จัดการ
50	คุณรัชชัย เญยเจริญ	สมาคมเชฟประเทศไทย	ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์
51	คุณชนันท์ อรุณนันท์	Make With Love Patisserie	Executive Chef
52	คุณวันชัย สุวัฒน์ศิริพล	สมาคมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย	เลขาธิการ